

YESOD MORA

Birinci Baskıya Giriş

ABRAHAM IBN EZRA: HAYATI VE ESERLERİ

Hayatı

Rabbi Abraham ben Meir ibn Ezra, ortaçağ Endülüs Yahudiliğinin seçkin bilginlerinden biriydi. Tanınmış bir şair, matematikçi, astrolog, gramerci ve filozoftu; aynı zamanda ortaçağ Yahudiliğinin en büyük Kutsal Kitap yorumcularından biri kabul edilir.

Abraham ibn Ezra 1092 C.E.'de¹ İspanya'nın Tudela kentinde doğdu ve 1167'de öldü. Ölümünün **Londra**'da mı², **Calahorra**'da mı³, yoksa **Roma**'da mı⁴ gerçekleştiği ise kesin olarak bilinmemektedir.

İbn Ezra'nın aile yaşamı hakkında çok az bilgi vardır. Beş oğlundan söz eder (bkz. İbn Ezra, Çıkış 2:1 üzerine), ancak yalnızca birinin adı bilinir: Isaac.⁵ Diğer dört oğlunun muhtemelen bebeklik döneminde öldüğü düşünülmektedir. Isaac, yaşamının büyük bölümünü Yakın Doğu'da geçirmiş tanınmış bir şairdir. Bir süre İslam'a geçtiği ve daha sonra Yahudiliğe geri döndüğü rivayet edilir.⁶ İbn Ezra'nın, Isaac'ın babasından önce öldüğünü ortaya koyan yürek parçalayıcı bir ağıdı günümüze ulaşmıştır.⁷ İbn Ezra'nın eşi 1140'tan önce vefat etmiştir⁸ ve o bir daha evlenmemiştir.

Abraham ibn Ezra 1140 C.E.'ye kadar İspanya'da yaşadı; bu tarihten sonra ise ölümüne dek yoksul bir bilgin olarak diyar diyar gezdi. Kitaplarının çoğu bu gezginlik döneminde kaleme alınmıştır. Seyahat ettiği şehirler arasında Roma, Lucca, Mantua, Verona, Narbonne, Beziers, Dreux, Rouen, Brent ve Londra sayılabilir.⁹

Siyasal istikrarsızlık¹⁰, yolculuk arzusu ve yoksulluk¹¹, İbn Ezra'nın İspanya'dan ayrılmasında etkili olmuştur. Kendi yoksulluğunu şu dizelerle dile getirir:

Zengin olamam, kader bana karşıdır.
Kefen satsam, kimse ölmezdi.
Uğursuz yıldızlıydı doğumum, elverişsizdi gezegenler.
Mum satsam, güneş asla batmazdı.¹²

Şiirleri

Abraham ibn Ezra son derece üretken ve çok yönlü bir şairdi. Litürjik şiirler (**piyyutim**; bunların bir kısmı hâlâ sinagog ibadetinde okunmaktadır), dostluk ve aşk üzerine seküler şiirler, doğa, astronomi, mevsimler, takvim ile dinî ve ulusal konular üzerine manzumeler yazmıştır. Ulusal içerikli şiirlerinde, **İsrail**'in çektiği acılara güçlü ve sarsıcı bir ses verir. Şöyle der:

İsrail'in Tanrısı, Sen eskiden beri onların Tanrısıydın.
Sen onların babasıydın.
Ve onlar Senin çocukların idi — peki artık değil mi?
Öyleyse neden bin yıl boyunca onları unuttun?
Ve düşmanlar her yandan onları sardı.
Görmüyor musun, yoksa elin o kadar mı zayıf,
Ki yardım arayanları kurtaramıyorsun?
Kurtarıcı, Senin kadar yakın hiç kimse yoktur;
Senin adın ezelden beri Kurtarıcı idi.
Öyleyse acele et, Tanrımız, bizi şimdi kurtar.¹³

Dinî içerikli şiirleri ise derin bir ruhsallığa sahip iç dünyasını yansıtır. Şöyle yazar:

Sende, Tanrım, tüm arzularım var.
Sende, tutkulu sevgim ve ateşim.
Sana yönelir içsel duygularım, Sana kalbim.
Sana uzanır ruhum ve spiritim (ruhsal yanım).
Sana ellerim, Sana ayaklarım.
Bedenimin biçimi Senden tamamlanır.
Kanım, kemiklerim — hepsi Senindir.
Beden yapım ve ilahî suretim Sana aittir.
Gözlerim ve düşüncelerim Senindir.
Senin kurduğun biçim ve örüntüyle varım.
Sana ruhum, Sana gücüm adanmış.
Sen güvencem ve sevincimsin.¹⁴

Kutsal Kitap Yorumu

İbn Ezra'nın en dikkat çekici başarısı, kutsal metin yorumculuğu alanındaydı. **Moşe'nin Beş Kitabı** üzerine yaptığı yorumu onun en kalıcı eseri kabul edilir ve Raşi'nin çalışmasından sonra en çok okunan ikinci yorumdur.

İbn Ezra, Kutsal Kitap üzerine yorum yazmaya 1140 C.E.'de Roma'da başladı¹⁵ ve hayatının sonuna kadar bu çalışmayı sürdürdü. Büyük olasılıkla bütün Kutsal Kitap üzerine yorumlar yazmıştı; ancak **Erken Peygamberler, Tarihler, Meseller, Yeremya, Hezekiel, Ezra ve Nehemya** üzerine olan yorumları günümüze ulaşmamıştır.

İbn Ezra'nın yorum yöntemi, kutsal metin tefsirine önemli bir yenilik getirdi. Yorumları **İbranice dilbilgisi** kurallarına dayanır ve metnin düz, yani literal anlamına odaklanır. **Moşe'nin Beş Kitabı** üzerine yaptığı yorumun girişinde şöyle yazar:

“Tora'yı yorumlamada kimseye iltimas göstermeyeceğim. Gücümün sonuna kadar her kelimeyi dilbilgisel olarak anlamaya çalışacağım, ardından onu açıklamak için elimden geleni yapacağım.”¹⁶

İbn Ezra, genelde Kutsal Kitap'ın zahirî anlamıyla anlaşılması gerektiğini savunmakla birlikte, akılla çelişen ayetlerin istisna oluşturduğunu belirtir. Bu nedenle Tanrı'yı insan biçimci ifadelerle anlatan ayetlerin literal alınmaması, mecazi anlaşılması gerektiğini vurgular¹⁷:

“Biliriz ki **Tora** insan dilinde konuşmuştur; çünkü o, konuşan ve işiten insanlara verilmiştir.”
(İbn Ezra, **Bereşit 1:26**)

İbn Ezra, Talmud bilginleriyle ayrıldığı yerlerde bunu saygı çerçevesinde, ancak literal anlamın zorunluluğunu gözeterek yapardı. Buna rağmen halakhik konularda, Rabbinik geleneğin aktardığı yasanın kendi içinde doğru olduğunu kabul ederdi. Ona göre bilginler, tartışılan ayeti, kendilerine gelen geleneksel yasanın bir aktarım aracı olarak kullanmışlardı.

Bu nedenle İbn Ezra, **Bereşit 1:28**’deki “çoğalın ve çoğalınız” ifadesinin bir emir değil bir **kutsama** olduğunu; bilginlerin bu ayeti, daha önce kendilerine tevdi edilmiş olan bir yasanın aktarım biçimi olarak kullandıklarını savundu (İbn Ezra, Bereşit 1:28).

Çıkış 23:2 üzerine yorumunda, bilginlerin *aharei rabbim le-hattot* (“çoğunluğu izleyerek adaleti saptırmak”) ifadesini, hukuki anlaşmazlıkların çoğunluk görüşüyle çözüleceği şeklinde yorumladığını (Sanhedrin 2a) aktarır; ancak bunun ayetin literal anlamı olmadığını söyler. Ayrıca, bilginlerin bu ayeti yalnızca ilgili halakhayı hatırlamak için bir işaret olarak kullandıklarını ekler.

Bazı durumlarda İbn Ezra, Talmud’un bir ayetten türettiği yasanın aslında **rabbini** kökenli olduğunu belirtir. Örneğin **Çıkış 23:19**:

“Bir oğlağı annesinin sütünde pişirmeyeceksin.”

Rabbinik geleneğe göre bu ayet, her türlü **koşer et-süt** karışımının pişirilmesini yasaklar (Hullin 113b). Fakat İbn Ezra’ya göre **Moşe’nin Beş Kitabı** yalnızca “oğlağı annesinin sütünde pişirmeyi” yasaklar; diğer yasaklamalar rabbinik otoritenin düzenlemeleridir (İbn Ezra, Çıkış 23:19).

İbn Ezra, literal anlam ile halakhah çeliştiğinde genellikle bir not ekleyerek halakhaya uyulması gerektiğini hatırlatır. Gerekçesini şöyle temellendirir:

— *Ya halakhah, ayetten bağımsız bir otoriteye sahiptir;*
— *Ya da rabbinik düzenlemelere uymak zorunludur; çünkü “Bilginlerin akılları bizimkinden daha büyüktür.”*

İbn Ezra, literal yaklaşımının halakhayı zayıflatmasını veya anti-halakhik çevrelerce istismar edilmesini kesinlikle istemezdi.

Bu nedenle, Kutsal Kitap gününün başlangıcını halakhahın belirttiği gibi “gece” değil “sabah” kabul eden bir yorumla karşılaştığında büyük bir öfkeye kapıldı. Böyle bir görüşün, Şabat arifesinde çalışmanın serbest olabileceği düşüncesine yol açarak Şabat’ın ihlaline sebep olmasından endişeliydi.

Bu görüşü çürütmek için **İggeret Ha-Shabbat** (“Şabat Mektubu”) adlı eserini yazdı ve söz konusu yorumu kaleme alan kişiye —muhtemelen Raşi’nin torunu **Şmuel ben Meir**— şu bedduayı yöneltti:

“Bunu yazanın eli kurusun ve gözü kararsın.”¹⁸

İbn Ezra’nın yorumları, kendisinden sonra gelen bütün büyük Kutsal Kitap yorumcularını etkiledi. Abraham Maimonides, Nahmanides, Bahya ben Aşer, Levi ben Gershom ve Abravanel gibi yorumcuların yanı sıra birçok filozof ve bilgin ona atıfta bulunmuştur. Rivayete göre Maimonides, oğluna:

“İbn Ezra’ninkiler dışında hiçbir Kutsal Kitap yorumuna dikkat etme.”

diye öğüt vermiştir.¹⁹

Yesod Mora

İbn Ezra’nın ünü esas olarak Kutsal Kitap yorumlarına dayanmakla birlikte, aynı zamanda kayda değer bir filozoftu. Ortaçağ Yahudi felsefesine dair yapılan her ciddi incelemede, İbn Ezra’nın felsefesine ayrılmış bir bölüm ya da en azından birkaç sayfa bulunur.

İbn Ezra’nın felsefi görüşleri Kutsal Kitap yorumlarının içine dağılmıştır; ancak bu düşüncelerin merkezinde **Sefer Yesod Mora ve-Sod Tora** (“**Korkunun Temeli ve Tora’nın Sırrı Üzerine İnceleme**”) adlı eseri yer alır.

Sefer Yesod Mora ve-Sod Tora —bundan sonra *Yesod Mora*— İbn Ezra tarafından 1158 veya 1159 yazında Londra’da kaleme alınmıştır. İbn Ezra, eseri **Tamuz** ve **Av** aylarında, yalnızca dört hafta gibi kısa bir sürede tamamlamıştır. *Yesod Mora* ile yukarıda anılan **İggeret Ha-Shabbat**, İbn Ezra’nın bilinen son eserleridir.²⁰

Yesod Mora, **İbranice yazılmış ilk büyük Yahudi felsefesi kitabıdır**. Kendi döneminde, Arapça bilmeyenlerin ulaşabileceği az sayıdaki felsefi çalışma arasında yer alması bakımından da ayrıca önemlidir.²¹

Diğer Büyük Düşünürlerden Farkı

İbn Ezra, Saadia Gaon, Rabbi **Yehuda Ha-Levi** ve **Maimonides** gibi düşünürlerden farklı olarak, eserini yazmak için polemiksel (savunmacı) bir gerekçe ileri sürmedi.

Saadia Gaon, *Sefer Ha-Emunot ve-Ha-De'ot* adlı eserini, inançta sarsılan Yahudileri güçlendirmek amacıyla yazdığını belirtmişti. Bu nedenle şöyle der:

“Yazmayı düşündüğüm bu kitaba, insanların Gerçeği arayışlarında nasıl hatalara düştüklerinin ve bu hataların nasıl ortadan kaldırılabileceğinin bir açıklamasıyla başlayacağım; böylece araştırmanın konusu tam olarak kavranabilsin. Ayrıca, bazı insanların bu hatalara neden bu kadar güçlü biçimde tutunduğunu —öyle ki onları gerçek sanıp bildiklerini zannederek kendilerini aldattıklarını— açıklayacağım.”²²

İbn Ezra’nın dostu ve çağdaşı olan **Rabbi Yehuda Ha-Levi**, *Kuzari*’yi Yahudiliği Müslümanların, Hristiyanların, filozofların ve mezhep mensuplarının saldırılarından savunmak için kaleme almıştı:

“Bizim dinimizden farklı olan filozofların ve başka dinlerin mensuplarının saldırılarına karşı ne tür deliller ortaya koyabileceğimi ve İsrail çoğunluğundan ayrılan mezhep mensuplarına karşı ne söyleyebileceğimi ifade etmem istendi.”²³

Maimonides, *Moreh Nevukhim*’i, felsefe ile din arasında bir çelişki olduğunu sanarak zihinsel sıkıntı yaşayan Yahudileri aydınlatmak için yazmıştı. Bu nedenle şöyle der:

“Bu eserin amacı, kutsal yasamızın doğruluğuna inanarak yetişmiş, ahlaki ve dini yükümlülüklerini özenle yerine getiren ve aynı zamanda felsefi çalışmalarında başarılı olmuş bir dindar insanı aydınlatmaktır. İnsan aklı onu aklın alanında kalmaya çekmiştir; Yasa’nın kelimesi kelimesine yorumuna dayanan öğretiyi doğru kabul etmekte zorlanmaktadır... Bu nedenle karmaşa ve kaygı içindedir.”²⁴

Moreh Nevukhim’in amacı tam da bu zihinsel karmaşayı çözmektir.

Yesod Mora’nın Ortaya Çıkış Niyeti

Yesod Mora ise görünüşe bakılırsa böyle bir savunma amacıyla yazılmamıştır. İbn Ezra, eseri **mitsvaları açıklayan bir kitap yazması yönünde kendisine gelen bir talebe cevap olarak** kaleme aldığını açıkça belirtir. Şöyle yazar:

“Korku veren Yüce Tanrı kalbimin içtenliğini bilir. Bu kitabı, bilimlerde ustalaştığımı göstermek veya bana sırların açıldığını gösterip kendimi yüceltmek için yazmadım. Bunu eski Bilginlerimizle tartışmak için de yazmadım; çünkü onların bizden daha bilge ve Tanrı’dan daha çok korkan kişiler olduklarını biliyorum. Bu kitabı, kendisine yazdığım diğer kitapları öğrettiğim saygın ve soylu bir kişi için yazdım. Ona mitsvalar üzerine bir eser hazırlamak için kendimi zahmete soktum; çünkü ona duyduğum büyük sevgiden

ötürü, onda dürüst bir insan gördüm ve Tanrı korkusunun çoğu kişiden daha üstün olduğunu fark ettim.”²⁵

Bilimler

İbn Ezra, *Yesod Mora*’ya bilgi disiplinlerinin değerlendirilmesiyle başlar. Ona göre insanı hayvanlardan ayıran şey **“aklî nefes”**tir. Bu nefes, beden içine ilk yerleştirildiğinde boş bir levha —**tabula rasa**— gibidir. Bu levha, geliştirilmek üzere insana verilmiştir. İnsan aklî nefesi doğru biçimde geliştirirse, nefes **ebedî yaşama** kavuşur.

İbn Ezra’nın ifadesiyle:

“Nefes, onu veren Yüce Tanrı’ya geri dönmek üzere yaratılmıştır. Ona Rabbin işini görmesi, Efendisinin işlerini incelemesi ve O’nun mitsvalarını gözlemesi için beden içinde yer verilmiştir.”
(*Yesod Mora*’ya Giriş)

Ve yine:

“İnsanın nefesi tektir. Beden içine ilk yerleştirildiğinde... yazıcının önüne konmuş bir levha gibidir. Tanrı’nın yazısı bu levha üzerine işlendiğinde... nefes hem insan içindeyken hem de bedeni terk ettiğinde Tanrı’ya yapışır.”
(*Yesod Mora* 10:2)

İbn Ezra’ya göre tüm bilgi dalları, gerçek bilgelik merdiveninin basamaklarıdır (*Yesod Mora*’ya Giriş). Bu nedenle şöyle der:

“Bilgelik, beden öldüğünde yok olmayan yüce nefesin sûretidir.”
(Kohelet 7:12)

Tora ve Diğer Bilimlerin Rolü

İbn Ezra, geleneksel öğrenimin nefesin gelişimindeki işlevini analiz eder. Tora çalışmasının farklı dalları aklî nefesi geliştirse de, **tek başlarına nefsi mükemmelleştirmeye yetmezler**.

Kitabın başında **Mesora**’nın (Masoret geleneği) öğrenimini ele alır. Masoret bilginlerinin çalışmasını çok değerli bulur; çünkü onlar:

“Kutsal Yazıyı hiçbir ekleme ve çıkarma yapmadan orijinal biçiminde korumuşlardır.”
(*Yesod Mora* 1:1)

Ancak Mesora’yı ustalıkla bilen fakat metnin anlamını bilmeyen kişi, elinde bir tıp kitabı tuttuğu hâlde onu okumayı bilmeyen birine benzer. Bu nedenle şöyle der:

“Mesora’yı ustalıkla öğrenmiş ama başka hiçbir bilgelik dalını bilmemiş olan kişi, bir yük ipeği taşıyan deve gibidir. Devenin ipeğe faydası yoktur, ipeğin de deveye faydası yoktur.”
(*Yesod Mora* 1:1)

Dilbilgisi (Gramer)

İbn Ezra daha sonra **gramer**in incelenmesini tartışır. Tora metninin doğru anlaşılmasının dilbilgisi olmadan mümkün olmadığını belirtir. Gramer bilen kişinin nesir ve şiirde de kendini daha düzgün ifade edeceğini söylemesine rağmen, **gramerin bir araçtan ibaret olduğunu** ve kişinin hayatını bütünüyle buna harcamaması gerektiğini ekler. Ayrıca dönemi için yeterince gramer kitabı bulunduğunu ifade eder (*Yesod Mora* 1:2).

Kutsal Kitap (Tanah) Çalışması

İbn Ezra, bazı insanların tüm ömürlerini Kutsal Kitap çalışmasına adayıp bunun insani mükemmelliğin zirvesi olduğunu düşündüğünü söyler. Oysa Moşe’nin Beş Kitabı’na bağlılık bile Tanrı’nın yasasını anlamaya tam olarak yetmez; çünkü:

“Tora yaşamın kaynağı ve mitsvaların temelidir; ancak sözlü Tora’ya hâkim olunmadıkça Tora’nın tek bir mitsvası bile tam olarak kavranamaz.”
(*Yesod Mora* 1:3)

Bu tespit, kısmen Karaizme karşı polemiktir.

Neviim ve Ketuvim’deki çalışmaların da sınırlı kazanç sağladığını belirtir. Çabaların büyük kısmı karşılığında elde edilen sonuç sınırlıdır. Bir yorumcu bir görüş getirirken, başka bir yorumcu farklı bir görüş getirir. Bu nedenle şöyle der:

“İsrailli şehirlerin adlarını bilmek; yargıçların ve kralların hikâyelerini bilmek; Tapınak’ın nasıl inşa edildiğini ve gelecektekinin nasıl yapılacağını bilmek; peygamberlerin sözlerini bilmek —bazıları gerçekleşmiş, bazıları geleceğe dairdir— bütün bunların anlamını bazen araştırmayla belirleyebiliriz; bazen de körlerin duvara dokunarak ilerlemesi gibi ilerleriz.”
(*Yesod Mora* 1:3)

Ve ekler:

“Mezmurlar kitabının tamamını bilsek bile [ne kazanırız?]. İlahi esinle yazılmıştır; fakat geleceğe dair kehanet içermez. Aynı durum İyov, Şlomo’nun eserleri, Beş Megilla ve Ezra kitabı için de geçerlidir.”
(*Yesod Mora* 1:3)

Talmud Çalışması

İbn Ezra, Talmud çalışmasını değerlendirirken bazı bilginlerin Talmud bilgisini nihai bilgelik saydığını belirtir (*Yesod Mora* 1:4). Bu kişilerin Mesora'ya önem vermediğini, grameri gereksiz gördüğünü ve Kutsal Yazı'yı ihmal ettiğini söyler.

Talmud'un bütün mitsvaları açıkladığını kabul eder, fakat ekler:

Tanrı'nın yasasını derinlemesine kavramak ve nefsi geliştirmek isteyen kişi ek bilimleri de bilmelidir.

Bu nedenle Talmud talebesi hem Kutsal Yazı'ya hem gramer bilgisine hâkim olmalıdır; çünkü bunlar olmadan Talmud'daki Tora ayetleri ne literal ne de midraşik biçimde anlaşılabilir (*Yesod Mora* 1:4).

İbn Ezra'ya göre bilim bilmeyen kişi Talmud'u da tam olarak anlayamaz; zira Moşe'nin Beş Kitabı ve Talmud'da bilimsel bilgi gerektiren pek çok pasaj vardır. Bu pasajlar, bilimsel bilgiden yoksun olanlar için:

ya anlaşılmaz

ya da yanlış anlaşılmaya açıktır.
(*Yesod Mora* 1:4–7)

İbn Ezra'nın belirttiği pasajlar ya doğrudan bilime dairdir ya da mecazi şekilde anlaşılması gereken metinlerdir (*Yesod Mora* 1:4–6).

Bu nedenle İbn Ezra açıktır:

Bilim bilmeyen Talmud bilginleri hem Kutsal Yazı'yı hem Talmud'u yanlış anlayabilir.

Talmud öğrenimi onun gözünde amaç değil, **Tanrı'ya ve insana karşı görevleri doğru yerine getirmeyi öğreten bir araçtır**. Bu nedenle, pratik sonucu olmayan Talmud bölümlerine tüm enerjilerini veren bilginleri eleştirir. Özellikle **Nezikin** üzerine aşırı yoğunlaşmayı şöyle eleştirir:

“Eğriyi doğrultmak için bir tek hâkim bile yeterlidir.”

Ve ekler:

“Eğer bütün İsrail doğru olsaydı, Nezikim bölümüne ihtiyaç olmazdı.”
(*Yesod Mora* 1:8)

Felsefe ve Bilimlerin Gerekliliği

İbn Ezra, nefsi bütünüyle geliştirmek isteyen kişinin **felsefe** ve **tabii bilimlerde** ustalaşması gerektiğini savunur. Buna göre insan:

nefsin sırrını,

göksel meleklerin sırlarını,

Tora'da, peygamberlerde ve Talmud'da anlatılan gelecek dünya kavramını

ancak mantık, matematik, oranlar bilimi ve tabii bilimlerde ilerledikten sonra anlayabilir (*Yesod Mora* 1:5).

Böyle bir kişi hem bilimleri bilir hem Tanrı'nın Tahtı ve Merkava'sının sırlarını anlar hem de Tanrı'yı tanır, nefsi daha hayattayken Tanrı'ya yapışır ve bedeni terk ettikten sonra da Tanrı'ya yapışık kalır (*Yesod Mora* 10:2).

Tora'nın Gerekliliği

Şu soru gündeme gelir:

“Eğer nefsin gelişimi felsefe ve tabii bilimlere bağlıysa, Tora neden gereklidir?”

İbn Ezra bunu açık bir biçimde formüle etmese de *Yesod Mora* bu soruya net bir cevap verir.

Bedenî arzular, aklî nefesin gelişimine engeldir.

Mitsvaların temel amacı:

insanın maddesel yönünün aşırı hâkimiyetini kırmak,

aklî nefsin yükselişini engelleyen arzuları dizginlemektir.

Mitsvalar bunu insanın iştahlarını sınırlayarak yapar (*Yesod Mora* 10:2).

Nezir örneğini ele alırken der ki:

Nezir, yüksek bir ruhsal seviyeye çıkmışken nezirlilik süresi bitince şarap içerek yeniden bedensel hazlara yöneldiği için **günah sunusu** getirir; çünkü ruhsal gerileme yaşar (*Yesod Mora* 10:2).

Ek olarak, mitsvalar yerine getirildiklerinde insanın iyiliğini güvence altına alan talimatlardır. Menfi (olumsuz) mitsvalar bir hekimin yasakları gibidir (*Yesod Mora* 7:3). Bu yüzden:

Menfi mitsvalara uymak ayrıca mükâfat getirmez; mükâfat, yasak edilen eylemlerden doğacak kötülükten korunmuş olmaktır.
(*Yesod Mora* 7:3)

Mitsvalar

Talmud’a göre Tora’da **613 mitsva** vardır (Makkot 23b). Talmud sonrası bilginlerin çoğu bu talmudik ifadeyi **literal anlamda** kabul eder. Bir kısmı, Tora’da yer alan ve bu sayıya dâhil edilecek yasaların listesini çıkarmaya çalışmıştır. Bilginler, hangi hükümlerin bu sayıya girdiği konusunda ihtilaf etseler de, **613 sayısı** genel olarak tartışma konusu yapılmadan kabul edilmiştir.²⁶

İbn Ezra ise **613 mitsva** kavramı hakkında **tereddütlü** görünür. Bir yandan, Tora’daki her mitsvanın sonsuz sonuçlara (imkânlara) sahip olduğunu belirterek:

“Gerçekte mitsvaların bir sınırı yoktur.”
(*Yesod Mora* 2:3)

der ve Mezmur 119:96’daki şu ifadeye atıf yapar:

“Her şeyin sonunu gördüm; ama Senin mitsvan çok geniştir.”

Öte yandan, yalnızca “kategorik mitsvaları”, “akli mitsvaları” ve daimî geçerliliği olan ritüellere ilişkin mitsvaları sayarsak, **613 sayısının onda birine bile ulaşmayacağını** iddia eder (*Yesod Mora* 2:3).

İbn Ezra, Tora’daki mitsvaların bir listesini yapmaz; *Yesod Mora*’da da **613 sayısına bir daha dönmez**. Bu yüzden, İbn Ezra’nın 613 sayısını hiçbir zaman gerçekten ciddiye almadığı ve bunu bir **deruş** (homiletik söylem) olarak gördüğü rahatlıkla söylenebilir.^{27 28}

Mitsvaların Türleri

İbn Ezra, mitsvaları **olumlu** (yapılması gereken) ve **olumsuz** (yasaklanan) mitsvalar olarak iki sınıfa ayırır (*Yesod Mora* 7:1).

Mitsvaların üç biçimde yerine getirildiğini söyler:

İnançla,

Sözle,

Eylemle (*Yesod Mora* 7:2).

1. İnançla yerine getirilen mitsvalar:

Tanrı’nın varlığına inanmak,

Tanrı’nın İsrailoğulları’nı Mısır’dan çıkardığına inanmak,

Tanrı’yı sevmek,

Tanrı’ya yapışmak,

Komşuyu sevmek.
(*Yesod Mora* 7:10)

2. Sözle yerine getirilenler:

Yemekten sonra Birkat Ha-Mazon okumak,

Dua etmek,

Hallel okumak,

Çocuklara Tora öğretmek,

Tora'nın içeriği üzerine konuşmak.
(*Yesod Mora* 7:11)

3. Eylemle yerine getirilenler:

Kurban sunmak,

Pesah'ta matsa yemek,

Sukot'ta suka inşa etmek,

Tsedaka (yardım) vermek,

Roş Ha-Şana'da şofar çalmak,

Yom Kippur'da oruç tutmak.
(*Yesod Mora* 7:12)

İbn Ezra, bazı mitsvaların yalnızca **inançla** yerine getirilebileceğini kabul eder; fakat yine de **inancın tüm mitzva eylemlerinin içine işlemesi gerektiğini** güçlü bir biçimde vurgular:

“Eğer inanç eksikse, mitsvaların yerine getirilmesi anlamsızdır.”
(*Yesod Mora* 7:2)

Bu görüş, çağdaşı Bahya ibn Pekuda'nın *Hovot Ha-Levavot*'taki yaklaşımıyla aynıdır: İçsel yön, dışsal eylemin temelidir.

Modern Perspektifle Gerilim

İbn Ezra'nın bu vurgusu, **modern Yahudi düşünürlerin** çoğuyla çelişir. Modern yaklaşımlar, genellikle **eylemi** inançtan daha önemli sayar. Örneğin Moses Mendelssohn'a göre:

Hiçbir mitsva “inanacaksın” ya da “inanmayacaksın” demez,

Bütün mitsvalar “yapacaksın” veya “yapmayacaksın” şeklindedir.

Mendelssohn’a göre inanç emredilemez; çünkü inanç ancak ikna yoluyla oluşur. İlahi emirler iradeye ve eyleme yöneliktir.²⁹

Bu, ne İbn Ezra’nın ne de Ortaçağ Yahudi düşüncesinin görüşüdür. Ortaçağ bilginleri Yüce Olan’ın **kalbi** aradığını savunmuş ve inanç esasları (ikkarim) listeleri çıkarmışlardır. Temel inanç maddelerinden birini inkâr eden kişinin kendisini **İsrail cemaatinin dışına çıkardığı** kabul edilmiştir.³⁰

İbn Ezra’nın Mitsva Sınıflandırması

İbn Ezra’ya göre mitsvalar üç ana kategoriye ayrılır:

1. Akli yasalar (sikhliyyot)

Bu yasalar zamana, mekâna veya başka bir koşula bağlı değildir (*Yesod Mora* 5:1). Moşe aracılığıyla Tora verilmeden önce bile insan aklıyla biliniyordu (*Yesod Mora* 5:1).

Örnekler:

Öldürmeyeceksin

Çalmayacaksın

Zina etmeyeceksin

Anne babanı onurlandıracaksın

Bunlar **Tora’nın temel yasalarıdır.**

2. Sembolik hükümler (zikaron / edut)

Bu mitsvalar, akli yasaları veya İsrail’in daima bilinçte tutması gereken ilkeleri **hatırlatmak** içindir.

Örnek: **Şabat**, yaratılışı hatırlatır (*Yesod Mora* 5:2).

3. Gizli (esoterik) mitsvalar (sodiyot)

Bu mitsvaların amacı yalnızca az sayıda kişi tarafından kavranabilir (*Yesod Mora* 8:1).

İbn Ezra’nın bu sınıfa dair gerekçeleri arasında:

beden sağlığı,

nefs sağlığı,
doğa yasalarına uygun yaşama,
astrolojik dűzen ve etkiler
gibi unsurlar vardır (*Yesod Mora* 9).

Mitsvaların Gerekçesi

İbn Ezra, Tora'daki **bűtűn mitsvaların bir gerekçesi olduđunu** savunur (*Yesod Mora* 8:1).

Bu noktada Saadiah Gaon ve Rabbi Yehuda Ha-Levi'den ayrılır; çünkü onlar mitsvaları ikiye ayırır:

şimiot (geleneksel mitsvalar),

Sikhliyyot (akli mitsvalar).

İbn Ezra ise Maimonides'ten ۆnce ve sonra gۆrűlen çizgiyle uyumlu biçimde, **tűm mitsvaların bűtűnlűklű bir amaç yapısı** (teleoloji) olduđunu savunur.

İbn Ezra'ya gۆre kiři, iřlevini anlamasa bile mitsvayı yerine getirmekle yűkűmlűdűr:

“Gerekçelerini bilmeden yasaları yerine getirmeyi reddeden kiři yۆnsűz kalır.

Ekmeđi yemeden ۆnce toprađın nasıl sűrűldűđűnű, tahılın nasıl ekildiđini, biçildiđini, savrulduđunu, temizlendiđini, ۆđűtűldűđűnű, elendiđini, yođrulduđunu ve piřirildiđini ۆđrenmekte ısırar eden ocuk gibidir.

Bۆyle biri açlıktan ۆlűr...”

(*Yesod Mora* 8:1)

Doğru tutum şudur:

ocuk yemek yer; bűyűdűke sorularına yanıt bulur.
İnsan da mitsvaların gerekçelerini zamanla ۆđrenir.

Tora'nın hiçbir gerekçe sunmadığı mitsvaların nedenini ise:

“Bin kişiden yalnızca biri bilir.”

(*Yesod Mora* 8:1)

Eserin Adına Dair: Sefer *Yesod Mora ve-Sod Tora*

İbn Ezra eserine “**Korkunun Temeli ve Tora’nın Sırrı Üzerine İnceleme**” adını verir.

Bu başlık:

hem kitabın içeriğiyle uyumlu bir kelime oyunu ve kafiye barındırır,

hem de *Yesod Mora* 1:3’te yer alan **yesod ha-Tora ve-sod ha-mora** ifadesine göndermedir.

Bu nedenle başlık fiilen şu anlama gelir:

***“Tora’nın mitsvalarının gerekçeleri üzerine inceleme.”**³²

Başlığın bir **ikinci anlamı** da olabilir:

“Korkunun Temeli” = Tanrı’ya yapışma ideali,

“Tora’nın Sırrı” = bu yapışmayı mümkün kılan ruhsal disiplin.

İbn Ezra’ya göre:

İnsan yaşamının amacı Tanrı’ya yapışmaktır.

Bu, nefsin gelişimiyle mümkündür.

Nefis ancak bedenî hazzlardan uzaklaşarak gelişir.

Bu ise yalnızca Tora’nın yasalarıyla mümkündür.

Dolayısıyla başlık şu ima taşıyor olabilir:

Tora’nın sırrı = Tanrı’ya yapışmayı sağlayan içsel dönüşüm sürecidir.

İBN EZRA’NIN GİRİŞİ

İşte “**Korkunun Temeli ve Tora’nın Sırrı**” adı verilen bu kitap, İspanyol Abraham ben Meir ibn Ezra tarafından yazılmıştır. Konuşmaya başladım; uzun uzun açıklamayı amaçlıyorum, Çünkü sağlam bir temele ihtiyacım var. Alçaltan ve yükselten **Bir Olan**’ın yardımıyla On iki bölüm düzenliyorum.

Nefeş ve Ölümsüzlük

Şunu söyleyerek başlıyorum:

İnsanın yüce, akli **Nefeşi** dışında, insanın bir hayvandan üstünlüğü yoktur (Kohélet 3:19’a bkz.).

Bu **Nefeş**, onu veren yüce Tanrı’ya geri dönmek üzere yaratılmıştır.

Bedene, Rabbin işini —yani yaratılışı— görsün,

Efendisinin işlerini araştırsın

Ve O’nun mitsvalarını gözetsin diye yerleştirilmiştir.

Bilginin her dalı, onu elde eden kişiye yaşam verir.

(İbn Ezra’ya göre ebedi yaşam, bilgelikle kazanılır; “Bilgelik, beden öldüğünde yok olmayan yüce Nefeşin sûretidir” der, Kohélet 7:12 yorumunda.)

Bilgi türleri çoktur ve her biri ölümsüzlüğe ulaşmada fayda sağlar.

Bütün bilgelik türleri, gerçek bilgelige götüren merdivenin basamaklarıdır —ki bu da ölümsüzlüğe götürür.

Kalbi açılmış olanlar ne mutludur;

Sonlarında Tanrı’ya ve O’nun iyiliğine doğru akıp gideceklerdir.

Bölüm I

Bilginin Çeşitli Dalları

1. Masora

Öyle bilgin Yahudiler vardır ki, bütün bilgeliği Masoretlerin sözlerini bilmekten ibarettir.

Masoretlerin işaretlerinin tamamını —örneğin bir bölümün **açık** başladığını gösteren **peh** işaretini—

Ve onların güzelce geliştirdiği kısa notları bilirler.

Hangi bölümlerin açık, hangilerinin kapalı olduğunu;

Hangi kelimenin yazıldığı gibi okunmadığını (**kerei** / **ketiv**)

Hangi kelimelerde yazım eksik veya tam olduğunu;

Hangi harflerin büyük veya küçük yazıldığını;

Hangi harflerin askıda olduğunu;

Hangi harflerin üzerinde noktalar bulunduğunu (örneğin Bereşit 33:4’te olduğu gibi);

Ve Kutsal Yazı’nın her kitabındaki ayet, kelime ve harf sayılarını ayrıntısıyla bilirler.

Gerçek şu ki Masoretler çok değerli bir hizmette bulunmuşlardır.

Şehrin duvarını koruyan görevlilere benzetilebilirler;

Zira onların çabası sayesinde Tanrı’nın Tora’sı —Moşe’nin Beş Kitabı—

Ve Kutsal Yazılar, hiçbir ekleme veya çıkarma olmaksızın özgün biçiminde korunmuştur.

Akıllı bir kişi, Masoretik geleneğin bazı yönlerini mutlaka öğrenmelidir;
Ancak dikkatini asıl metnin anlamına vermelidir.
Çünkü kelimeler beden gibidir,
Anlam ise Nefes gibidir.

Eğer kişi metnin anlamını kavramıyorsa,
Masora'ya harcadığı bütün emek boşa gider.
Eline bir tıp kitabı alıp,
Kaç sayfa olduğunu,
Her sayfada kaç sütun bulunduğunu,
Her sütunda kaç harf olduğunu saymaya çalışan bir adama benzer;
Fakat bütün bu çabaya rağmen tek bir hastalığı bile iyileştiremez.

Masora bilgisine sahip olup başka hiçbir bilgelik dalını öğrenmeyen kişi,
Sırtında ipek yükü taşıyan bir deve gibidir:
İpeğin deveye bir yararı yoktur, devenin ipeğe de yoktur.

2. Dilbilgisi (Gramer)

Bazıları da bütün bilgeliğini yalnızca gramer bilgisine indirger.
Tüm fiil çekimlerini, köklerini, önek ve sonek işlevlerini bilirler (bkz. Yesod Mora 11:2).
İbranice isimlerin anlamlarını, geçişli ve geçişsiz fiillerin tüm türlerini,
Hangi harf ve kelimelerin edat görevi gördüğünü
Ve fiillerin onlara nasıl bağlandığını bilirler.

Gerçek şu ki gramer çok değerli bir bilimdir;
Onu bilen kişi nesirde ve şiirde düzgün konuşur.
Kutsal Yazı'daki pek çok anlam, gramatik çözümleme ile açıklık kazanır;
Mitsvalar da bu açıdan istisna değildir.

Örneğin Moşe'nin Beş Kitabı şöyle der:
ve-ahavta le-re'akha ka-mokha — “Komşunu kendin gibi seveceksin” (Vayikra 19:18).

Burada **ve-ahavta et re'akha** denmemiştir;
Tıpkı **ve-ahavta et Adonai Elohekha** (Devarim 6:5) ifadesinde olduğu gibi.

ve-ahavta le-re'akha ile **ve-ahavta et re'akha** arasında fark olduğunun

Kesin kanıtı şudur:

Yabancı hakkında şöyle yazar:

ve-ahavta lo ka-mokha — “Ona, kendine sevdiğin gibi seveceksin” (Vayikra 19:34).

va-ahavtem et ha-ger (Devarim 10:19) bunu çürütmez;

Çünkü **ka-mokha** bu ayette yoktur

Ve ifade öncesindeki cümleyle bağlıdır.

Bunu ilgili yerde ayrıntılı olarak açıkladım.

Gramer çalışmak akıllı bir kişi için elbette iyidir;
Ancak bütün ömrü, ilk gramerci **Rabbi Yehuda ibn Hayuç**'un eserleri,
Marinus'un on kitabı
Ve **Şmuel ha-Nagid**'in yirmi iki kitabı arasında tüketmek gerekmez.
Nitekim Şlomo şöyle demiştir:
“Çok kitap yazmaya son yoktur” (Kohelet 12:12).

3. Kutsal Yazılar

Bazı insanlar vardır ki, sürekli Tora, Peygamberler ve Yazılar üzerinde düşünür; Kutsal Yazı'nın Aramice çevirisini de çalışırlar. Bütün güçleriyle Kutsal Yazı'nın anlamını aradıkları için, kalplerinde insan mükemmelliğinin en yüksek derecesine ulaştıklarına inanırlar. Gerçekte ise Tora, yaşamın kaynağı ve bütün mitsvaların temelidir; ancak Sözlü Tora'nın “sözlerine” hâkim olunmadıkça, hiçbir bilgin Tora'daki tek bir mitsvayı bile tam olarak bilemez. Örneğin Tora şöyle der:

“Şabat günü hiçbir iş yapmayacaksın” (Şemot 20:9).

Şimdi, “iş”in kaç temel kategorisi olduğunu bize kim açıklayacaktır? Bu temel kategorilerin uzantılarını kim tanımlayacaktır? Dahası, bir suka'nın ölçülerini kim belirleyecektir?

Sonuç şudur:

Bütün mitsvalar, atalarımızdan bize aktarılan açıklamalara ihtiyaç duyar. Öyleyse bayramlar konusunda geleneğe ne kadar daha çok ihtiyaç duyduğumuzu düşünelim: Bayramlar, yeni ayın ortalama kavuşumuna mı, gerçek kavuşumuna mı, Ay'ın görülmeye yaklaştığı bölgeye mi, yoksa Ay'ın fiilen görülmesine mi bağlıdır? Bütün bunlar, boylam ve enleme göre; dünyanın, bakış yayının ölçüldüğü bölgesine göre; ayrıca Ay küresinin burçlar çizgisine göre sağa mı, sola mı eğildiğine göre değişir.

Yeni ayın doğuşunun, dünyanın hangi noktasından itibaren hesaplanacağını da gelenek bize söylemelidir; çünkü astronomi bilimi, Kudüs'e güneşin ilk vurduğu an ile bu adaya (İngiltere) ilk vurduğu an arasında tam dört saat fark olduğunu hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya koymuştur.

Buna ek olarak, “Öyleyse yüreğinizin sünnetsizliğini sünnet edin” (Devarim 10:16) gibi, anlamı Tora'dan doğrudan çıkarılamayan birçok mitsva vardır; bunların anlamına ancak akıl gücümüzü kullanarak ulaşabiliriz.

Bir bilgin, Neviim ve Ketuvim'i de bilmelidir; çünkü birçok mitsva, Kutsal Yazılar'daki anlatılar sayesinde açıklık kazanır. Örneğin, “Kanla birlikte yemeyeceksiniz” (Vayikra 19:26) mitsvasının anlamını, Şaul'un İsrail'e hitabından öğreniriz. Benzer şekilde, “Babalar çocukların [günahları] için öldürülmeyecek” (Devarim 24:16) ifadesinin anlamını da Amasya'nın hikâyesinden çıkarırız. Bununla birlikte, harcanan çabaya kıyasla elde edilen sonuç azdır: İsrail kentlerinin adlarını, yargıçların ve kralların öykülerini, birinci Tapınak'ın nasıl inşa edildiğini, gelecekte inşa edilecek olanın nasıl yapılacağını ve peygamberlerin sözlerini —ki bunların bir kısmı gerçekleşmiş, bir kısmı ise geleceğe ilişkindir— bilmenin getirisi, emekle karşılaştırıldığında sınırlıdır. Geleceğe dair sözlerin bazılarının anlamını araştırma yoluyla belirleyebiliriz; ancak başka durumlarda, körlerin duvara tutunarak ilerlemesi gibi ilerleriz: Bir yorumcu bir açıklama getirir, bir diğeri bambaşka bir açıklama.

Mezmurlar kitabının tamamını bilsek bile —ki ilahi ve dua metinlerinden oluşur— bundan ne kazanmış oluruz? Zira ilahi esinle yazılmış olsa da, geleceğe dair hiçbir kehanet içermez. Aynı durum İyov kitabı, Şelomo’nun kitapları (Mişle, Kohelet ve Şir ha-Şirim), Megillot (Rut, Eha ve Ester) ve Ezra kitabı için de geçerlidir.

Benzer şekilde, Maşiah’ın geliş zamanını, çoğu insanın sandığının aksine, Daniel kitabından çıkarmak mümkün değildir; çünkü uygun yerinde açıkladığım gibi, Daniel’in kendisi bile bunu bilmiyordu. Bu kitapları gece gündüz çalışsak bile, gelecek dünyayı miras almamıza imkân verecek tek bir mitsvayı bile nasıl yerine getireceğimizi öğrenemeyiz. Bu nedenle Bilginler, Kutsal Yazılar’ın çalışılması hakkında, “Sevaptır ama [tek başına] yeterli değildir” demişlerdir (Bava Metzia 33a).

Akıllı bir kişi, Kutsal Dil’in kurallarını, yani Laşon ha-Kodeş’in “sırrını”, Kutsal Yazılar’dan öğrenmeyi tercih etmelidir; çünkü bu, kişinin Tora’nın Temeli’ni ve Korkunun Sırrı’nı anlamasını mümkün kılar. Tora’nın Aramice çevirisi olan Targum Onkelos da faydalıdır; her ne kadar her zaman metnin düz (pşat) anlamına bağlı kalmasa da.

4. Talmud Çalışması

Öte yandan, **Mesorah**’yı hiç çalışmamış pek çok bilgin vardır. Bunlar aynı şekilde gramer çalışmasını zaman kaybı olarak görürler. Kutsal Yazı’yı da okumamışlardır. Elbette ki onun kavramlarını da çalışmamışlardır. Bu kişiler, gençliklerinden itibaren sadece Mişna’nın açıklaması olarak bilinen **Talmud**’u çalışmışlardır.

Yukarıda sözü edilen bu bilginler çeşitli yollar izlerler (bkz. bölümler 7–8). Bu yolların hepsi doğrudur; çünkü hepsi Tanrı’nın yasalarını öğrenmeye götürür. Talmud bütün mitsvaları açıklar; “ki insan onları yaparsa yaşayacaktır” (bkz. Levililer 18:5). Ancak akıllı bir kişinin Kutsal Yazı bilgisinden yoksun olması uygun değildir. Talmud öğrencisi olan ve Kutsal Yazı’yı bilmeyen biri, Talmud’da bir ayet alıntısı geçtiğinde o ayetin kaynağını bilemez. Ayrıca ayetin literal anlamına göre mi açıklandığını, midraşik bir yorumla mı kullanıldığını, yoksa rabbinik bir düzenlemeye (*asmachta*) destek olsun diye mi getirildiğini ayırt edemez.

Çünkü bilge Sözlü Tora üstatları, büyük bilgelikleri ve analitik güçleriyle Kutsal Yazı’dan yeni anlamlar türetebilmişlerdir. Gerçekte, Talmud bilginleri, metnin literal anlamını kendilerinden sonraki bütün nesillerden daha iyi biliyorlardı. Açıkça görülür ki, Kutsal Yazı’yı çalışmamış bir kişi, Talmud’da alıntılanan ayeti anlamaktan aciz olacaktır.

Kişinin gramer bilmesi de zorunludur. Çünkü gramer, Tora’da erken dönem bilginlerinin —ki onlar bütün bilimlere hâkimdi— açıklamadığı pek çok şeyi anlamamızı sağlar. Onların ardılları ise, sadece önceki nesillerin açıkça ifade ettiği şeyleri kavrayabilir. Talmud’da ayrıca yorumlamayı bilmedikleri birçok ifade vardır. Örneğin: “Bazen ay ile güneşin kavuşumu daha uzun aralıklarla olur; bazen de daha kısa aralıklarla olur” (Roş Ha-Şana 25a). Aynı şekilde, “Yeni ayın doğumunun öğleden önce olması” (Roş Ha-Şana 20b) ifadesinin anlamını da bilmezler.

Yine şu sözün anlamına da nüfuz edemezler: “Ay bizden (Bavel’de) yirmi dört saat gizlidir; altı saat eski aydan, on sekiz saat yeni aydan. Onlardan (Erets Yisrael’de) ise altı saat yeni aydan, on sekiz saat eski aydan gizlidir.”

5. Astronomi, Geometri, Psikoloji ve Mantık

Akıllı bir insanın yukarıda (bölüm 4’te) geçen şeyleri bilmesi, ancak astronomi çalışması ve güneş ile ayın yörüngelerini öğrenmesiyle mümkündür. Bununla birlikte kişi, geometri bilmeden astronomiyi de bilemez. Çünkü geometri, “yeryüzüne kurulu olup başı göğe erişen bir merdiven” gibidir (Bereşit 28:12).

Bir kimse astronomiyi ve **tekufot**’u (güneş ve ay döngülerini) kavradığında, yüce Tanrı’nın işlerini bilmeye başlar. Bilgeler şöyle demiştir: “Güneş ve ayın devrelerini ve gezegenlerin döngülerini hesaplamayan kimse hakkında, ‘Tanrı’nın yaptığı işe bakmazlar’ denmiştir” (Yeşaya 5:12; Şabat 25a).

Kişi geometri bilmezse, Eruvin risalesindeki Şabat sınırlarına dair getirilen kanıtları kavrayamaz. Rabbi Natan’ın kırk dokuz ölçüsünü de anlayamaz. Benzer şekilde, psikoloji çalışmamış akıllı bir kişi, insan nefesinin Yaratıcı’ya benzediği beş yönü de anlayamaz. Bu husus, göklere ve yeryüzüne dair çok ince bilimleri öğrenmeden bilinemeyecek bir şeydir.

Akıllı bir insan mantık da çalışmalıdır; çünkü mantık, her bilimin kullandığı ölçektir. Eski bilginler çok zaman önce bizi şöyle uyarmışlardır: “Tora’yı çalışmaya heves et; bir kâfiri ne şekilde cevaplayacağını bil.”

6. Rabbinik ve Kitabî Sözlerin Gizli Öğretileri

Sözlü Tora’daki birçok ifade, doğruluklarının kanıtlanmasını ve açıklanmasını gerektirir. Örneğin, “Gece uyanık olup kalbini boş şeylere çeviren kişinin kanı kendi başınadır” (Avot 3:4) ve “Ödünç su içen kişinin kanı kendi başınadır” (Pesahim 11a) gibi sözler, fiziksel bilimlere işaret eder; dolayısıyla fiziksel bilimleri bilenler bu sözleri açıklayabilir.

İgrat bat Mahalat’a yapılan gönderme astronomi yasalarıyla ilgilidir. Ayın güneş hakkında kötü konuşduğuna dair anlatım da astronomi bilimiyle ilişkilidir.

Kutsal Yazı’daki birçok konu da yorum gerektirir. Örneğin Kohelet, dört “kökten” (öge) söz eder: gök, yer, rüzgâr ve toprak. “Güneş doğar ve güneş batar” ifadesi göğe (ateşe) işaret eder. “Yer sonsuza dek durur” toprağa işaret eder. “Rüzgâr dönüp dolaşır” havaya işaret eder. “Bütün ırmaklar denize akar” suya işaret eder.

Bu dört öge, Bereşit’in başlangıcında da geçer: “Başlangıçta Tanrı göğü (ateşi) ve yeri yarattı”; “Tanrı’nın **ruahı** (hava) suyun yüzünde hareket ediyordu.”

Bu dört unsur Yeşaya’da da geçer: “Suları avuç içinde ölçen, gökleri karışla biçen, toprağın tozunu ölçüyle tartan, Ruhân’ı kiminle ölçtü?” (Yeşaya 40:12–13).

Tehillim 104’te: “Gökleri perde gibi geren O’dur”; “Yeri temelleri üzerine kuran O’dur”; “Rüzgârları elçileri yapan O’dur”; “Üst odalarının kirişlerini sular üzerinde kuran O’dur.”

Tehillim 33’te: “Deniz sularını bir yığın gibi toplayan O’dur”; “Bütün dünya YHVH’den korksun”; daha önce: “YHVH’nin sözüyle gökler yapıldı ve onların tüm ordusu ağzının **ruahıyla**.”

İyov’da: “Rüzgâra ağırlık veren, suları ölçüyle biçen O’dur”; “Yerin uçlarına bakar ve göklerin altını görür.”

Mishlei’de: “Kim göğe çıktı ve indi? Kim rüzgârı avuçlarına topladı? Kim suları giysisine sardı? Kim yeryüzünün uçlarını kurdu?”

Kutsal Yazı benzer şekilde şöyle der:

“Onun ölçüsü yeryüzünden daha uzundur ve denizden daha geniştir” (İyov 11:9; yeryüzü ve deniz dört elementten ikisidir).

Başka bir ayet şöyle der:

“Yeryüzünün genişliklerine kadar gözlem yaptın mı?” (İyov 38:18)

[her iki ayet de bilimleri ustalıkla kavramanın zorluğunu vurgular]. Ancak, tüm bu şeyler akıllı olana açıktır. Benzer şekilde, birçok başka şey açıklama gerektirir. Böylece, şüphenin gölgesi olmaksızın kanıtlayabiliriz ki Mezmurlar kitabının sonunda belirtilen şey [“Yeryüzünden Tanrı’yı övün... ateş ve dolu, Mezmur 148:7–8], yani ateş ve dolunun “dünyevî” unsurlar olduğu [ve “göksel unsurlar” olmadığı] gerçektir. Aynı durum, suların göklerin üzerinde olduğuna dair ifade için de geçerlidir. Benzer şekilde, ışıkların [yani güneş ve ay] ve yıldızların tek bir gökkubbe içinde olduğuna dair ifade (Bereşit 1:17) açıklama gerektirir. Kutsal Yazı’nın söylediği her ne varsa hepsi doğrudur.

7. Rabbinik Bilginler

Neslimizin talmudik bilginleri çeşitli yollar izler. Talmud’u, neyin izinli neyin yasak olduğunu bilmek için çalışanlar vardır. Diğerleri onu homilileri için [İbranice, **midraşim**] çalışırlar. Onlar ayrıca kendi homililerini de üretirler ve her tam ve eksik yazım için bir neden ararlar.

Şimdi bir kural ortaya koyacağım [yazımdaki veya kelimelerdeki değişikliklere dayalı homililer hakkında]: Bil ki peygamberler bir şeyi tekrar ettiklerinde tam kelime dizilişini korumazlar. Sadece özünü korurlar. Çünkü önemli olan odur.

Örneğin:

- Eliezer’in, Rivka’ya [kuyuda] konuşurken gerçekten **hagmi’ini** [“bana içir”] terimini kullandığını buluruz (Bereşit 24:17). Ancak kendisini, ailesine konuşurken **hashkini** [“bana içir”] dediğini aktarırken alıntılar (Bereşit 24:43).
- Yitshak, Esav’a “ki canım seni ölümünden önce kutsasın” dedi (Bereşit 27:4). Ancak Rivka onu şöyle aktarır: “ve seni ölümünden önce Rabbin huzurunda kutsayayım” (Bereşit 27:7).
- Firavun’un rüyasını tarif ederken **yefot mar’eh** [“görünüşçe güzel”] (Bereşit 41:2) ve **yefot to’ar** [“görünüşçe güzel”] (Bereşit 41:18) terimlerinin kullanıldığını buluruz. Ancak bu terimleri Yosef’in rüyanın yorumunda kullandığını bulmayız.
- Balak, Bilam’dan **arah li** [“beni lanetle”] (Bamidbar 22:6) diye talep etti. Ancak Bilam onu, **kavah li** [“beni lanetle”] dediğini aktararak alıntılar (Bamidbar 22:11).

• Moşe bize anlatır: “Ve İsrail, Emori kralı Sihon’a elçiler gönderdi, şöyle diyerek: Ülkenizden geçmeme izin ver; tarlaya veya bağa sapmayacağız” (Bamidbar 21:21–22). Ancak Moşe daha sonra kelimelerini değiştirir ve şöyle der: “Ülkenizden geçmeme izin ver; anayoldan gideceğim... Bana yiyecek satacaksınız” (Devarim 2:27–28).

• “Şimdi bırak beni ki gazabım onların üzerine alevlensin ve onları tüketeyim” diye yazılıdır (Şemot 32:10). Ancak Moşe bu olayı [altın buzağı] ikinci kez anlattığında Tanrı’yı şöyle alıntılar: “Bırak beni ki onları yok edeyim ve adlarını silip atayım” (Devarim 9:14).

• Benzer şekilde, ilk anlatımda Tanrı’nın “ve senden büyük bir ulus yapacağım” dediği söylenir (Şemot 32:10). Ancak ikinci anlatımda Rab’bin şöyle dediği aktarılır: “Ve senden, onlardan daha güçlü ve daha büyük bir ulus yapacağım” (Devarim 9:14).

• Bu tür daha birçok örnek vardır. Böylece, “Zachor” (Şemot 20:8) ve “Shamor” (Devarim 5:12) ifadelerinin On Emir’de yer değiştirdiğini buluruz. “Lo tahmod” (Şemot 20:14) ile “ve-lo tit’aveh” (Devarim 5:18) de yer değiştirir.

• **Ed shaker** [yalan şahit] (Şemot 20:13) ile **ed shav** [yalan şahit] (Devarim 5:17) de yer değiştirir.

• **Avnei shoham** [onyx taşları] ifadesinin önünde bir vav bulunmaz (Şemot 25:7). Ancak Moşe, Tanrı’nın buyruğunu aktarırken onu değiştirir ve bir vav ekler: **ve-avnei shoham** (Şemot 35:9).

• **Lo tinaf** [“zina etmeyeceksin”] (Şemot 20:13) ifadesi **ve-lo tinaf** [“ve zina etmeyeceksin”] (Devarim 5:19) ile yer değiştirir.

• On Emir’in ikinci versiyonunda başka birçok ekleme ve çıkarma vardır.

Akıllı kişi bunun neden böyle olduğunu anlayacaktır [Moşe kimi durumlarda Tanrı’nın sözünü tekrar ederken kendi formülasyonunu kullanmıştır].

8. Pratik Amaçlarla Çalışma

Kendini yüceltme için Talmud’u çalışan bir bilgin türü vardır. Bu nedenle zamanının tümünü **Nezikin** [“Zararlar”] faslına adar. Benzer şekilde, basit olanlara [kendi kendine çalışamayanlara] ders vermesi ve eğri olanı düzeltmesi [bir kişinin diğerine zarar verdiği davaları karara bağlaması] karşılığında da ücret alır. Ancak, tüm İsrail doğru olsaydı, **Nezikin** faslına ihtiyaç olmazdı [çünkü insanlar birbirine zarar vermezdi]. Dahası, her bir bireyin üzerinde zorunlu olmayan mitsvalar vardır. Bir kişi birçok kişinin adına bir ajan olarak hizmet edebilir ve mitsvayı onlar adına yerine getirebilir. Böyle olan, Yovel yılının başlangıcını ilan etmek için Yom Kippur’da şofar çalan (Vayikra 25:9) ve Roş HaŞana’da [lit., “Anma Günü”] (Bamidbar 29:1) çalan kişidir; günlük tamah sunusunu getiren (Bamidbar 28:1–8) ve Şabatların ve bayramların ek sunularını getiren (Bamidbar 29:1–39) kişidir; ve Toplanma Günü’nde [Hakhel] Tora’yı okuyan kişidir (Devarim 31:12). Benzer şekilde, eğri olanı düzeltmek için bir hâkim yeterlidir; yani bir cemaat başına tek bir hâkim yeterli olduğundan, **Nezikin** yasaları uzmanlarının çokluğuna gerek yoktur.

9. Hayatın Amacı

İnsan, kendisini mükemmelleştirmeye, onu yaratmış olan Rabbin mitsvalarına aşına olmaya [İbranice **le-hakkir**] ve doğru şekilde davranmaya zorunludur. Böylece insan, Yaraticısını bilecektir.

Benzer şekilde, Moşe şöyle der: “Şimdi bana yollarını göster ki Seni bileyim” (Şemot 33:13). Peygamber şöyle der: “Bilge adam bilgeliğiyle övünmesin” (Yirmiyahu 9:22), yani herhangi bir tür bilgiyle; “Ancak övünen, bununla övünsün” (Yirmiyahu 9:23), yani “Beni anladığı ve bildiği için” (Yirmiyahu 9:23). Tora şöyle der: “Bugün bunu bil ve kalbine yerleştir [ki, yukarıda göklerde ve aşağıda yerde Tanrı odur; başkası yoktur]” (Devarim 4:39). David şöyle der: “Babanın Tanrısını bil ve O’na bütün bir kalple hizmet et” (Divrei HaYamim I 28:9), çünkü insan bunun için yaratılmıştır. Bir kişi kendini mükemmelleştirdikten sonra, eğer gücü yetiyorsa, başkalarını da mükemmelleştirmelidir [yani başkalarına kendilerini mükemmelleştirmeleri için yardım etmelidir].

Kadim bilginler, kutsanmış anılarının sahipleri, “Araba”nın sırrını ve **Shi’ur Komah** [“Boyutların Ölçüsü”]nı biliyorlardı. Onların Tanrı’ya bir beden isnat etmiş olmaları düşünülemez, düşünülemez [Shi’ur Komah’ın literal okunmasının ima ettiği gibi]. Sadece sözleri, Tora’nın sözleri gibi, açıklama gerektirir. Çünkü Tora’da şöyle okuruz: “Adam’ı kendi suretimizde, kendi benzerliğimizde yapalım” (Bereşit 1:26). Ayrıca, Yehezkel’in peygamberliğinde şöyle okuruz: “Ve tahtın benzerliği üzerinde bir adamın görünüşü gibi bir benzerlik vardı yukarıda” (Yehezkel 1:27). Peygamber ayrıca şöyle der: “Ve görünüşünün belinden aşağıya doğru” (Yehezkel 1:28). Bu kitabın sonunda, tüm bu şeyleri anlamayı sağlayacak bir sırda ilgili bir ima vereceğim (bkz. bölüm 12:3).

Bir **Gaon**, filozofların görüşlerine göre bir eser yazdı ve ona **Sefer Ha-Yihud** adını verdi. Ancak, onda doğru olan çok az şey vardır. [Çünkü Gaon şöyle düşünür:] Tanrı yalnızca kendisini bilir. Başka bir deyişle, Tanrı bizi bilmez dedi. Gaon, bilen (Tanrı’nın) bilinen ve bilgi olmadığı kanaatindeydi. Tanrı’nın dünyayı yapma arzusunun ona sonradan gelmesiyle yarattığı düşüncesi aynı kategoriye girer [çünkü Tanrı değişmez].

Genel kural şudur: Kişi, önce kendi ruhunu veya bedenini bilmezken nasıl kendisinin ötesinde olanı bilmeye çalışabilir? Ancak, yalnızca doğa bilimlerini ve onların kanıtlarını bilen, mantık biliminde “duvarların bekçileri” olan kategorileri öğrenen, matematiksel bilgiye dayanan kesin kanıtlarıyla astronomi bilimini ustalıkla kavrayan, geometri ve oranlar bilimini kavrayan kişi, Tora’da, Peygamberlerde ve Talmud bilginlerince öğretilen ruhun sırrını, yüce meleklerin sırrını ve gelecek dünyanın kavramını bilmeyi sağlayan büyük seviyeye yükselebilir. Böyle bir kişi, çoğunu açıklayacağım, çoğu insanların gözlerinden gizlenmiş derin sırları kavrayacak ve idrak edecektir.

Rav Saadia Gaon, **Sefer Emunot Ve-De’ot**’u kaleme aldı. İçinde doğru kapılar (bölümler) vardır. Ancak, anlaşılmasız kapılar da içerir. Şimdi geri dönecek ve elimden geldiğince mitsvalar hakkında konuşacağım. Tanrı beni doğru yollarda yönlendirsinsin. Çünkü Rab gibi bir rehber yoktur (bkz. İyov 36:22).

Yesod Mora Bölüm 2

Emirlerin Sınıflandırılması ve Sayılması

1. Kategoriler

Nasıl görkemlidir mantık bilimi. Beş terimin bilgisinden başlar. Çünkü [mantık bilimi öğretir ki] daha alt kategorileri ve onların parçalarını içine alan yüce bir kategori vardır. Şimdi yüce kategoriye yakın olan alt bir kategoriye “yüce tür” denir, parçalarına yakın olan alt-kategori ise “aşağı tür” olarak anılır. Böylece, madde kelimesi yüce bir kategoriye işaret eder, çünkü taşları, yıldızları, metalleri, bitkileri ve yaşayan yaratıkları kapsar. Ancak, yaşayan yaratık terimi yüce bir türdür, çünkü kuşları, sığırları, insanı ve balığı içine alır. Buna karşın, insan kelimesi Reuven ve Şimon gibi bireyleri kapsar. Bu nedenle, aşağı türü oluşturur.

2. Tame Kuşların Sınıflandırılması

Tora'nın **Shemini** peraşasında listelenen yasak kuşların sayısının yirmi olduğunu buluruz (Levililer 11:13–20). Ancak **Re'eh Anokhi** peraşasında sayıları yirmi birdir (Devarim 14:12–18). Kadim Bilginler, **ra'ah** (glede) ile **da'ah** (kite)'in aynı olduğunu söylediler. Ayrıca (Hullin 63b) her iki yerde de geçen **ayyah** (şahin) ile **dayyah** (kite)'in da aynı olduğunu söylediler.

Rabbi Marinus [yani, Jonah ibn Janah] şöyle sordu: Eğer **ayyah** ve **dayyah** aynı ise, neden [aynı ayette] iki kez sayılsın? Bilginlerimiz, Kutsal Yazı'nın kimsenin ağzını açmasına fırsat vermemek için ona iki adla işaret ettiğini söylediler. Ancak böyleyse, Kutsal Yazı her kuşun tüm adlarını da anmalıydı. Meselenin doğrusu şudur ki, Tanrı sadece insanların anlayacağı dilde konuştu [ve Tanrı aynı nesneye aynı ayet içinde iki farklı ad vererek insanları şaşırtmazdı].

Sorumuza yanıt mantık biliminde bulunur. Çünkü yalnızca Levililer'de geçen **da'ah**, hem Devarim'de geçen **dayyah**'ı hem de **ra'ah**'ı içine alan yüce bir türdür. “Ama **tzippor**'u (kuşlar) bölmedi” (Bereşit 15:10) ifadesindeki **tzippor** kelimesi de benzerdir. Hem “**turtledove** ve **young pigeon**” (Bereşit 15:9) türlerini içerir. Benzer şekilde Kutsal Yazı, “Ve Yitshak'ın bamot'ları ıssız olacaktır” (Amos 7:9) der. Ancak başka yerde şöyle yazar: “Aven'in bamot'ları da yok edilecektir” (Hoşea 10:8). Dahası, [**ra'ah** ve **dayyah** kelimelerindeki] iki harf, **da'ah** kelimesinden alınmıştır.

Bütün sanatları ve bilimleri incelerken, kişi tüm tikelleri bilmeye çalışmaz; çünkü onların son sayılarını bilmek insanın kapasitesinde değildir. Tikeller durmadan yok olur ve sayıları her an değişir. Ancak grup [yani tür veya cins] sonsuza dek var olur.

3. Mitsvaların Sayılması

Emirleri tartışmadan önce çeşitli kategorilerden söz etmeyi gerekli buldum; çünkü bir dizi bilginin **613 mitsvayı** farklı şekillerde saydığını gördüm. Onlardan bazıları,

oğlağı annesinin sütünde pişirme yasağını bir kez listeler. Diğerleri, Tora’da üç kez yazıldığı için bunu üç emir olarak sayarlar (Çıkış 23:19; 34:26; Devarim 14:21). Oysa Bilginlerimiz her birini yorumlamışlardır. Tora’nın bir hükmü birden fazla kez tekrarladığı başka birçok örnek vardır.

Bazıları hem tikelleri hem kategorileri sayar. Diğerleri bazı durumlarda yalnızca tikelleri ve başka durumlarda yalnızca kategorileri sayar. Bazıları iki formülasyonla gelen ve tek anlamı olan bir emri iki kere sayar. Gerçek soruşturma açısından, emirlerin bir sınırı yoktur. Nitekim şair şöyle der: “Her şeyin sonunu gördüm; fakat Senin mitsvan çok geniştir” (Mezmun 119:96). Ancak yalnızca kategorileri, temel emirleri [İbranice **ikkarim**, bkz. bölüm 5], ve ebedî olarak bağlayıcı olan preseptleri sayarsak, emirler altı yüz on üçün onda birinden bile azdır.

4. Yesod Mora’nın Yazılış Nedeni

Haşmetli Tanrı, kalbimin içtenliğini bilir. Çünkü bu kitabı, bilimlerde ustalaştığımı göstermek için ya da bana sırların açıldığını göstererek kendimi yüceltmek için yazmadım. Bunu, kadim Bilginlerimizle tartışmak için de kaleme almadım; çünkü kesinlikle biliyorum ki onlar benden daha bilge ve Tanrı’dan daha çok korkan kişilerdi. Bu nesilde de büyük bilge kişiler vardır. Tam aksine, bu kitabı, kendisiyle onun için yazdığım kitapları birlikte çalıştığım **saygıdeğer ve soylu bir birey** için yazdım. Ona olan büyük sevgim sebebiyle, emirlerle ilgili bir kitap kaleme alma zahmetine girdim. Onu, doğruluk sahibi bir kişi olarak buldum; Tanrı korkusu insanların çoğundan daha ileri düzeyde olan biri.

5. Yüce Kategori; Yüce Tür ve Aşağı Tür

[Metinde] tüm olumlu ve olumsuz mitsvaları içine alan yüce bir kategori vardır; yani şu buyruk: “Rab’bin mitsvalarını senin iyiliğin için tutman” (Devarim 10:13). “Ve Tanrın Rab’be kulluk edeceksin” (Çıkış 23:25) sözü, kalple, ağızla ve eylemlerle ilgili tüm olumlu temel mitsvaları ve onların hatırlatıcılarını kapsar.

“Tanrın Rab’den korkman” (Devarim 14:23) sözleri olumlu biçimde ifade edilse de, tüm olumsuz mitsvaları içine alır [bu nedenle bu da bir yüce türdür]. Bir kişiye Tanrı’dan korkmasını ve onunla cinsel ilişkiye girmesi yasak olan bir kadına dokunmaktan sakınmasını buyurur. Bir kişiden, efendisinin huzurunda kötülük yapmaktan korkan bir hizmetçi gibi davranmasını ister [yani Tanrı’nın gazabından kelimenin tam anlamıyla korkmalıdır]. Çünkü kendi şehvetlerinin peşinden giden başka insanlar da vardır. Ne kraldan [yani Tanrı’dan] korkarlar ne de kralın yaptıklarını öğrenmesinden endişe ederler. Ne kire, ne utanca, ne de kötü bir ad kazanacak olmaya aldırış ederler.

“Tanrın Rab’bin ardından yürüyeceksin” (Devarim 13:5) sözü, sevgi-iyilik eylemlerini uygulama, doğru olma ve barışı sevme yükümlülüğünü içerir [dolayısıyla bu da yüce bir türdür].

Peygamber [Micah] şöyle der: yalnızca “adalet yapmak ve merhameti sevmek” (Micah 6:8) [bu da yüce bir türdür].

Bunların tümü şu mitsvaları içine alır: “Babanı onurlandır” (Çıkış 20:12); “Cinayet işlemeyeceksin” (Çıkış 20:13); “Zina etmeyeceksin” (Çıkış 20:13); “Çalmayacaksın” (Çıkış 20:13); “Komşuna karşı yalan tanıklık etmeyeceksin” (Çıkış 20:13); “Göz dikmeyeceksin” (Çıkış 20:14); “Birbirinize hile yapmayacaksınız, yalan söylemeyeceksiniz” (Levililer 19:11); “Sahte bir şeyden uzak dur” (Çıkış 23:7); “Güçlü birinin hatırına kayırmayacaksın” (Levililer 20:15); “Rüşvet almayacaksın” (Devarim 16:19); “Komşunu ezmeyecek ve onu soymayacaksın” (Levililer 19:13); “Doğru terazi... bulunduracaksın” (Levililer 19:36); “Bir işçinin ücreti sabaha kadar yanında kalmayacak” (Levililer 19:13); “İntikam almayacaksın ve kin tutmayacaksın” (Levililer 19:18); “Tam ve doğru ölçüye sahip olacaksın” (Devarim 25:15); “Onları yoksula ve yabancıya bırakacaksın” (Levililer 19:10); “Halkımdan birine borç verirken [... ona alacaklı gibi davranmayacaksın]” (Çıkış 22:24); “Dul veya öksüz çocuğa eziyet etmeyeceksin” (Çıkış 22:21); “Yabancıyı incitmeyeceksin” (Levililer 19:33) ve bunun benzeri birçok yasa.

“Ve Tanrın’la alçakgönüllülükle yürümek” (Mikah 6:8) tüm davranış yollarını, hükümlerini ve bize Tanrı tarafından öğretilmiş yasaları içerir.

6. Artık Uygulanmayan Mitsvalar

Zamanı geçmiş birçok mitsva vardır. Bunların altı yüz on üç mitsva arasında sayılmasına ne gerek vardır? Kullanımdan kalkmış mitsvalar arasında şunlar vardır: “Ve bir demet **ezov** alacaksınız... ve sabaha kadar hiçbir evinin kapısından çıkmayacak” (Çıkış 12:22); “Hiç kimse yedinci gün [man toplamaya] yerinden çıkmayacak” (Çıkış 16:29); “Hiçbirini sabaha bırakmayacaksın” (Levililer 22:30); ve “Üçüncü gün için hazır olun” (Çıkış 19:15).

Aynı durum Mişkan’ın inşasıyla ilgili emirler, onun yolculuk düzeni (Sayılar 1:1–34, 10:11–29), sancaklar (Sayılar bölüm 2) ve tame kişilerin gönderilmesi (Sayılar 5:1–4) için de geçerlidir.

Aynı şekilde, bir kürek kullanma [dışkıyı örtmek için] ve ordugah içinde ihtiyaç için bir yer ayırma emri (Devarim 23:14–15) de böyledir.

Aynı şekilde, artık var olmayan düşmanlarla savaşma emirleri (Sayılar 31:2; Devarim 23:16–18), berahalar ve lanetleri söyleme (Devarim 11:26–32; 27:11–26), Eval Dağı’nda bir mizbeah kurma (Devarim 27:5), taşları sıvama (Devarim 27:1–2), Tora’yı yazma, sığınak şehirleri ayırma (Sayılar 35:9–34) ve Amalek’le savaşma (Devarim 25:17–19) da böyledir.

7. 613 Sayımına Dahil Edilmeyen Talimatlar

Bazı mitsvalar yalnızca Moşe’ye verilmişti [dolayısıyla 613 mitsva listesine dahil edilmez]. Tanrı İsrail ile antlaşma yaptığında Moşe’ye şöyle dedi: “Bana topraktan bir mizbeah yapacaksın” (Çıkış 20:21). Benzer şekilde, tabletleri yontma emri (Çıkış 34:1), Mişkan’ı kurma (Çıkış 26:30; 40:1–2), yedi gün süren kutsama töreni (Levililer

8:32), Mişkan'ı mesh etme (Çıkış 30:26–29), Aharon'u mesh etme (Çıkış 29:7; 30:30; 40:15) ve oğullarını mesh etme (Çıkış 30:30; 40:15), **urim ve tummim**'i göğüs plakasına yerleştirme (Çıkış 28:30), antlaşma tabletlerini arka koyma (Çıkış 25:21; Devarim 10:2) ve bakır yılanı yapma (Sayılar 21:8–9) da bu kategoridedir.

Aynısı başka mitsvalar için de geçerlidir. Örnekler: Ateş sunaklarının dövülerek levha hâline getirilmesi (Sayılar 17:3), kohenlerin Tora'yı sandığın dışına yakın bir yere koyması (Devarim 31:26), bir kavanoz man'ın ayrılması (Çıkış 16:32–34) ve Aharon'un asasının sandığın önüne konması (Sayılar 17:25).

8. Yüce ve Aşağı Kategoriler

Bazı mitsvalar yüce bir kategori oluşturur. “Sizden hiçbirisi kendisine yakın olan bir akrabaya yaklaşmayacak” (Levililer 18:6) bunun bir örneğidir. Buna karşılık, bir erkeğin babasının ve annesinin çıplaklığını açmasını yasaklayan yasa (Levililer 18:7) aşağı kategoriye aittir. Kutsal Yazı, [cinsel ilişkinin özellikle yasaklandığı kişilerin listesini] şöyle diyerek başlatır: “[Babanın çıplaklığını ve annenin çıplaklığını açmayacaksın:] o senin annen [onun çıplaklığını açmayacaksın]” (Levililer 18:7). Bu nedenle Tora şöyle der: “Babanın kız kardeşinin çıplaklığını açmayacaksın; o babanın yakın akrabasıdır” (Levililer 18:12) ve “Annenin kız kardeşinin çıplaklığını açmayacaksın; çünkü o annenin yakın akrabasıdır” (Levililer 18:13).

Mitsvaları sayanlar, yasaklanan her bir cinsel eylemi ayrı bir mitsva olarak saymışlardır; [her biri Levililer 18:6'da ifade edilen yüce kategoriye dahil olduğu hâlde]. Bunun nedeni, bazı durumlarda mahkeme tarafından verilen cezaların farklı olmasıdır. **karet** (“kesilme”) kelimesi hepsini içine alır.

Şimdi, onlar [mitsva sayanlar], “tame sığırların etini yemek” yasağını (Levililer 11:1–9; Devarim 14:3–8), yirmi tür kuşu (Levililer 11:13–19; Devarim 12:11–18), yer üzerinde debelenen canlıları (Levililer 11:29–30), uçan debelenen şeyleri (Levililer 11:20–21; Devarim 14:19) ve suda debelenen şeyleri (Levililer 11:20–21; Devarim 14:19) tek bir mitsva olarak kabul ettiler.

Sekiz **şeret**'in (Levililer 11:29–30) tame oluşunun çok sıkı olduğunu biliyoruz. Kutsal Yazı şöyle der: “Ve leşlerinden hiçbirine dokunmayacaksınız” (Levililer 11:8); çünkü **domuz**, **rock-badger**, **hare**, ve **deve**'nin her biri tek bir koşer işaretiyle sahiptir. “Ve leşlerinden hiçbirine dokunmayacaksınız” ifadesinin anlamı şudur: Siz kutsal olduğunuz için, sizi tame kılacak herhangi bir leşe dokunmayın. Aynı şey balıklar için de geçerlidir.

Kutsal Yazı şöyle der: “Ve onların leşlerinden tiksineceksiniz” (Levililer 11:11) [yani onlara dokunmayın]. Kutsal Yazı bu nedenle onları [yani balıkların leşlerini], diğer tüm leşleri andığı gibi anmıştır. Onlara dokunan kişi, tame sığır, kuş veya fowl yeme cezası olan **karet** veya kamçı cezasına çarptırılmaz.

9. Belirli Koşullarda Geçerli Olan Mitsvalar

Bazı olumsuz mitsvalar vardır ki, kişi bunların ihlâlini düzeltebilir [kelimenin tam anlamıyla: “yapabilir”] ve suçsuz kalabilir. Örneğin Tora şöyle der: eğer mümkünse, “onun [Pesah Kuzusu’nun] hiçbir şeyinden sabaha bırakmayacaksınız” (Çıkış 12:10). Kutsal Yazı daha sonra şöyle devam eder: Pesah Kuzusu’ndan sabaha kalan bir şey olursa, “onu ateşle yakacaksınız” (Çıkış 12:10).

Benzer şekilde, [çocuksuz dul kalmış bir kadın hakkında] “kocasının kardeşi ona girecek” (Devarim 25:5) zorunlu bir mitsva değildir; [çünkü koca kardeşi evlenmeyi reddetme seçeneğine sahiptir; bkz. Devarim 25:7–9]. Eğer kocanın kardeşi “ona girmek” isterse, bu onun için iyidir ve bunun karşılığında ödül alacaktır. Ancak bunu yapmak istemezse, mahkeme onu [yevamin görevini yerine getirmeye] zorlamayacaktır.

10. Yasaklanmış Cinsel Davranış

Kutsal Yazıda (Scripture) cinsel birleşmeye ilişkin yasaklanmış fiillerin ek kategorileri vardır. Bir türe özgü olan bir yasak vardır ve başka türlere de uygulanan bir yasak vardır. Bir erkeğin başka bir erkekle cinsel ilişkide bulunmasına dair yasak (Levililer 18:22) ve herhangi bir tür hayvanla cinsel ilişkide bulunma yasağı bunun örneğidir (Levililer 18:23). Son belirtilen yasak kuşlara bile uygulanır. Ancak Kutsal Yazı en yaygın olana göre konuşur [bu yüzden ayet “kuşlar” yerine “hayvanlar” der]. Beş Kitap şöyle der: “Ve Tanrı **Noah**’ı ve bütün yaşayan şeyi (**nefeş hayyah**) ve onunla birlikte olan bütün hayvanları hatırladı” (Bereşit 8:1) [ama kuşlardan söz etmez].

Söz konusu ayet, hayvanları [**nefeş hayyah**, “her yaşayan şey”] ve sığırları belirtir; çünkü onlar [kuşların aksine] önemli yaratıklardır; zira onlar [kara hayvanları], insanla aynı günde yaratılmışlardır [kuşlar ise beşinci günde yaratılmıştır]. Benzer şekilde, “ve bir öküz ya da bir eşek [bir kişinin açtığı çukura] düşerse” (Çıkış 21:23) yasası, bu zamanda en yaygın olana göre konuşur [yani Moşe’nin zamanındaki en yaygın hayvanlara göre]. Aynı yasa, bu ayette listelenmemiş olsa da atlara, katırlara ve develere de uygulanır.

Ayrıca kişinin kendi türünden olmayan dişiyle [yani insan olmayan dişiyle] cinsel ilişkide bulunmasını yasaklayan bir hüküm daha vardır; örneğin bir dişi hayvanla (Levililer 18:23).

Ayrıca çeşitli tür insan dişileriyle – kişinin babasının karısı, kız kardeşi ve kızı (Levililer 18:8–10) – cinsel ilişkiye girilmesine karşı yasaklar vardır.

Bazı yasaklar yalnızca belirli bir birey hayatta olduğu sürece geçerlidir. Evli bir kadın yasağı [kocasının hayatta olduğu sürece geçerlidir, Levililer 18:20], yevama ile ilgili yasak (bkz. Devarim 25:5–10), ve kişinin karısının kız kardeşiyle cinsel ilişkiye girmesi yasağı bu türdendir.

Ayrıca Yahudi inancında olmayan bir kadınla cinsel ilişkide bulunmayı yasaklayan bir hüküm vardır. Bu yasak, kadın Yahudiliği kabul ederse kalkar [kelimenin tam anlamıyla: “onun yasasına dönünceye kadar, onunla yatan kişinin ulusundan olmayan kadınla”]. Çünkü **Orpah** kendi halkına ve kendi ilahına döndü (Rut 1:15). Buna karşılık **Rut** şöyle dedi: “Senin halkın benim halkım olacak ve senin Tanrın benim Tanrım” (Rut 1:17) [yani İsrail’in Tanrısını kabul etti; aksi hâlde **Boaz** onu almazdı].

Yukarıda bahsedilenle – yani kendisini Tanrı’nın birliğini ifade etmek için tame hâlimden arındırmamış bir kadınla – cinsel ilişkide bulunan kişi, tohumunu putlara verir.

Ayrıca kişi, ister bakire ister dul olsun, onunla evlenmeye izinli olduğu bir kadınla zinada bulunmayı yasaklayan bir hüküm vardır.

Ayrıca kişinin karısıyla, “hastalık döneminin tame hâli” boyunca (Levililer 12:2; 18:19) ve bir erkek veya kız çocuk doğurduktan sonra “tame kanı içinde oturduğu” süre boyunca (Levililer 12:1–6) cinsel ilişkide bulunmasına karşı da bir yasak vardır.

11. Koşula Bağlı Mitsvalar

Tora’nın bazı bölümleri emir biçiminde yazılmıştır ancak gerçekte zorunlu mitsvalar değildir. “Güzel esir kadın” bölümü (Devarim 21:10–14) bunun bir örneğidir. Bir İsraili, Kutsal Yazı’da belirtilen tüm koşullar yerine getirilinceye kadar esir alınmış bir kadını eş olarak alamaz.

Kutsal Yazı’nın [esir kadın bölümünün başında] “onu arzulayacak ve onu kendine eş olarak alacaksın” (Devarim 21:11) demesine şaşırma; çünkü Tora, esir alan kişinin niyetinden söz eder. Bu durum Paro örneği gibidir. Kutsal Yazı şöyle derken Paro’nun niyetinden söz eder: “Ona eşim olsun diye aldım” (Bereşit 12:19).

Tora benzer şekilde **Balak**’ın niyetinden söz eder: “Ve Balak kalktı ve İsrail’e karşı savaş açtı” (Yeşu 24:9).

“Ve bundan sonra ona girecek ve onun kocası olacaksın” (Devarim 21:13) sözleri [“ve onu kendine eş olarak alacaksın” ifadesinin gerçekte “onu eş olarak almak istiyorsun” anlamına geldiğinin] kesin kanıtıdır; çünkü esir kadınla cinsel ilişkiye girmeden önce yerine getirilmesi gereken tüm koşullar bu sözlerden sonra gelir.

Esir kadınla ilgili terimler şunlardır: Esir alan kişi onu eş olarak almak niyetindeyse, onu kendi evine getirmeli ve başkasının bakımına bırakmamalıdır. Esir kadın, başını tıraş etmeli ve tırnaklarını kesmelidir (Devarim 21:12); tıpkı bir **tzara’atlı** gibi.

Kutsal Yazı, onun “serpme sularıyla” arınması gerektiğini belirtmek zorunda değildir; çünkü başka bir yerde şöyle yazılıdır: “Sen ve esirlerin [kendinizi arındıracaksınız]” (Sayılar 31:19).

Esir kadın “tutsaklık giysisini – putlara hizmet ederken giydiği giysiyi – üzerinden çıkaracaktır” (Devarim 21:13); tıpkı şu sözde olduğu gibi: “Ve giysilerinizi değiştirin” (Bereşit 35:2).

Esir kadın “babasını ve annesini tam bir ay boyunca ağlayacaktır” (Devarim 21:13); ister savaşta öldürülmüş olsunlar ister hâlâ hayatta olsunlar. Bu gecikmenin amacı [yani otuz gün beklemek], esir alanın fikrini değiştirmesine ve onu almamasına zaman tanımadır.

Bir İsrail kızını alan ve bütün bu koşulları yerine getirmek zorunda olmayan biri, bu şehvet sahibi esir alandan çok daha iyi davranmış olur.

Bu Tora bölümünde, “ona bir köle gibi davranmayacaksın” (Devarim 21:14) mitsvası dışında zorunlu hiçbir emir yoktur.

12. İsteğe Bağlı Berahalar

Aynı durum berahalar için de geçerlidir. Zorunlu mitsvaları yerine getirmeden önce okumamız gereken berahalar vardır. Buna karşılık, belirli koşullar altında bir eylemi yapmamıza izin verdiği için Tanrı’yı öven berahalar da vardır [yani bu durumda mitsva zorunlu değildir].

Hayvanı ritüel olarak kesmeden önce okunan beraha bunun bir örneğidir. Eğer kişi bu berahayı Pesah korbanını kesmeden önce söylerse, bu durumda yerine getirilmesi gereken bir mitsva üzerine beraha söylemiş olur [çünkü Pesah korbanını getirmek zorunludur]. Bu, sünnetten önce okunan berahaya benzer. Ancak [kişi bir hayvanı yiyecek için kesmeden önce bu berahayı okursa], bu durumda zorunlu olmayan bir eylem üzerine beraha söylemiş olur; çünkü Tanrı bize hayvanları ritüel olarak kesmemizi emretmedi. Yalnızca, kanı Yahudi hukukunun belirlediği usul dışında akıtılmış hayvanın etini yemeyi yasakladı [yani **şehitah** dışı kesim yasaktır].

Ritüel kesimden önce okunan beraha böylece, huppa altında okunan evlilik berahası gibidir; burada Tanrı’nın bazı kişilerle cinsel ilişkiyi yasakladığı, nişanlı olduğumuz kişilerle ilişkiyi yasakladığı, fakat evli olduğumuz kişilerle cinsel ilişkiye izin verdiği ifade edilir.

Şimdi, ritüel kesimden önce beraha söyleyen biri, sonra hayvanın leşini inceleyen, yağ ve sinirleri ayıran ve etini yedikten sonra Tanrı’ya şükreden biri, ödülünü garanti eder. Bunların hiçbirini yapmazsa, onu ceza bekler.

Ancak bunların hiçbiri zorunlu değildir; çünkü et yemek bir mitsva değildir. Et yemekten kaçınan ve kendini uzak tutan biri, Daniel’in yaptığı gibi (Daniel 1:8–16), kuşkusuz Tanrı’dan daha büyük ödül alacaktır. Aynı şekilde her gün oruç tutan ve yemek sonrası berahayı söylemeyen biri için de böyledir. Benzer şekilde, bir Nazir’in **Kidduş**, **Havdalah** veya **Seder**’de dört kadehi içme zorunluluğu yoktur. Bu zorunluluk, yalnızca şarap içen kişiye aittir.

Yukarıdakileri anıyorum; çünkü dindar bir bilginin, sokaklarda dolaşıp elinde bir kuş taşıyan birini aradığını duydum; böylece o [dindar bilgin] kuşu ritüel olarak kesebilsin. Dindar bilginin zihni berahadaydı [ritüel kesim fiilinde değil]. Günlük yüz beraha kotasını yerine getirmek istiyordu.

13. Mitsvaları Açıklayan Olumsuz İfadelerin Mitsva Olarak Sayılmaması

Azharot’un bazı düzenleyicileri, aslında mitsvaları açıklamak için verilen uyarıları olumsuz emirler olarak listelediler. Aşağıdakiler buna örnektir:

- “Kalbi sapmasın” (Devarim 17:17) [kralın çok eş edinmemesi gerektiğini açıklar].
- “Halkı Mısır’a geri döndürmesin” (Devarim 17:16) [kralın çok at edinmemesi gerektiğini açıklar].
- “Ve göğüslük efod’dan ayrılmasın” (Çıkış 28:28). Bunun anlamı şudur: “Göğüslüğü

bağladıklarında [efod'a], yerinden oynamayacaktır.”

• “Ki ölmesin” (Çıkış 28:35) ayeti de yukarıdakiler gibi önceki bir mitsvayı açıklar [yani Aaron’un kaftanının eteklerine neden ziller takılması gerektiğini açıklar].

Gelenek olmasaydı, “onlar [saplar] sandıktan alınmayacak” (Çıkış 25:15) ayeti de yukarıdakilerle aynı kategoriye girmeliydi.

14. İsteğe Bağlı Olan ile Zorunlu Olan Mitsvaların Karıştırılması

[**Azharot** yazarları arasında] kimi kişiler isteğe bağlı eylemleri mitsvalar arasında sayar. Böylece, “onu [kendiliğinden ölmüş bir hayvanı] kapılarının içindeki yabancıya verebilirsin; ya da onu bir yabancıya satabilirsin” (Devarim 14:21) ifadesini bir mitsva olarak listelerler [oysa kişi, leşi dilediği gibi tasarruf etme hakkına sahiptir].

“Onu [yırtık eti] köpeğe atacaksın” (Çıkış 22:30) da aynı şekilde [isteğe bağlıdır]; çünkü anlamı şu ifadeye bağlıdır: “Ve Bana kutsal adamlar olacaksınız” (Çıkış 22:30). Ayetin anlamı şudur: “Size yırtık et yemek uygun değildir. Onu, sürülerinizi koruyan köpeğe verin.”

Bu nedenle **la-kelev** [‘köpeğe’] kelimesindeki lamed **pataḥ** ile vokalize edilir.

Aynı durum, “onları sonsuza dek hizmet ettireceksiniz” (Levililer 25:46) ifadesi için de geçerliymiş gibi görünürdü; ancak bunun [aksi yönde] özel bir geleneği vardır. Bu gelenek kabul edilmelidir; çünkü tüm mitsvaları atalarımızdan aldık. Tora’nın sözleri ile onların sözleri arasında mitsvalar bakımından hiçbir fark yoktur. Çünkü onlar da bize [Sinay’da] verilmiştir.

Bilginler (Rabbiler) geleneği babalarından aldılar ve babaları da onu peygamberlerden aldı. Geleneğin tamamı Tanrı tarafından, Moşe’nin eliyle verilmiştir.

15. Azharot Yazarlarının Mitsva Hesabındaki Hataları

Şimdi sana **Azharot** yazarlarının iki mitsva saydığı tek bir mitsvaya örnek vereceğim: “Şabat gününü hatırla, onu kutsal tut” (Çıkış 20:8) ve “Şabat gününü gözet, onu kutsal tut” (Devarim 5:12).

Şimdi “Şabat’ı kutsallaştırma” (Çıkış 20:8; Devarim 5:12), “Şabat’ı zevk günü olarak adlandırma”, “Şabat’ta kişinin alışılmış yollarını izlememesi”, “kendi işlerinin peşine düşmemesi ve bunları konuşmaması” (Yeşaya 58:13’te geçen ifadeler) Şabat’la ilgili birçok mitsvadır.

Bununla birlikte, tüm bu emirlerin ardındaki temel güç şudur: “Şabat günü hiçbir iş yapmayacaksın” (Çıkış 20:9).

Kişi, hafta günlerinde, yaklaşan Şabat’ın ne zaman olduğunu aklında tutmalıdır. Bu zihinde tutma zorunluluğu vardır. Böylece “hatırla”, “gözet” ile aynı anlama gelir [ve aynı mitsvadır].

Şabat, Yeremya’da açıkça belirtildiği gibi, o gün iş yapmayarak kutsallaştırılır (Yeremya 17:22, 24). “Şabat zevki” (Yeşaya 58:13’e bakınız), beden emekten dinlenmesini ifade eder. Kişi kendi işlerinin peşine düşmemeli ve bunları Şabat’ta konuşmamalıdır; çünkü bunları yapmak kişiyi Şabat’ta iş yapmaya götürebilir.

16. Azharot ile İlgili Sorun

Azharot'ta “Bu nedenle yüreğinizin sünnetini yapın” (Devarim 10:16) ifadesi olumlu mitsvalar arasında ve “ve artık dik kafalı olmayın” (Devarim 10:16) ifadesi olumsuz mitsvalar arasında yer alır. Bu ayetlerin anlamını bana açıklamaları için çağımızın büyük adamlarına soru sordum [çünkü bu ayetler literal alınamaz]. Onların cevabı, beni – tıpkı doğruluk ile yanlışlığı ayırt edemeyen zihni olmayan öğrencilerle yaptıkları gibi – kırık bir kamışla savuşturmak oldu.

Şimdi, **Azharot** yazarlar, tıbbi kitaplarda yazılı bitkilerin sayısını tek tek sayan fakat her bir bitkinin faydasını bilmeyen bir kişiye benzer. İsimlerini bilmekten ne fayda elde eder?

Kutsal Yazı bazen bir mitsvayla ilgili iki ifade kullanır. “Hatırla, unuttuğun zaman [çölde Rab’bini nasıl öfkелendirdiğini]” (Devarim 9:7) bunun örneğidir. Buna rağmen, bir **Azharot** yazarı “hatırla” ve “unutma”yı iki ayrı mitsva kabul etmiş ve öyle saymıştır.

Bu ayeti yerinde geldiğinde açıklayacağım. Benzer nitelikte daha birçok mitsva Tora’da bulunur; fakat kimse bunlara dikkat etmez.

Yesod Mora Bölüm 3

(Dallanmış Emirler / Kökten Türeyen Mitsvalar)

1. Nazir

Bazı mitsvalar temel bir düzenlemeden [kelimenin tam anlamıyla: “kök”] ve onun çitlerinden oluşur. **Nazir**, adak süresi boyunca şarap ve kuvvetli içkiden uzak durmak zorunda olduğu için (Sayılar 6:3), buna örnektir; çünkü şarap muhakemeyi yok eder ve şehveti artırır. Bu nedenle **Daniel** oruç tuttu ve Pesah’ta şarap içmedi (Daniel 10:3–4). Çünkü [Pesah’ta şarap içme] yükümlülüğü rabbiniştir.

Şimdi, Tanrı Nazire **sirke** içmeyi, üzümünden elde edilen herhangi bir içkiyi, taze üzümü veya üzüm çekirdeğini almayı yasakladı (Sayılar 6:3–4). Ayrıca Tora, Nazirin başına ustura gelmemesini buyurur (Sayılar 6:5); böylece kendini kadınlara çekici kılmasın. Sadece şaraptan kaçınan bir Nazir Tanrı’ya tamamen kutsal olmaz. Yukarıda belirtilen tüm emirleri uyguladığında öyle olur. Ek yasakların nedeni budur.

Eskiler, Kefaret Günü’nde yememe yasağında da aynı yöntemi izlediler. Yemekten kaçınmak bir orucun özüdür. Gerçekten de, ne zaman Yazı nefesle (nefesh) bağlantılı “acı çekme” (inna) kökünü kullansa, bu oruca işaret eder; çünkü şehvetli nefesin gücü karaciğerdedir.

Böylece şu ifadeleri okuruz: “Çünkü nefesin et yemeyi arzuladığında” (Devarim 12:20); “Ve nefesi yiyeceği arzuladığında” (İyov 33:20); “Ve o nefes ondan yediğinde” (Levililer 7:18).

“Niçin oruç tuttuk da Sen görmüyorsun? Neden nefesimizi acıttık da Sen aldirmıyorsun?” (Yeşaya 58:3). Ayetin ikinci kısmı, birinci kısmını tekrarladığı için, nefesi acıtmanın oruç anlamına geldiğini kanıtlar. “Benim seçtiğim oruç bu mu? Bir adamın nefesini acıtacağı gün bu mu?” (Yeşaya 58:5) ve “Acı çekmiş nefesi doyor” (Yeşaya 58:10) da aynı anlamı doğrular.

“**Ba-tzom** içinde nefesimi acıttım” (Mezmun 35:13) ifadesinde **bet** harfinin neden **patah** ile vokalize edildiğini daha önce açıklamıştım.

Bilginler, [yemeye ek olarak] içmenin de Kefaret Günü’nde yasak olduğunu söylediler; çünkü Yazı şöyle der: “Ve Tanrın Rab’bin huzurunda yiyeceksin... tahılının ondalığını, şarabını ve yağın” (Devarim 14:23). Böylece Yazı şarap içmeyi “yemek” kabul eder (Yoma 76a).

Daniel kitabı şöyle der: “Hiçbir şekilde kendimi yağlamadım” (Daniel 10:3). Ardından şöyle devam eder: “Ve sen yüreğini anlamaya yönelttin ve Tanrın’ın önünde kendini acıttın (le-hitano)” (Daniel 10:12).

Bu bölümde “nefes” sözcüğü geçmez [çünkü Daniel 10 oruçla ilgili değildir].

Kefaret Günü’nde yıkanmak da yasaktır (Yoma 76b). Ancak Bilginler, menisi çıkan bir kimsenin kendini yıkaması gerektiğini söylediler.

Eskilerin şu sözleri ne kadar yerindedir: “Küçük mitsvaya, büyük mitsvaya gösterdiğin özenle dikkat et” (Avot 2:1) ve “Bir mitsvanın ödülü mitsvanın kendisidir” (Avot 4:2).

2. On Emir

Bakınız, On Emir’in ilk beş ifadesi Tanrı’ya dairdir. Bunlar yüreğe bağlıdır [yani insanın aklına yönelmiştir] ve on ifadeden en önemlileridir. Altıncı Emir, kişiler arası ilişkilerle ilgili ifadeleri başlatır ve “Cinayet işlemeyeceksin” (Çıkış 20:13) diye açılır. Bu emir, insanın insanla ilişkisine dair ifadelerin en önemlisidir.

Şimdi genel bir kural ifade edeceğim. Ölüm cezası ve **karet** cezası yalnızca olumsuz mitsvaların ihlali için verilir; çünkü olumsuz bir mitsvayı çiğneyen kişi Tanrı’yı, olumlu mitsvayı yapmaya üşenen kişiden çok daha fazla öfkelenir.

Olumlu bir mitsvanın ihlaline karşı **karet** cezası yalnızca bir yerde uygulanır: **brit milah**. Çünkü sünnet, beden üzerindeki antlaşmanın ömür boyu süren işaretidir. Yasa, bunun bir kez yapılmasını gerektirir. Bir çocuğu sünnet ettirme yükümlülüğü babaya veya Bet Din başkanına düşer. Ancak çocuk sünnet edilmez ve yetişkin olduğunda kendisini sünnet ettirmezse, karet cezasını hak eder.

Karet cezası Pesah korbanını getirmeyen kişi için de geçerlidir; çünkü Mısır’dan Çıkış’ın anılması tüm mitsvaların köküdür. Bu nedenle, “Kendinize dökme ilah yapmayacaksınız” (Çıkış 34:17) ifadesinden hemen sonra, Yazı şöyle der: “Matsot bayramını tutacaksınız” (Çıkış 34:18).

Benzer şekilde Tora’nın “Tanıklıklar, hükümler ve yasalar ne anlama geliyor?”

(Devarim 6:20) sorusuna verdiği yanıt şudur: “Biz Mısır’da Faro’nun köleleriydik... Tanrı bizi güçlü eliyle çıkardı” (Devarim 6:21).

3. Tüm Olumlu Mitsvaları Kapsayan Bir Emir

Şimdi, “Bu Tora’nın sözlerini doğrulayıp yerine getirmeyen lanetlidir” (Devarim 27:26) ayetinde geçen mitsvaya işaret edeceğim. Bu ifade, tüm olumlu mitsvaları içerir. Bu, ihlalinin **karet** cezasıyla sonuçlandığı bir mitsvadır.

Bazı kişilerin neden lanetlendiğini araştırdığımızda, onların gizlice yapılan eylemler nedeniyle lanetlendiğini gördük (bkz. Devarim 27:15–26). Bu nedenle Yazı listeyi gizlice put yapan biriyle başlatır (Devarim 27:15). Nitekim lanetlenen fiillerin çoğu gizli yapılır.

Kız kardeşiyle veya kayınvalidesiyle ilişkide bulunan kişinin lanetlenmesinin nedeni (Devarim 27:22–23), kişinin kimse şüphelenmeden onlarla yalnız kalabilmesidir.

Benzer şekilde, hayvanla ilişkide bulunan kişi de lanetlenir (Devarim 27:21); çünkü hayvan konuşamaz [bu nedenle hakkını arayamaz].

Lanetlerin sonunda Yazı şöyle der: “Bu Tora’nın sözlerini doğrulayıp [gizlice, Tanrı’yı öfkelenmek için] yerine getirmeyen lanetlidir” (Devarim 27:26). Çünkü eğer bunu açıkça yaparsa, Bet Din onu zorlar veya cezalandırır.

Bu nedenle “bu şeylerin hiçbirinde kendini kirletme” (Levililer 18:24) ifadesindeki “bunlar” kelimesinin anlamı “bunlardan herhangi biri” gibi görünmektedir; tıpkı “Bir ölüyle tame olmuş biri bunların hepsine dokunursa...” (Hagay 2:13) ayetindeki gibi.

Bilerek ve açıktan günah işleyen kişinin Tanrı’nın adını kirlettiğini, “yanlışlıkla işlenen günah için sunulan kurban” (Levililer 4:2) kanıtlar.

Gerçekten de İsrail topluluğunun tamamı, Tanrı’nın adının kutsallığı zedelenmesin diye, “nefes alan hiçbir şeyi sağ bırakmayacaksın” (Devarim 20:15) mitsvasını ihlal etti; **Givonlular**’ı bağışladıklarında (Yeoşua 9:26). Bunu, ettikleri ant nedeniyle yaptılar (Yeoşua 9:15).

Temenni:

Mitsvaların nasıl bir kökten dallandığını, bir emrin yalnızca literal yükümlülüğünden ibaret olmayıp, aklın ve disiplinin ördüğü ek çitlerle tamamlandığını göstermek, nazir örneğinden, On Emir’in içsel düzeni ve olumlu mitsvaların tek bir ilkeye indirgenebilir bütünlüğünden yola çıkarak, Tora’nın emirlerinin yalnızca hukuki maddeler değil, zihinsel bir yapı, disiplinli bir düzen olduğunu ortaya koymak, mitsvaların iç yapısını anlamaya çalışanlara yardımcı olmak amacıyla bu konuyu yazmaya giriştim. Bu konu, bilgelik arayana yol gösterebilir. Bu çalışma zihinlere berraklık sağlasın ve kimse elinden düşürmek istemesin.

Yesod Mora Bölüm 4

Zaman, Mekân ve Cinsiyete Bağlı Mitsvalar

1. Belirli Koşullara Bağlı Mitsvalar

Bazı mitsvalar, **yakmalık sunular** sağlamaya, **kutsal ekmekler** (Çıkış (Şemot) 25:30), Sunak üzerine dökülen **şarabı** sağlamaya ve **ışıklar için yağ** sağlamaya ilişkin mitsvalar gibi, cemaat üzerine yüklenmiştir. Diğer bazı mitsvalar—**kohen gadol** (Vayikra 21:10-13), sıradan **kohenler** (Vayikra 21:1-15) ve **Levililer** (Bamidbar 3:5-10, 8:23-26) ile ilgili yasalar—belirli aileler için zorunludur [bu durumda **Levi** ailesi/kabilesi]. Bu tür birçok mitsva vardır. Bir dizi mitsva da, bir **kral** (Devarim 17:16-20), bir **Nazir** (Bamidbar 6:1-21), bir **metzora** (Vayikra 13-14) ve **tame** olanlar gibi belirli bireyler için geçerlidir. Bu yasalar için soy bağı bir rol oynamaz.

Mitsvaların çoğu hem erkekleri hem de kadınları kapsar. Diğer bazıları ise yalnızca erkeklere aittir; örneğin **brit milah** (Bereşit 17:10-14; Vayikra 12:3), **gece boşalması** (Devarim 23:10-11), **ilk doğan** (Çıkış (Şemot) 13:2, 11-12; Bamidbar 18:15), **ilk doğanın fidyesi** (Bamidbar 13:13; 18:15-16) ve **bekhor'un çifte payı** (Devarim 21:15-16).

Bazı mitsvalar ise yalnızca kadınlara yöneliktir; **nidda** yasaları (Vayikra 15:19-20, 25:30), **doğum** (Vayikra 12:1-8), **sota** (Bamidbar 5:11-31), **genç bir bakirenin baştan çıkarılması** (Çıkış (Şemot) 22:15) ve **evli bir kadının veya bir küçüğün adakları** (Bamidbar 30:4-16) gibi.

Bazı mitsvalar, dışsal bir koşula bağlıdır; **yakmalık sunular** (Vayikra 1:1-7), bayramlarda getirilen **ek sunular**, ve **yılda üç kez yapılan hac yükümlülüğü** (Çıkış (Şemot) 24:14-17; Devarim 16:16-17) böyledir. Bu mitsvalar sadece isteğe bağlı değildir; **Mikdaş'ın** fiilen varlığını gerektirir.

Dışsal bir koşula bağlı mitsvalar arasında şunlar vardır:

- Bir **oğlumuz varsa**, onu sünnet etmeliyiz.
- Oğlumuz **ilk doğan** ise, onu fidyelemeliyiz (Çıkış (Şemot) 13:13; Bamidbar 18:15).
- Bir ağaç dikersek, meyvesini üç yıl yememiz yasaktır; dördüncü yılda ise meyvesini toplayabiliriz (Vayikra 19:23-24; Devarim 20:6).
- Bir tarlamız veya bağımız varsa, ürünün **maaser**'ini ayırmalıyız (Devarim 14:22-27).
- Borç verirken, **alacaklı gibi davranmamalıyız** (Çıkış (Şemot) 22:24).
- Karımızdan **zina şüphesi** edersek, yasada belirtildiği gibi davranırız (Bamidbar 5:11-31).
- Erkek veya kadın kölelerimiz varsa, ya da biri bir kadını almışsa, **Tora'nın belirlediği prosedürler** izlenmelidir (Çıkış (Şemot) 12:44; 20:10; 21:2-11, 32; Devarim 5:14; 15:12-18; 23:16-17).

Buna benzer birçok mitsva vardır; bunların çoğu **dinim u-mishpatim** kategorisine girer [insan ilişkileriyle ilgili hukuk].

Bazı mitsvalar **zamana bağlıdır**. Örneğin **brit milah**, doğumu izleyen **sekizinci günde** yapılır (Bereşit 17:12; Vayikra 12:3). **Erekh-adakları** (Vayikra 27:2-8) bir aylıktan beş yaşına, beşten yirmiye, yirmiden altmışa kadar **farklı değerlerle** belirlenir.

Birçok mitsvanın uygulanması yalnızca **gündüzdür**: brit milah (Pesahim 4a; Megillah 20a; Yevamot 72b) ve **olah** (Tamid 3:2-3; Zevahim 10:1; Pesahim 5:1) bu kapsamdadır.

Diğer bazı mitsvalar yalnızca **gecedir**: **Pesah kurbanının yenmesi** (Çıkış (Şemot) 12:8-11) ve **Omer**'in sayılması (Vayikra 23:15; Menahot 66a).

Bazı uygulamalar **gün ile gece arasındaki eşikte**, yani **alacakaranlıkta** yerine getirilir: **Menorah**'ın yakılması (Çıkış (Şemot) 27:21) ve **tame kişinin** ordugâha giriş sınırı (Devarim 23:12). Aynı zaman, **Pesah kurbanının kesilmesinde son sınırdır** (Çıkış (Şemot) 12:6).

Bazı mitsvaların uygulaması **öğle vakti** başlar: **Minha** (Berakhot 27b) ve Pesah kurbanının ilk kesilebildiği zaman (Pesahim 61a).

Bazı mitsvalar **haftada bir** uygulanır: **Şabat** (Çıkış (Şemot) 20:8-10; Devarim 5:12-14).

Diğerleri **yılda bir kez**: **Şavuot**, **Yom Ha-Zikkaron** (Roş Haşana), **Yom Kippur** ve **Şemini Atzeret**.

Bazı mitsvalar **yedi gün boyunca** uygulanır.

Matsa yeme mitsvası, düz anlamıyla **yedi gün boyunca** zorunludur; çünkü Tora önce **Pesah**'ı anar, sonra şöyle der:

“Yedi gün boyunca onunla birlikte matsa yiyeceksiniz... Mısır'dan çıktığınız günü hatırlayınız diye” (Devarim 16:3).

Tora böylece matsanın yedi gün yenmesini, İsrail'in Mısır'dan çıktıktan sonra **yedi gün matsa yemesine** bağlar; çünkü **bulut**, Mısır'dan çıkış anından itibaren, **Pharaoh boğulana kadar**, İsrail'in önünde **gece gündüz** yürümüştür. Moşe ise —daha önce açıklandığı gibi (Çıkış (Şemot) 12:15, 22)— **bulut olmaksızın**, İsrail'i **Mişkan kurulana kadar** yürütmüştür.

Aynı durum **Sukkot'un yedi günü** (Vayikra 23:42-43) ve **Hanuka'nın sekiz günü** için geçerlidir (Shabbat 21b).

Buna ek olarak:

- **Megilat Ester**'in zamanında okunması (Megillah 2a, 4a),
- **tam Hallel**'in on sekiz gün ve bir gece okunması,
- **yarım Hallel**'in her **Rosh Hodesh**'te ve Pesah'ın son altı gününde okunması (Arakhin 10a-10b),
- **Omer**'in yedi hafta sayımı (Vayikra 23:15-16),
- **Şemita** ve **Yovel** yıllarının kutsanması (Vayikra 27:1-12).

Birçok mitsva, herhangi bir **dış koşula** veya **zamana** bağlı değildir. Bu mitsvalar, emir çağını dolduran—kız için on iki, erkek için on üç—tüm **İsrailoğulları** için zorunludur. Erkek, kadın, kral, kohen, zengin, fakir, sağlıklı veya hasta fark etmez. **Gerim** için de aynıdır; **tek bir yasa** vardır.

Bu mitsvalar **temel prensiplerdir** (ikkarim, “kökler”).

Temenni:

Zaman, mekân ve insanın biyolojik-toplumsal şartlarına bağı mitsvaların düzenini, Tora'nın yalnızca soyut ilkeler toplamı olmadığını; aksine yaşayan, tarihsel dünyaya nüfuz eden bir hukuk-bilgelik sistemi olduğunu, mitsvaların sınıflandırılmasının ardındaki akılsal tutarlığı, Tora'nın yapısal bütünlüğünü göstermek amacıyla bu küçük çeviriye yazmaya giriştim. Bu konu, bilgelik arayana yol gösterebilir. Bu küçük çalışma zihinlere berraklık sağlasın ve kimse elinden düşürmek istemesin.

Yesod Mora Bölüm 5

TEMEL MİTSVALAR

1. Aklın Temeline Dayanan Mitsvalar

Dördüncü bölümün sonunda belirtilen temel mitsvalar, **kalbe yerleştirilmiş** mitsvalardır. Bunlar **yer**, **zaman** veya başka herhangi bir şeye bağı değildir. Bunlara **pikkudim** (“yükümlülükler”) denir; çünkü bir **pikkadon** (emanet) gibi, bir koruyucuya saklaması için teslim edilen bir emanet gibidirler [zira bunlar, bedene emanet olarak yerleştirilmiş ve sonunda geri alınacak olan insanın aklî ruhundan gelir]. Bu nedenle Kral David şöyle der: “**Aşem'nin pikkudim'i doğrudur**” (Psalms 19:9). **Pikkudim**, **Moşe aracılığıyla Tora verilmeden önce**, akıl yoluyla zaten bilinmekteydi.

Bu tür birçok mitsva vardır. **On Emir** bunun bir örneğidir; ancak **Şabat** bunun dışındadır, çünkü Şabat aklîle değil **geleneğe** dayanır.

Pikkudim, Moşe tarafından tekrar edilmişlerdir. Tora, “Ve [Avraam] Benim **pikudimi**, mitsvalarımı, **hukkimimi** ve **torotumu** korudu” (Bereşit 26:5) dediğinde pikkudim'den söz eder. Eğer atamız **Yaakov**, cinsel yasakların tümünü akılla bilebilseydi, **iki kız kardeşle aynı anda evlenmezdi**. Bu nedenle “Bütün bu iğrençlikleri ülkenin adamları yapmışlardır” (Vayikra 18:27) cümlesini, cinsel yasakların çoğunu kapsaması olarak yorumlarız —örneğin **erkek erkeğe cinsel ilişki**, Tanrı'nın isteğine aykırıdır ve doğa yasalarına ters düşen bir **to'evadır**. Aynı durum, bir erkek veya kadının **bir hayvanla** cinsel ilişkiye girmesi (Vayikra 18:23) ve **çok yakın akrabalarla** cinsel ilişki için de geçerlidir. Bu nedenle “ona yakın olan” (Vayikra 21:3) ifadesi, “kız kardeşine”—yani “babasının ve annesinin kızına”—bağıdır. Bu ifade, “Ve İsrail, Mısırlıların ölümlerini deniz kıyısında gördü” (Çıkış (Şemot) 14:30) cümlesine benzer.

Avraam bu nedenle şöyle demiştir: “Gerçekten o benim kardeşimdir, babamın kızıdır fakat annemin kızı değildir” (Bereşit 20:12). **Bet Din'in bunu cezalandırmaması**, bunun akılla bilinen bir yasak olmadığına kanıttır.

Birisi “Neden yasa kız kardeş ile erkek kardeş arasında fark koyar?” diye sorarsa, belki bize neden **bakire ile bakire olmayan** arasında fark koyduğunu ve neden bunu bir erkek kardeş için yapmadığını söyleyebilir.

2. Temel Mitsvaları Hatırlatan Mitsvalar

Bazı mitsvalar, temel prensiplerin **hatırlatıcıları** olarak hizmet eder. Örneğin, **Şabat**, yaratılışı hatırlatır [ve yaratılışa iman temel bir ilkedir]. Aynı şekilde, kişinin kölesine Şabat günü çalışmayı yasaklaması, **Mısır’dan Çıkış**’ı hatırlatır (Devarim 5:14-15). Benzer şekilde **Pesah kurbanı**, **matsa**, **maror**, **sukka**, **mezuzah**, elde ve başta taşınan **tefillin**, hep birer hatırlatıcıdır. Aynı şekilde **tzitzit** de böyledir (Bamidbar 15:41).

Mavi iplik (*tekhelet*) olmasa bile, kişi yine de mitsvayı yerine getirmiş sayılır —tıpkı **maror** olmadan matsa mitsvasının yine de geçerli olması gibi.

Çünkü asıl hatırlatıcı **tekhelet**’tir. Bu nedenle **efod**’un kaftanı tamamen mavidir (Çıkış (Şemot) 28:32) ve **kutsal tacın levhası** mavi bir iplikle bağlanır (Çıkış (Şemot) 39:30-31).

Şimdi, yalnızca dua sırasında **tallit**’e bürünen kişi, mitsvayı tam anlamıyla yerine getirmiş olmaz. Gerçekte insan, **gün boyunca** tzitzit taşımakla yükümlüdür; çünkü pazarda dolaşırken gözleri çeşitli şeylere yönelir ve kalbi, gözün gördüklerine dua anına kıyasla çok daha fazla meyleder.

Bunu, Tanrı korkusu olmayan birçok kişinin yalnızca **görünüşte saygınlık kazanmak** için dua sırasında tallit’e büründüğünü gördüğüm için belirtiyorum.

Efod ve **hoshen** [Çıkış (Şemot) 28:15] de hatırlatıcıdır. Aynı durum **gid ha-nasheh** yasağı için de geçerlidir (Bereşit 32:33). Bu da bir hatırlatıcıdır. Bu yasa, **Pesah kurbanının yenmesi** gibi hatırlatıcı bir mitsvadan tamamen farklıdır.

Şimdi, **gid ha-nasheh**’in neden yasaklandığını açıklayacağım.

Bir baba kendisi ve soyundan gelenler için bir şeyi kabul ettiğinde, oğlu babasına uymakla yükümlüdür. Bu nedenle İsrail halkı **Purim günlerini** (Ester 9:28) ve **orucu** (Ester 9:31; Zekeriya 8:19) tutar. Oğul bunları tutmazsa, **Her Şeye Kadîr Olan Tanrı’nın emrini** ihlal eder.

Gid ha-nasheh yasağı, Tanrı’nın Yaakov’a gösterdiği **hesed**’in kalıcı kılınması içindir; çünkü Yaakov bizim **tek** atamızdır —Avraam ve Yitshak gibi değildir; onların soyları, Tanrı’nın seçmediği uluslarla karışmıştır. Yaakov ise onların yiyeceğini veya şarabını tüketerek kendini kirletmemiştir. Bu durum Tora’nın düzenine uygundur: “Kenaan lanetlidir” (Bereşit 9:25)... İsrail’in çocukları, **Shem** soyundan oldukları için karışmamalıdır.

Peygamber şöyle der: “Aşem’in Yehuda ile bir davası vardır ve Yaakov’u cezalandıracaktır” (Hosea 12:3). “Yaakov’u cezalandıracaktır” ifadesi, Yaakov’un çocuklarını kastedir. “Yehuda ile” ifadesi de bunun kanıtıdır.

Ardından şöyle der: “Rahimdeyken kardeşinin topuğunu tuttu” (Hosea 12:4). Bu, Tanrı’nın Yaakov’a, doğmadan önce bile Esav’ın topuğunu tutacak gücü verdiğini gösterir. Bu güç başka hiç kimseye verilmemiştir.

Bazılarının iddia ettiği gibi Yaakov'un Esav'ın topuğunu **doğumdan sonra** tuttuğu görüşü yanlıştır. Çünkü Tora şöyle der: “Ve sonra kardeşi çıktı ve onun eli Esav'ın topuğunu tutmuştı” (Bereşit 25:26). Eğer söyledikleri doğru olsaydı, Tora şöyle yazardı: “Kardeşi çıktı ve onun eli Esav'ın topuğunu tuttu.” Ayrıca Tora şöyle der: “Rahimdeyken kardeşinin topuğunu tuttu ve gücüyle bir meleğe karşı mücadele etti” (Hosea 12:4). Yani Yaakov meleklerle mücadele etti ve melek onu yenemedi —bu da **gid ha-nasheh** yasağının nedenini hatırlatır.

Bu nedenle Yaakov çok yücedir.

Ayrıca, tıp bilimine göre her sağlıklı organ, insan bedenindeki karşılığını güçlendirir; her zayıf organ ise zarar verir.

Tora şöyle dediği için: “Yaakov'un uyluğunun oyuk yeri incindi” (Bereşit 32:26), o günden itibaren **gid ha-nasheh** yenmesi yasaklandı. Yaakov'un çocukları babalarına saygı göstermekle yükümlüdür.

Bu konuyu uzun anlattım; çünkü metnin düz anlamı bunu gerektirir. Yaakov ile meleğin mücadelesi Tora'da yalnızca **gid ha-nasheh** yasağını gerekçelendirmek için yer alır (Bereşit 32:33). **Brit milah** yasası böyle değildir, çünkü şöyle yazılmıştır: “Sekizinci günde, onun orlasının eti kesilecektir” (Vayikra 12:3). Öksüz ve dul konusunda ise Tora şöyle der: “Mısır'da köle olduğunuzu hatırlayın” (Devarim 16:12) ve “Tanrı'nın işine hükmetmeyin.”

YESOD MORA 6. BÖLÜM

Mitsvaların Kaynakları

1. Yazılı ve Sözlü Yasalar

Bazı **mitsvalar** Tora'da açık bir şekilde açıklanmış durumdadır. Ancak buna rağmen, gerçek anlamı bize Tora'nın kutsal aktarıcıları aracılığıyla gelen **mitsvalar** vardır; yani Tora'nın yazılı kısmını ve sözlü kısmını kuşaktan kuşağa aktaran bilginler aracılığıyla gelenler. Bu bilginler geleneği aldılar; oğullar babalarından aldı ve öğrenciler öğretmenlerinden aldı. Not edilmelidir ki eğer gelenek mevcut olmasaydı, kişi bu **mitsvaları** farklı bir şekilde açıklamaya muktedir olurdu. Ayrıca Tora içinde hiç zikredilmeyen ve bizim Bilginlerden aldığımız **mitsvalar** da vardır.

Şimdi genel bir kural ifade edeyim:

Eğer büyük meclisin adamları ve Mişna'nın bilginleri ile Talmud'un bilginleri olmasaydı, Tanrımızın Tora'sı ve onun hatırasının kendisi tamamen yok olup giderdi. Çünkü bu bilginler Tora içinde olan her şeyi uygun bir şekilde analiz ettiler; kelimesi kelimesine, kendi yerinde. Onlar **mitsvaları** ve Tora'nın hükümlerini bizim için açıkladılar ve netleştirdiler; kendi geleneklerine uygun bir şekilde. Bazı zamanlarda onlar gelenekleri için açık kanıtlar Tora içinde bulurlar. Diğer zamanlarda onların destekleri Midraşik olur. Daha başka zamanlarda gelenekleri için yalnızca destek olacak işaretler bulurlar, yani Tora içinde yalnızca işaret niteliğinde olan destekler. Akıllı olan kişi Bilginlerin bir metni ne zaman literal olarak anladığını ve ne zaman Midraşik olarak anladığını ayırt edebilir; çünkü onların tüm yorumları tek bir hat üzerinde ilerlemez. Bilginlere bilgelik veren Tanrı, Tora'yı koruyup aktarmış olmaları sebebiyle onları tamamen ödüllendirecektir.

Yeremya kitabı şöyle der: “Şabat gününde evlerinizin dışına hiçbir şeyi çıkarmayın.” Ancak Tora bunu hiç zikretmez.

Bilginler aracılığıyla aktarılan **mitsvalar** – ve onların geleneğe uygun şekilde yorumladıkları **mitsvalar** – Tora içinde zikredilenler arasında çok sayıdadır. Benzer şekilde Bilginler tarafından zikredilen fakat Tora içinde yer almayan çok sayıda **mitsva** mevcuttur. Şimdi bunlardan bir kısmını ve diğerlerinden bir kısmını belirteceğim; yani kişinin her gün söylemekle yükümlü olduğu yüz kutsama, dualar, yemekten sonra yapılan şükran duası, Hallel — ki Rabbi Bahya bunun “O senin yüceliğindir ve O senin Tanrındır” ifadesine işaret ettiğini söyler — **Shema**’nın okunması, **eruv**, **Kiduş**, **Havdalah**, üç Şabat öğünü ve bazılarına göre Şabat mumları.

Anma Günü’nde, yani **Roş Haşanah** gününde **şofar** çalınması da buna benzer; çünkü gelenek olmasaydı **Roş Haşanah** gününde borular çalardık, tıpkı Nisan ayının yeni ayında yaptığımız gibi; ki bu, ilkbahar mevsiminden önce gelen yeni aydır. Bu nedenle Talmud’un Bilginleri **Roş Haşanah**’ın bir yargı günü olduğunu söylerler.

Aynı şey **Sukkot** festivalinde kullanılan **lulav** için de geçerlidir; Bilginler bunun kendi başına ayrı bir **mitsva** olduğunu belirtir. Çünkü Tora yalnızca “Ve alacaksınız siz **Sukkot**’un ilk gününde hurma ağaçlarının dallarını” ifadesini kullanır. Gelenek olmasaydı bunun anlamı tamamen farklı olurdu. Aynı şey **omer** sayımı için de geçerlidir; çünkü Bilginler “Ve sayacaksınız kendiniz için” ifadesi ile “ve sonra sayacaktır kendisi için” ifadesi arasında bir ayrım yaparlar. Aynı durum yırtık etin yenmesini yasaklayan yasa için de geçerlidir. Bu yasa sağlıkla ilgili önemli bir bilimsel gerçeğe dayanır. Düğün çadırının yedi gününe dair yasalar, yas tutma, hastayı ziyaret etme, ölüyü defnetme, **Hanukkah** ışıkları, Ester kitabının okunması ve **Pesah**’ta dört kadeh şarap içilmesine dair yasalar da buna benzer. Bilginlerin “ve onu miras alacaktır” ifadesini kendi geleneklerini desteklemek için kullandıklarını zaten açıklamıştım. Bu ifade “*ve-yarash otah*” yani “ve onu, dışıl olanı miras alacaktır” şeklindedir. Bilginler bunu “ve onu, yani kadını miras alacaktır” şeklinde yorumlarlar. Bu ifadeyi, “bir erkek karısının malını miras alır, ancak kadın kocasının malını miras almaz” öğretisi için kullanırlar. Ancak bu ifade literal anlamıyla böyle değildir; çünkü ayet, bir adamın oğlu olmadan ölmesi hâlinde malının nasıl dağıtılacağıyla ilgilidir.

YESOD MORA 7. BÖLÜM

MİTSVALARIN DOĞASI VE AMACI

1. Olumlu ve Olumsuz Mitsvalar

Bir kişi dikkatle not etmelidir ki **tüm mitsvalar**, yani tüm emirler, **olumlu mitsvalar** ve **olumsuz mitsvalar** olarak bölünmüş durumdadır.

Bu mitsvaların bölünmesi, yani bu ikiye ayırma işlemi, **tüm hükümler için** geçerlidir; ister temel mitsvalar olsun (bkz. bölüm 5), ister dışsal etkenlere bağlı olan mitsvalar olsun (bkz. bölüm 4), ister anma işlevi gören mitsvalar olsun (bkz. bölüm 5), ister yazılı yasalar olsun, ister gelenekten bilinen yasalar olsun (bkz. bölüm 6).

Not edilmelidir ki bazı olumsuz mitsvalar, dış görünüş olarak olumlu mitsvalar gibi **görünebilir**, ancak gerçekte **olumsuz mitsvalardır**. “Bu nedenle **İsrail**’in çocukları Şabat’ı koruyacaktır” (Çıkış 31:16) bunun bir örneğidir, çünkü dinlenmek bir eylem değildir; bunun aksine, bu ifade çalışmanın durdurulmasına ve ondan dinlenmeye gönderme yapar. Çünkü şöyle yazılmıştır: “Ve O, yaptığı tüm işlerden yedinci günde dinlendi” (Bereşit 2:2). Bu, Şabat gününde hiçbir iş yapmak zorunda kalmaması için işi Şabat’tan önce tamamlaması anlamına gelir.

“Ve nefislerinizi alçaltacaksınız” (Levililer 16:31) bununla benzerdir; çünkü bunun gerçek anlamı şudur: kişinin kendisini yeme ve içme ile keyiflendirmekten uzak tutmasıdır, çünkü alçalış hazza zıttır. Benzer şekilde “Kendinizi kutsayın ve kutsal olun” (Levililer 20:7) sözünün anlamı şudur: kişinin kendisini iğrenç ve doğası gereği zararlı olan herhangi bir şeyi yiyerek kirletmemesidir. Aynı şekilde, şaraptan uzak durarak kendisini sınırlayan **Nazir** de kutsaldır.

2. Mitsvalar Nasıl Yerine Getirilir

Tüm mitsvalar, yani tüm emirler, üç yolla yerine getirilir; yani kişi onları üç biçim üzerinden gerçekleştirir: **kalpte bulunan inanç aracılığıyla**, **konuşma aracılığıyla** (kelimenin tam anlamıyla “ağız” ile), ve **eylem aracılığıyla**.

“Sayı” denilen her toplamda “bir” rakamının bulunması gibi — yani tüm toplamların birlerden oluşması gibi — konuşma veya eylem aracılığıyla yerine getirilen **her mitsva**, benzer şekilde, **inanç** gerektirir; yani tüm mitsvaların gerektirdiği tek ve ortak unsur imandır.

Eğer inanç eksikse, o zaman mitsvaların yerine getirilmesi boşluk olur ve israf olur; yani hiçbir anlam taşımaz ve hiçbir amaç yerine getirmez.

Bilginler şöyle der: **Tanrı kalbi ister** (Sanhedrin 106b).

Tanrı zihnimizi değerlendirir — İbranice kelime “**kelayot**”, yani fiziksel olarak “böbrekler”, mecazi olarak zihinsel merkez — ve Tanrı kalbimizi araştırır.

Yazı, yani Tora metni, açık ve doğrudan şöyle der:

“Bu söz sana çok yakındır; ağzındadır ve kalbindedir; böylece onu yapabilesin” (Devarim 30:14).

Bu ifade, mitsvaların üç biçimle yerine getirildiğini açıklar.

“**Ağzında**” ifadesinin anlamı açıktır: bu, kişinin dua etmesi ve **Shema**’yı ağızyla okumasıdır.

“**Kalbinde**” ifadesi, kişinin inanç taşımasıdır.

“**Onu yapabilesin**” ifadesinin anlamı ise şudur: kişinin Tanrı’nın mitsvalarını yerine getirmesi için belirli bir eylem biçimini uygulamasıdır.

Benzer şekilde başka bir yerde şöyle yazılmıştır:

“Tanrın Aşem senden ne istiyor? Yalnızca Tanrın Aşem’den korkmanı... tüm kalbinle ve tüm canınla” (Devarim 10:12).

Davut da aynı doğrultuda şöyle der:

“Elleri temiz olan ve kalbi saf olan; Benim adımları boş yere almamış olan ve hileli bir şekilde yemin etmemiş olan” (Mezmun 24:4).

Ve yine şöyle der:
“Dürüst yürüyen; doğruluk yapan; ve kalbinin içinde gerçeği konuşan kişi” (Mezmur 15:2).

3. Olumsuz Mitsvalar

Not edilmelidir ki akıllı bir kişi, yani zihinsel farkındalığa sahip olan bir kişi, olumsuz mitsvaları yerine getirmekte hiçbir güçlük yaşamaz; çünkü bu durumun nedeni şudur: Tanrı, kişinin kendisini her tür zarardan koruması için **zihnine** — Tora’nın dilinde mecazi olarak “kalp” — **bilgelik** ekmiştir.

Tanrı, fiziksel yapısından dolayı hangi yiyeceklerin kendisine zarar verdiğini bilmeyen bir kişiye öğüt veren bir hekime benzetilebilir; ve hekim şöyle der:

“Benim sana yememen için yasakladığım hiçbir şeyi yeme; çünkü bu yiyecekleri eğer yersen, o zaman hastalanırsın ve ölürsün.”

Hiçbir akıllı kişi, yani zihinsel yetkinliği olan hiçbir kişi, kendisine zarar verecek bir şeyi yemek istemez; bunun aksine, kişi böyle bir yiyecekten tiksindir ve onu iğrenç bulur — hatta o yiyeceğe mükemmel bir tat verildiği söylenmiş olsa bile — çünkü akıllı kişi **yaşamak için** yer; kişi **yemek için** yaşamaz.

Bu, doğası gereği gerçeği tanımak veya gerçeği incelemek için yaratılmamış olan hayvanların davranış biçiminden farklıdır; çünkü onların bedenlerinden ayrıldığında yaşamaya devam eden bir ruhu yoktur.

Göremiyor musun?

Tora şöyle der:

“Yeryüzü, kendi türüne göre canlı yaratıkları çıkarsın” (Bereşit 1:24);

ve şöyle der:

“Sular, canlı yaratıkların sürüleriyle dolup taşsın” (Bereşit 1:20).

Yazı, bu ifadeleri insan için söylemez. Bunun aksine şöyle der:

“İnsanı yapalım” — bir meleğin görüntüsünde, yani bir meleğin suretinde — (Bereşit 1:26).

Eğer bir melek sonsuza dek yaşıyorsa, o zaman onun suretinde yaratılmış olan insan da sonsuza dek yaşar; bu, yalnızca insanın — hayvanın değil — ölümsüz bir ruha sahip olması anlamına gelir.

Bu nedenle bir bilge şöyle demiştir: Bet Din tarafından uygulanan dört tür idam cezası — taşlama, yakma, kılıçla öldürme ve boğma — ve benzer şekilde **karet** ve gökten gelen ölüm cezaları, olumsuz mitsvaların ihlali için uygulanır; buna karşılık olumlu mitsvaların yerine getirilmesi ise ödüllendirilir.

Fakat Bilginler, şu ayetten kanıt getirir:

“Onu yemeyeceksin; böylece seninle çocuklarının iyiliği için iyi olsun” (Devarim 12:25) — ki bu, olumsuz mitsvalardan kaçınan kişinin ödül aldığını gösterir.

Bazıları, “seninle çocuklarının iyiliği için iyi olsun” ifadesinin ayetin sonuna gönderme yaptığını söyler; yani “Tanrı’nın gözünde doğru olanı yaptığında” ifadesine. Diğerleri ise bunun, önceki ifadeye, yani “Onu yemeyeceksin” sözlerine gönderme yaptığını söyler; bunun gerçek anlamı şudur:

Kişi kanı yemeyecektir; bunun yerine, “onu su gibi toprağa dökcektir” (Devarim

12:24), böylece kan toplanıp insanlar tarafından yenilmesin. Çünkü “kan candır” (Devarim 12:23).

Ve bu bilgi, doğa bilimlerinin alanında — doğanın bilimi olarak adlandırılan disiplinde — bilinir durumdadır.

Aynı şekilde, kişi şunu söylemekte de haklı olur: Tanrı’dan korkma mitsvası — ki bu olumlu bir mitsvadır — tüm olumlu mitsvaları ve tüm olumsuz mitsvaları kapsar. Çünkü Moşe, “Tanrın Aşem’den kork” (Devarim 10:12) dedikten sonra şöyle der: “Senin iyiliğin için Tanrı’nın mitsvalarını ve hükümlerini korumak.”

Bu, olumsuz mitsvaları ihlal etmekten kaçınmanın da olumlu bir mitsvanın kapsamına dâhil olduğu anlamına gelir.

“Senin iyiliğin için” ifadesi, hem bu dünyanın iyiliğini hem de gelecek dünyanın iyiliğini içerir. Ancak ödül, olumlu mitsvaların yerine getirilmesi için verilir; çünkü kişi onları yerine getirmek için çaba gösterir — oysa olumsuz bir mitsvayı ihlal etmekten kaçınmak yalnızca zarardan kaçınmayı ifade eder.

Bu durum, bir hekimin öğüdüyle kendisine şifa verecek bir yemeği pişirmek için çaba sarf eden bir kişi gibidir; Tora’nın ifadesiyle:

“İşte, onun ödülü kendisiyle beraberdir ve onun karşılığı onun önündedir” (Yeşaya 40:10).

“Senin iyiliğin için” sözünün anlamı şudur: sen ödüllendirileceksin ve ceza görmekten korunacaksın.

Hekimin talimatlarını izleyen kişi sağlıklı kalır; çünkü mitsvanın kendisi, yani emir, ödülün bizzat içkin sebebidir. Hastanın yaptığı şey ise hekime ne fayda sağlar ne de ona zarar verir.

Elihu şöyle der:

“Eğer doğru isen, bu O’na ne verir?” (İyov 35:7);

“Ve eğer senin suçların çoğalırsa, bu O’na ne zarar verir?” (İyov 35:6).

4. Özgür İrade

Şimdi sana, özgür irade ile ilgili, önemli bir sır hakkında, yalnızca bir işaret niteliğinde olan bir ipucu vereceğim; ve bu ipucunun amacı, söz konusu sırrın tüm ayrıntılarını açıklamak değil, fakat seni onun gerçekliğine doğru yönlendirmektir.

Kutsal Yazı’nın şöyle dediğini buluruz: “Ey Aşem, neden bizi yollarından saptırıyorsun?” (Yeşaya 63:17); ve yine şöyle dediğini buluruz: “Çünkü sen onların kalplerini geriye çevirdin” (1 Krallar 18:37); ve bu ifadeler, görünürde, insanın özgür iradeye sahip olmadığını ima eder.

Bununla birlikte, Moşe şöyle dedi: “Bugün senin önüne yaşam ve iyiyi, ve ölüm ve kötüyü koydum.”

Benzer şekilde Kutsal Yazı başka bir yerde şöyle der: “Kötü ve iyi Yüceler Yücesi’nin ağzından çıkmaz mı?” (Ağıtlar 3:38); ve bu ifadelerin tümü, görünürde, insanın özgür iradeye sahip olduğunu ima eder.

Dahası, Bilgelerimiz şöyle demiştir: “Her şey göğün elindedir, göğün korkusu hariç” (Niddah 16b); ve bu da insanın özgür tercihler alanına sahip olduğunu belirtir.

Not edilmelidir ki, bakım gören toprakta yetiştirilen bir bitki, bakım görmeyen toprakta yetiştirilen bir bitkiden üstündür; ve bazı topraklar verimlidir, diğer bazı topraklar ise verimsizdir; ve bu durum, içsel potansiyelin dış koşullarla nasıl etkileşime girdiğine dair bir ilk örnek teşkil eder.

Şimdi, bunu yaşamdan alınmış gerçek bir örnekle açıklayacağım; ve bu örnek, soyut kavramların değil, deneyimlenen yaşamın içinden alınmıştır.

İnsan yaşamına bağlı üç güç vardır; ve eğer istersen, onları şu üç adla çağırabilirsin: **neşama** (İngilizce: soul), **ruah** (İngilizce: spirit), ve **nefeş** (İngilizce: life).

nefeş, büyüme gücüdür; karaciğerde bulunur; ve **nefeş** insanlarda, hayvanlarda ve bitkilerde bulunur; ve **nefeş** maddîdir; ve psişenin, yiyecek ve cinsel birleşme arzusu duyan kısmıdır.

Ruah, kalpte bulunur; insanı canlandırır; hareketi yönetir; ve **ruah** insanda ve hayvanda bulunur [bitkilerde bulunmaz]; ve **ruah** maddîdir; ve hava-benzeri olan **ruah** bedenden ayrıldığında kişi ölür; ve **ruah**, uyarıldığında, yoğunluk bakımından büyür; ve psişenin öfkeye kabaran kısmıdır.

neşama, en yüksek dereceli ruhtur; ve gücü beyinde açıkça ortaya çıkar; ve insanın, rasyonel farkındalığının ve Tanrısal yönelimin merkezidir.

5. Beden ve Ruh

İnsanların doğaları ve itkileri değişkendir; ve bazı insanlarda üç ruhun tümü güçlüdür; ve bazı insanlarda ise onlar zayıftır; ve bazı insanlarda güç ve zayıflık dönüşümlü olarak ortaya çıkar; ve bu konuda daha fazla ayrıntı vermeye gerek yoktur, çünkü bu farklılık deneyimle her gün gözlenebilir.

Rasyonel ruh olan **neşama**, Tanrı'nın işlerinde, kendisi için yararlı olanı arar; çünkü yaşamının kaynağı Tanrı'dır; ve **nefeş**, kendi yararı için bedenin hazlarını arar; ve **ruah**, bu ikisinin arasında ara konumdadır, ve aracı doğası gereği her iki yönün etkisini de taşır.

Şimdi, beyin karaciğere ve kalbe ihtiyaç duyar; ve karaciğer ve kalp de beyne ihtiyaç duyar; başka bir deyişle, bu organların her biri diğerine ihtiyaç duyar; ve bu karşılıklı bağ, ruhların bedene bağlılığına dair bir örnektir.

Bu nedenle, İbraniler **neşama** terimini hem **nefeş** hem **ruah** için kullanmışlardır; ve bazen **neşama** yalnızca aklî güç için kullanılır; ve bazen ruhun herhangi bir parçası için kullanılır; ve bu dilsel uygulama, ruhun parçaları arasındaki organik bağı ifade eder.

Ruhlar bedene bağlıdır (“bağlı” kelimesi tam anlamıyla “dügümlenmiş/tutunmuş” anlamındadır); ve beden ruhu etkiler; ve ruh bedeni etkiler; ve her iki yönlü bu ilişki, insanın hem biyolojik hem psişik yapısının ayrılmaz bir bütün olduğunu gösterir.

Örneğin, bir kişi kanı ısıtan yiyecekler yerse, öfkelenir; ve böylece bedenin yaptıklarının **ruah**'ta kendisini nasıl dışavurduğunu görürüz; ve eğer bir kişinin bedeni mizacen dengeli ise [kolayca tahrik olmayan], ve birisi o kişiyi bir söz ya da

bir eylemle kızdırırsa, **ruah**'ın enerjisi kalpte harekete geçer ve bedeni ısıtır; ve beden böylece **ruah** nedeniyle değişmiş olur; ve bu değişim, ruh ve bedenin karşılıklı etkileşiminin açık bir göstergesidir.

Akıllı kişi, bedenî ihtiyaçlarını **neşama**'nın gereksinimlerine uygun şekilde karşılayacaktır; böylece **neşama**, bedenin değişimleriyle birlikte değişmesin; yani **neşama**, bedenin geçici, ani, sıcaklık veya hormonal değişimlerinden olumsuz biçimde etkilenmesin.

6. Tıbbi Yardım Aramak

Tanrı'nın İsrail'e bahsettiği büyük armağan, eğer onlar Tora'yı gözetselerdi, Tanrı'nın yanında hekimlere ihtiyaç duymayacak olmalarıydı; ve eğer Tora'yı gözetselerdi, Kutsal Yazı'nın, hekimlerin yardımını aradığı için eleştirdiği Kral Asa gibi davranmak için hiçbir nedenleri olmayacaktı (2 Tarihler 16:12).

“ve-rappo yerappei” [“ve onu tamamen iyileştirecektir”] (Çıkış 21:19) ifadesi, yukarıda söyleneni (yani İsrail'in Tora'yı gözettikleri sürece hekimlere ihtiyaç duymayacağı düşüncesini) çürütmez; çünkü **ve-rappo yerappei** kal formunda değildir. Aksine, **ve-rappo yerappei**, “ve Aşem'nin yıkılmış olan sunağını onardı” ifadesindeki **va-yerappei**'ye (“ve o onardı”, kelimenin tam anlamıyla “ve o iyileştirdi”) benzer (1 Krallar 18:30).

Bu, “Ben yaraladım ve Ben iyileştiririm” (Devarim 32:39) ifadesindeki, iç yaralara yani hastalığa gönderme yapan **erpa** (“Ben iyileştiririm,” kal formu) ifadesinden farklıdır; ve yine, “O yaraladı ve elleri iyileştirecek” (İyov 5:18) cümlesindeki **tirpenah** (“iyileştirecek”) ifadesinden de farklıdır.

“Güneş ve ay ve yıldızlar, göklerin bütün orduları... ki Aşem onları göklerin altındaki bütün halklara pay olarak verdi” (Devarim 4:19) ifadesi de benzer şekilde yorumlanmalıdır.

Benzer şekilde, “Aşem göklerin yüksek ordusunu yukarıda cezalandıracaktır” (Yeşaya 24:21) ifadesi, yıldızların etkisi altında olan kişiye gönderme yapar; (yani bu, İsrail'e gönderme yapmaz).

Bu konu **astrolojinin bilimi** tarafından işlenir.

Ancak Tanrı İsrail'i kendi payı olarak seçti.

O, İsrail'i yıldızların alanından çıkardı — yeter ki onlar, Aşem'nin Tora'sında emrettiği her şeyi gözetsin ve Aşem'nin alanı içinde kalsın.

Bu nedenle eskiler şöyle demiştir: “İsrail'in bir yıldızı yoktur” (Şabat 156b).

Ve Tora'nın, “Ben ve Senin halkın [diğer uluslardan] ayrılalım diye” (Çıkış 33:15) demesi de bunun nedenidir.

Bir kimse şöyle itiraz etmemelidir: “Tanrı göklerin yasalarını nasıl değiştirebilir?” Zira işte bak, Noah'ın anlatısı bunun böyle olduğunu göstermektedir.

7. İyi İnsan

Kutsal Yazı’da vaad edilen bütün iyilik, iyi olan herkes (birey veya ulus) için ayrılmıştır.

Bir şeyin içinde az miktarda kötülük bulundu diye, büyük ölçüde iyi olan bir şeyden iyiliğin esirgenmesi mantıksızdır.

Dolayısıyla bir kişi çoğunlukla iyi işler yapıyorsa — biraz kötülük bulunsa bile — iyilik ona ulaşacaktır.

Şimdi, talih ve talihsizlik, kişinin durumuna göre kişiye ulaşır.

Bu nedenle her akıllı kişinin iyiyi ve kötüyü seçme gücü vardır.

Bu yüzden Kutsal Yazı şöyle der: “Aranızda hiçbir yoksul olmayacaktır” (Devarim 15:4) — ancak tüm ulus veya ulusun çoğu iyi olursa.

Bu nedenle şöyle yazılmıştır: “Eğer Tanrın Aşem’nin sesini dikkatle dinlersen” (Devarim 15:5), yani ancak o zaman İsrail arasında ihtiyaç sahibi olmayacaktır.

Birey ise (ulustan farklı olarak) kendi sonundan sonra bile kendi ruhuna fayda sağlar.

8. Kalbin Mükemmelleştirilmesi

Dikkat et ve not et ki Tora’da yazılı olan bütün hükümler, gelenekle aktarılanlar ve ata hahamlar (yani Rabbanî otorite) tarafından düzenlenen bütün hükümler, kalbi mükemmelleştirmeyi amaçlar;

her ne kadar mitsvaların çoğu eylem veya konuşma yoluyla yerine getiriliyor olsa da.

Böylece Kutsal Yazı şöyle der:

“Çünkü Aşem bütün kalpleri araştırır ve düşüncelerin tasarımlarını anlar” (1 Tarihler 28:9);

“Kalpleri doğru olanlara” (Mezmur 125:4);

“Çünkü Levililer... kalpleri doğru olduğundan” (2 Tarihler 29:34);

“Ve onun kalbi Tanrısı Aşem’ye karşı bütünüyle doğru değildi” (1 Krallar 11:4);

“Kalbinde olması güzel oldu” (1 Krallar 8:18);

“Aşem kalbe bakar” (1 Şemuel 16:7).

Bunun karşıtını da Kutsal Yazı’da buluruz.

Öyle ki, Süleyman’ın Özdeyişleri kitabı şöyle der: “Kötü düşünceler tasarlayan bir kalp” (Özdeyişler 6:18).

Başka bir yerde şöyle der: “[Kötü gözlü bir adamın ekmeğini yeme, çünkü]... onun kalbi seninle değildir” (Özdeyişler 23:6–7).

Çünkü kötü göz, kalbin kötülüğüne bağlıdır.

Ve bu durum, doğa bilimleri tarafından doğrulanır.

Bu nedenle tamamen yakılan kurban olan **olah**, kişinin zihninde doğan uygunsuz düşünceler için Aşem’ye getirilirdi.

Buna karşılık **hattat** (Vayikra 4:2) ve **asham** (Vayikra 4:4–26’te yanlış yemin için getirilen kurban) sözlü suçlar ve fiilî günahlar için getirilirdi.

Bu (yani kalbin mükemmelleştirilmesi), “Bunun için kalbinizin önderini [orlat] sünnet edin” (Devarim 10:16) ifadesinin anlamıdır.

Orlah'ın tanımı "ağırlık"tır.

Böylece "arel lev" ("kalbi sünnetsiz") (Yehezkel 44:9), "kaved lev" ("ağır kalp") ifadesiyle eşdeğerdir; tıpkı "Firavun'un kalbi ağırdır" (Çıkış 7:14) ifadesinde olduğu gibi.

Ve "va-ani aral sefatayim" ("Ben dudakları sünnetsiz olanım") (Çıkış 6:12), "ki khevad peh u-khevad lashon anokhi" ("çünkü ağız bakımından ağırım ve dil bakımından ağırım") (Çıkış 4:10) ifadesiyle eşdeğerdir.

Aynı şekilde "arel oznam" ("kulakları sünnetsiz") (Yirmiyahu 6:10), "ve-oznav hakhbed" ("kulaklarını ağırlaştır") (Yeşaya 6:10) ifadesiyle aynı anlamdadır.

Etin sünnetinin kaldırılması, insan ile Yaratıcısı arasındaki ahdin işaretidir — kişinin, gerçeğin yolu ile uyumlu olmayan bir cinsel eylemle ruhunu kirletmemesi içindir.

Yasak cinsel eylemden kaçınan kişinin ödülü kendisiyle beraberdir.

O, verimli olacak ve gelişecektir.

Bu nedenle şöyle okuruz: "Ben ahdimi Seninle yapacağım ve seni çokça çoğaltacağım" (Bereşit 17:2).

Ve yine şöyle yazılır: **va-araltem orlato et piryo** ("ve onun meyvesini ağır sayacaksınız") (Vayikra 19:23).

Bu da ağırlığa dairdir; ve ağaç meyvesinin ilk üç yılında doğa bilimlerinin doğruladığı aşırı nem sebebiyle ağır olmasıyla ilgilidir.

"Kalbinizin önderini sünnet edin" (Devarim 10:16) mitsvası, şu anlamı içerir:

Aşem'nin önünde alçakgönüllü olun ve O'nun sizi terbiye ettiğinde gerçeği kabul edin; kalbinizin önderini kaldırın ve onu Firavun (Çıkış 7:14) veya Ahaz gibi sertleştirmeyin; çünkü Kutsal Yazı şöyle der: "Sıkıntısı zamanında, Kral Ahaz Aşem'ye karşı daha da haince davrandı" (2 Tarihler 28:22).

Bununla birlikte Kral Ahav sonunda Tanrı'ya boyun eğdi; bu Aşem'yi memnun etti (1 Krallar 21:27–29).

Benzer şekilde şöyle yazılır: "Eğer rastgele, sünnetsiz kalplerini alçakgönüllü kılarlarsa" (Vayikra 26:41).

Ve yine şöyle der: "Sıkıntın içinde... Tanrın Aşem'ye döneceksin" (Devarim 4:30).

Kutsal Yazı sert boyunluluk (stiff-neckedness) hakkında da konuşur.

Sert boyunlu bir kişi, sanki efendisine karşı boynunun arkasını çevirir; boynunu sertleştirir ve efendisi ona seslendiğinde yüzünü çevirmeyi reddeder.

Böyle bir kişi efendisini öfkelenendirir.

Bu nedenle, "Kalbinizi sünnet edin ve artık sert boyunlu olmayın" (Devarim 10:16) dedikten sonra Kutsal Yazı şöyle der:

"Çünkü Tanrın Aşem, ilahların Tanrısı [**Elohei ha-elohim**] ve efendilerin Efendisi [**Adonei ha-adonim**]'dir" (Devarim 10:17).

Elohim, gökteki melekleri ifade eder; **adonim**, ülkelerin üzerinde hükmeden kralları ifade eder.

Bunların hepsi Tanrı'nın egemenliği altındadır.

Peki sen kendini nasıl kurtarabilirsin (sert boyunlu olup O'ndan yüz çevirirsen)?

O, rüşvet kabul etmeyecektir — ne kadar değerli olursa olsun.

Metin "ve artık sert boyunlu olmayın" (Devarim 10:16) sözleriyle sona erer; çünkü bölümün başında şöyle denmiştir: "Çünkü sen sert boyunlu bir halksın" (Devarim 9:6).

Bu da bizim “sert boyunlu = Tanrı’dan yüz çeviren” şeklindeki yorumumuzun doğru olduğunu kanıtlar.

9. Kalbe Yöneltilen Olumlu ve Olumsuz Mitsvalar

Kalbe yöneltilen mitsvalar, “Ben Tanrın **Aşem**’yim” (Çıkış 20:2) ile başlar. Bu mitsva, bizi Mısır’dan çıkaran **Aşem**’nin Tanrımız olduğuna tüm kalple inanmaya yönlendirdiği için, böylece olumlu bir mitsvadır. Aynı durum, “Tanrın **Aşem**’yi seveceksin” (Devarim 6:5) ve “O’na yapışmaya” (Devarim 11:22) için de geçerlidir; “Fakat komşunu kendin gibi seveceksin” (Vayikra 19:18; bkz. bölüm 1) için de böyledir.

Kalbe yöneltilen olumsuz mitsvalara, “Benden önce başka tanrın olmayacak” (Çıkış 20:2) — ki bu, başka tanrılara inanmayacaksın anlamına gelir — ve “Kardeşinden kalbinde nefret etmeyeceksin” (Vayikra 19:18) dahildir.

“Bugün bil ve kalbine yerleştir ki, **Aşem**, O Tanrıdır, yukarıda göklerde ve aşağıda yeryüzünde; O’ndan başkası yoktur” (Devarim 4:39) olumlu bir mitsvadır. Aynı şekilde “Dinle ey **İsrail**, Tanrımız **Aşem**, **Aşem** tektir” (Devarim 6:4) de [olumlu bir mitsvadır].

10. Sözle Yerine Getirilen Mitsvalar

Sözle yerine getirilen mitsvalar, baş kohenin Kefaret Günü’ndeki itirafıdır; “Konuşacak ve diyeceksin” (Devarim 26:5); “Ağzından çıkan şeyi gözeteyeceksin” (Devarim 23:24); yemek sonrası berahası; Hallel’i okumak; dua etmek (bkz. bölüm 6); ve “Onları çocuklarına öğretecek ve onlardan konuşacaksın” (Devarim 6:7) [ile ifade edilen] Tanrı’nın sözünü çocuklarımıza öğretmek ve Tanrı’nın sözü üzerine konuşmaktır.

Bunların hepsi olumlu mitsvalardır.

Bunlara benzer daha birçok mitsva vardır [ki bunlar sözle yerine getirilir].

Sözle ilgili olumsuz mitsvalar şunlardır:

“Tanrın **Aşem**’nin adını boş yere almayacaksın” (Çıkış 20:7);

“Komşuna karşı yalancı tanıklık etmeyeceksin” (Çıkış 20:13);

“Tanrı’ya sövmeyecek ve halkının önderine lanet etmeyeceksin” (Çıkış 22:27);

“Ağzından duyulmayacaktır” (Çıkış 23:13);

“Onlarla ve onların ilahlarıyla antlaşma yapmayacaksın” (Çıkış 23:32);

ve “Adaleti çarpıtmak için kalabalığa uyarak tanıklık etmeyeceksin” (Çıkış 23:2).

Sözle ilgili benzer birçok olumsuz mitsva daha vardır.

11. Mitsvaların Amacı

Eylemlerle yerine getirilen mitsvalar çoktur. Onları anmaya gerek yoktur.

Tüm mitsvaları kapsayan tek bir ayet buldum. Bu ayet şudur: “Tanrın **Aşem**’den korkacaksın; ve O’na hizmet edeceksin” (Devarim 6:13). Şimdi, “Korkacaksın”, kalbe, dudaklara ve eylemlere ilişkin bütün olumsuz mitsvaları içine alır. Bu, yüce Tanrı’nın

hizmetinde insanın yükselişinde attığı ilk adımdır [yani “Korkacaksın” nihayetinde “O’na hizmet edeceksin” ifadesine götürür].

Tanrı’ya hizmet, bütün olumlu mitsvaları içine alır. Bu öğretiler [yani olumlu mitsvalar] kalbi eğitir ve insanı Tanrı’nın yüce adına yapışmaya götürür. İnsan bu [yani Tanrı’ya yapışma] için yaratılmıştır. İnsanlar, başkalarına miras bırakmak için servet edinmek veya kendileri toprağın altında ikamet ederken başkalarının içinde yaşayacağı yapılar dikmek için yaratılmadı. Aynı şekilde, çeşitli yemeklerin tadını çıkarmak için de varlığa getirilmedi; çünkü yeme hazzı yalnızca birkaç an sürer, oysa bu nefis yiyecekleri elde etmek için çok emek harcanır ve bunların çoğu sağlıksızdır.

Benzer şekilde, kadınlarla yatmak insanın gücünün ve bedeninin zayıflamasına neden olur. Aynı şey şaka ve sarhoşluk, ahmaklık ve delilik için de geçerlidir (bkz. Kohelet 1:17).

Akıllı kişi, insan yaşamının günlerinin az olduğunu, ruhun Yaraticısının elinde bulunduğunu ve Tanrı’nın onu ne zaman geri alacağını bilmediğini anlayacaktır. Bu nedenle, insanı Tanrı sevgisine götüren her şeyin peşine düşecektir. Bilge kişi bilimleri inceleyecektir. İnancı [yani metafiziği] araştıracaktır ki Tanrı’nın işini tanısin ve anlasın. Akıllı insan, dünyanın boş şeyleriyle kendisini meşgul etmeyecektir. Aksine, Tanrı’nın yasasını incelemek ve Tanrı’nın mitsvaları üzerine tefekkür etmek için kendisini dışarı çekecek; Efendi’nin hükümlerini gözetererek yaşayacaktır. O zaman Tanrı, onun kalbinin gözlerini açacak ve içinde yeni ve farklı bir ruh yaratacaktır.

Bu kişi, henüz yaşarken Yaraticısının sevgilisi olacaktır. Ruhu Tanrı’ya yapışacak ve Tanrı’nın huzurunun sevincinin doluluğunu tadacaktır [bu dünyada; bkz. Mezmur 16:11]. Ayrıca, bedeninden ayrıldığında Tanrı’nın mutluluğunun sağ eli sonsuza dek ruhunun üzerinde olacaktır. Bu, ozan Asaf’ın şöyle dediğinde söylediği şeydir: “Etim ve kalbim tükenir; fakat Tanrı kalbimin kayası ve payım sonsuza dek O’dur” (Mezmur 73:26).

Akıllı kişi, babamız Yaakov’un yaptığı gibi davranacaktır: “O zaman **Aşem** benim Tanrım olacaktır” (Bereşit 28:21) diye adadığı gibi. Zira Yaakov Bet-El’e geldiğinde şöyle demişti: “Aranızdaki yabancı ilahları uzaklaştırın” (Bereşit 35:2). Sürüyü bıraktı ve Tanrı’ya hizmet etmek için kendisini ayırdı. Bir daha kadınla yatmadı; çünkü Rahel ölmüştü ve [onun cariyesi] Bilha kirletilmişti (Bereşit 35:22). Bu nedenle Reuven’in annesini [Lea] ve onun cariyesini [Zilpa] hor gördü [yani onlarla artık yakınlık kurmadı]. Bu yüzden Kutsal Yazı başka bir yerde şöyle der: “Şimdi Yaakov’un oğulları on ikidir” (Bereşit 35:23). Bu ifade, Bilha kirletildikten sonra Yaakov’un artık kadınlarla cinsel ilişkiye girmediğini ve bu nedenle başka çocuklar doğurmadığını bildirmek için söylenmiştir.

Şimdi, Tanrı’nın ve O’nun işlerinin ve harikalarının sürekli bilincine ulaşan ve ağzıyla hiçbir şey söylemeksizin, Efendi’nin adını anmadan insanların Tanrı’nın yüceliğini bilmelerini sağlayan kişi, “birçoğunu doğruluğa çevirenler”dendir (Daniel 12:3). Peygamberlerin sözlerinin çoğunda Tanrı’nın adıyla yemin etmiş olmalarının sebebi budur. Bu, “O’nun adıyla yemin edeceksin” (Devarim 6:13) sözünün anlamıdır.

Ve bil ki **Tora** yalnızca akıl sahiplerine verilmiştir. Bu nedenle Kutsal Yazı’da yazılmış olanı akıl yoluyla açıklamamız gerekir. Buna bir örnek, “Ve sizi kartal kanatları üzerinde taşıdım” (Çıkış 19:4) sözüdür. Diğer örnekler, “Bu nedenle kalbinizin ön derisini sünet edeceksiniz” (Devarim 10:16) ve “Ona elinizi mutlaka açacaksınız” (Devarim 15:8) ifadeleridir. Eskiler, “Ve giysiyi yayacaklar” (Devarim 22:17) sözünün de aynı türden olduğunu söylemişlerdir. [Bu pasukların hiçbirinin literal olarak alınmaması gerekir.]

Literal olarak alınması gereken ama aynı zamanda gizli bir anlamı da bulunan başka şeyler vardır. Eden bahçesinin anlatısı, bilgi ağacı ve yaşam ağacı, keruvimlerin anlamı ve benzeri şeyler bu türdendir. [“Çünkü bu (yani Eden bahçesi, bilgi ağacı ve keruvimlerin anlamı) bütün insandır” (Kohet 12:13).]

(Bir pasuk akılla ya da fiziksel bilimlerle çeliştiğinde, o pasuğu literal olarak yorumlamamamız gerekir. Saadya Gaon, Sefer Ha-Emunot Ve-Ha-De’ot adlı eserinin 7. bölümünde aynı noktayı dile getirir. Maimonides de Moreh Nevukhim’in girişinde aynı şeyi yapar. İbn Ezra’ya göre Eden bahçesinin hikâyesi, ölümsüzlüğe ve onu elde etmek için insanın yaşaması gereken hayat tarzına işaret eder. Bkz. İbn Ezra, Bereşit 3:24 yorumu ve oradaki notlar. Köşeli parantez içindeki cümle Waxman, Stern veya Baer edisyonlarında yoktur; Levin edisyonunda bulunur.)

YESOD MORA Bölüm 8

MİTSVALARIN SEBEPLERİ

1. Tüm Mitsvaların Bir Sebebi Vardır

Eğer bir kişi akıllı ise ve sürekli olarak Tanrının yasasını çalışıyorsa, **Tora** ona öğretmenlerinin ona öğrettiklerinden ve onu geliştirdiklerinden çok daha fazla öğretecek ve onun ruhunu geliştirecektir. Bu, Yazı’nın “Ben bütün öğretmenlerimden daha fazla kavrayışa sahibim” (Mezmun 119:99) demekle kastettiği şeydir.

Ne kadar kıymetlidir eskilerin sözleri — ki biz tüm mitsvaları ve bilginlerin tüm düzenlemelerini [**avot**, lit., “babalar”] neden bize bu kuralları yerine getirmemizi emrettiklerine dair bir sebep aramaksızın gözlemlemekle yükümlüyüz, demişlerdir. Eskiler doğruyu söylediler [mitsvaları sebebini bilmeden gözlemlememiz gerektiğini bize söylediklerinde]. Çünkü öyle çok mitsva vardır ki onların sebepleri gizli ve örtülüdür.

Şimdi, eğer bir kişi bu yasaları, onların gözlemlenme sebebini bilinceye kadar gözlemeyecek olursa, yönlendirilmeden kalacaktır. O, önce toprağın nasıl sürüldüğünü, tahılın nasıl ekildiğini, hasat edildiğini, harman edildiğini, savrulduğunu, temizlendiğini, öğütüldüğünü, elendiğini, yoğrulduğunu ve pişirildiğini öğrenmedikçe ekmek yemeyi reddeden bir çocuk gibi olacaktır. Eğer bir çocuk böyle davranırsa kesinlikle açlıktan ölecektir.

Bunun tam aksine, çocuğun doğru şekilde davranması — normal [lit., sürekli] biçimde yemesi ve büyüdükçe tüm soruları cevaplanıncaya kadar biraz biraz sormasıdır.

Benzer şekilde, akıllı bir kişi de nihayetinde **Tora**’nın kendisinin mitsvalar için sunduğu çok sayıdaki açık sebebi öğrenebilir. Ancak bununla birlikte başka açıklamalar vardır [mitsvalar için] ki onları ancak binde bir kişi bilir [çünkü o sebepler Yazı’da belirtilmemiştir].

Üstadımız **Moşe** mitsvalar hakkında şöyle söyledi: “Gerçekten bu büyük ulus bilge ve anlayan bir halktır [Çünkü... hangi büyük ulus vardır ki... bu yasanın tüm hükümleri kadar doğru hakikatli kurallara sahip olsun]” (**Devarim** 4:6–8). Şimdi, eğer mitsvaların fark edilir bir sebebi yoksa, uluslar nasıl olur da kuralların doğru olduğunu ve biz onları gözlemleyenlerin bilge olduğunu söyleyebilirler?

2. Tora’nın Bazı Mitsvalar İçin Verdiği Sebepler

Şimdi Tora tarafından bazı mitsvalar için verilen sebeplerden bir sayısını anacağım. Yazı şöyle der: “Bana bütün **bechor**’u kutsayın” (**Şemot** 13:2). Bunun ardından “[Ve vaki oldu ki, **Paro** bizi bırakmak istemediğinde, Rab **Mısır** diyarında bütün **bechor**’u öldürdü (yani, fakat **İsrail**’inkileri esirgedi)]. Bu yüzden ben Raba [rahmi açan, erkek olan her şeyi] kurban ederim; fakat oğullarımın bütün **bechor**’unu fidyeye ederim” (**Şemot** 13:15).

Şabat hakkında Yazı [sebebi] şöyle bildirir: “Çünkü altı günde [Rab göğü ve yeri yaptı... ve yedinci günde dinlendi]” (**Şemot** 20:11). Aynı şey **Şemita** yılı için de geçerlidir [o da dünyanın altı günde yaratılışını anımsatır].

Yazı ayrıca kölelerimizin Şabat’ta dinlenmesi gerektiğini açıklar ki **Mısır** diyarında köle olduğumuzu hatırlayalım (**Devarim** 5:14). Aynı sebep **matsa** ve **meror**’un yenmesine de uygulanır [**Pesah**’ta, **Şemot** 12:8]. Üç [hac] bayramı vardır: biri arpanın olgunlaştığı zamanda [**Pesah**], biri buğdayın ilk görüldüğü zamanda [**Şavuot**], ve biri de toplanma zamanında [**Sukkot**]. Bu bayramlarda, **İsrail** halkı kutsanmış Tanrı’ya mevsimin hasadını sağladığı için şükran sunar.

Yazı şöyle der: “Her adam gücü yettiğinde versin, Tanrınız Rabbin size verdiği **beraha**’ya göre” (**Devarim** 16:17). Sonuncunun anlamı şudur: Olanın içinden Tanrı’ya verin. Ayetin ilettiği kavram şudur: “Zira her şey Sen’endir, ve biz Sana Sen’in olanı verdik” (I Tarihler 29:14).

Tora şöyle der: “Onlar [yani **Kenaanlılar**] senin diyarında ikamet etmeyecekler” (**Şemot** 23:33). Sonra bu mitsvanın sebebini verir, yani: “ta ki bana karşı günah işlemene sebep olmasınlar” (**Şemot** 23:33).

Başka bir yerde şöyle der: “Nefes alan hiçbir şeyi sağ bırakmayacaksın” (**Devarim** 20:16). Sonra bu mitsvanın sebebini verir, yani: “ta ki [**Kenaan**’ın sakinleri] bütün iğrençliklerini yapmayı sana öğretmesinler” (**Devarim** 20:18).

Aynı şekilde evlenme yasağıyla ilgili olarak Yazı şöyle der: “Ve onların kızlarından oğullarına almak yoktur” (**Şemot** 34:16). Sonra açıklar ki [onların kızları] “oğullarınızı kendi tanrılarına ardından gitmeye saptıracaktır” (**Şemot** 34:16) ve “Çünkü o, senin oğlunu Beni izlemekten çevirecektir” (**Devarim** 7:4).

Tora şöyle der: “Öküzün ve eşeğin dinlensin diye” (**Şemot** 23:12) Şabat’ta — çünkü onlarla sürersin.

“Kim adamın kanını dökerse, onun kanı adam tarafından dökülecektir” (**Bereşit** 9:6) mitsvasının sebebi şudur: “çünkü O, adamı Tanrının suretinde yaptı” (**Bereşit** 9:6).

“Hiçbir adam değirmeni veya üst değirmen taşını rehin olarak almayacaktır” (**Devarim** 24:6) mitsvasının sebebi şudur: “çünkü bir adamın hayatını rehin alır” (**Devarim** 24:6) [yani, bu araçlar yaşamın sürdürülmesi için yaşamsaldır].

Yazı, “çocuğu olmayan”dan söz eder [yani, bir **kohen** kızı olup da bir **İsraili** ile evlenmiş ve bu nedenle **teruma** yiyemeyen bir kadın, dul kalıp çocuğu yoksa **terumadan** yiyebilir], çünkü “babasının evine döner, gençliğinde olduğu gibi” (**Vayikra** 22:13).

Yazı bize **Sukkot** bayramında **sukkalarda** oturmanın sebebinin “nesilleriniz bilsin ki ben **İsrail** oğullarını **sukkalarda** oturttum, onları **Mısır** diyarından çıkardığım zaman” (**Vayikra** 23:43) olduğunu söyler.

Arzın ebediyen satılamayacağı mitsvasının (**Vayikra** 25:23) sebebi şudur: “çünkü arz Benimdir” (**Vayikra** 25:23) [yani, arz Tanrı’ya aittir].

Yine, **İsrail** oğullarının köle olarak satılamayacağı mitsvasının sebebi şudur: “Çünkü onlar Benim kullarımdır” (**Vayikra** 25:42).

Yazı, yakılan sunular üzerinde hatırlatma olması için boruların çalınmasını emretti (**Bamidbar** 10:10), ta ki savaş zamanında da bir hatırlatma işlevi görsünler. Bu yüzden şöyle okuruz: “**Filistya** üzerine boru çalıyorum” (Mezmur 108:10).

Yazı, **tsitsit**’in sebebini şöyle verir: “mitsvalarımın hepsini hatırlayınız ve onları yapınız diye” (**Bamidbar** 15:40) — çünkü **tsitsit**’e sürekli baktığınızda (**Bamidbar** 15:39). Aynı şey “Ve onları [**tefillin**] bağlayacaksınız... ve onları [**mezuzah**] yazacaksınız” (**Devarim** 5:8–9) için de geçerlidir.

Yazı, “**Midyanlıları** taciz edin” (**Bamidbar** 25:17) mitsvası için iki sebep sunar. Birincisi **Peor** meselesidir. İkincisi ise **Midyanlıların** **İsrail**’e daha fazla zarar verme arzusudur [**Peor** olayının ötesinde], çünkü onların prensinin kızı **Cozbi** öldürülmüştü [**Pinhas** tarafından; bkz. **Bamidbar** 25:1–15].

“**Bir Edomlu’dan nefret etmeyeceksin**” (**Devarim** 23:8) mitsvasının sebebi şudur, “çünkü o senin kardeşindir” (**Devarim** 23:8).

“**Bir Mısırlı’dan nefret etmeyeceksin**” (**Devarim** 23:8) mitsvasının sebebi, “çünkü sen onun diyarında bir yabancıydın” (**Devarim** 23:8).

“**Bir Ammoni veya bir Moavi, Rabbin cemaatine girmeyecektir**” (**Devarim** 23:4) mitsvasının sebebi şudur: “çünkü onlar yolda seni ekmek ve su ile karşılamadılar” (**Devarim** 23:5), ve “onlar eski kardeşliği hatırlamadılar.” Ayrıca, o [yani Moavlılar] **Bilam**’ı sana zarar vermesi için tuttu (**Bamidbar** 23:5).

Yazı ayrıca, **İsrael** kralının “kendine çok kadın ve at çoğaltmaması” (Devarim 17:16;17) mitsvasının sebebini de bildirir. Verilen sebep, “ta ki kalbi sapmasın” (Devarim 17:17) ve “halka **Mısır**’a dönmeyi emretmesin” (Devarim 17:16).

Kadınların babalarının kabilesinden erkeklerle evlenmesi mitsvasının sebebi şudur: “ta ki **İsrael** oğulları, herkes babalarının mirasını sahiplenebilsin” (Bamidbar 36:8).

“Rab Tanrımız’ın bize emrettiği şahadetlerin, hukukun, ve hükümlerinin anlamı nedir?” (Devarim 6:20) sorusuna Yazı’nın verdiği cevap şudur: “Biz **Paro**’nun kulları idik **Mısır**’da; ve Rab bizi **Mısır**’dan güçlü bir el ile çıkardı” (Devarim 6:21), ve bize bütün bu iyiliği yapanın sesine itaat etmekle yükümlüyüz. Buna ek olarak, “Biz bütün bu mitsvayı, Rab Tanrımız’ın huzurunda, O’nun emrettiği gibi yapmaya dikkat edersek, bu bize doğruluk olarak sayılacaktır” (Devarim 6:25).

Şemita yılının sebebi, halkının yoksullarının yiyebilmesi içindir (Şemot 23:11).

“**Levi**, kardeşleri ile birlikte pay ve mirasa sahip olmayacaktır” (Devarim 10:9) mitsvasının sebebi, onun Yüce Tanrı’ya hizmet ediyor olmasıdır.

“Buğdayının, şarabının ve yağının **ilk ürünleri**”nin kohene verilmesinin sebebi (Devarim 18:4), kohenin bizim üstümüzde olması ve Tanrı’nın onu bizim adımıza dua etmek üzere seçmiş olmasıdır. Bunun anlamı şudur: “Rab, **Levi** kabilesini ayırdı... O’nun adıyla beraha vermek için” (Devarim 10:8). Ve şöyle okuruz: “Ve **Aharon** ellerini halka doğru kaldırdı ve onları bereketledi” (Vayikra 9:22).

“**Kendin için üç sığınak şehri ayıracaksın**” (Devarim 19:2) mitsvasının sebebi şudur: “ta ki kan öcüsü, adam öldüreni kovalamayacak” (v.6) ve “ta ki masum kan, aranızda dökülmesin” (v.10).

Yalancı tanıkların idam edilmesinin sebebi şudur: “geride kalanlar işitecek ve korkacak, ve bundan böyle artık kötülük etmeyecekler” (Devarim 19:20).

“[Bir şehri kuşattığınız zaman...] onun ağaçlarını yok etmeyeceksiniz” (Devarim 20:19) mitsvasının sebebi şudur: “çünkü tarlanın ağacı insan mıdır ki, senin tarafından kuşatılsın?” (Devarim 20:19).

[Evin damına] korkuluk inşa etme mitsvasının sebebi şudur: “ta ki evine kan getirmeyesin” (Devarim 22:8) [yani, birinin çatıdan düşmesini engellemek için].

Yazı, tohumların karışık ekilmesini yasaklama sebebi olarak **pen tikdash ha-mele’ah ha-zera** (“ektiğin tohumun doluluğunun kaybolma tehlikesi”) (Devarim 22:9) ifadesini verir. Bunu **Rabbi Menahem** İspanyol şöyle açıklar: “ta ki hepsinin kutsal olmasına sebep olsun.”

Şehirde çığlık atmayan kızın (Devarim 22:4) öldürülmesinin sebebi, “çünkü gönüllü olarak teslim olmuş olmasıdır.” Fakat olay şehir dışında, kimsenin görmediği bir yerde gerçekleşmişse, bu durum “adam komşusuna karşı kalkıp onu öldürdüğünde” (Devarim 22:26) olan duruma benzer [yani, kadın zorla tecavüze uğramıştır].

Yoksula ödünç vermenin (Devarim 15:8) sebebi şudur: “ta ki Rab’be karşı sana haykırmazın ve bu, senin içinde bir günah olmasın” (Devarim 15:9).

“Yabancıyı seveceksin” mitsvasının sebebi şudur: “çünkü sen **Mısır** diyarında bir yabancıydın” (Devarim 10:19).

Yabancı, yetim ve dul için adalet mitsvasının; rehin alma hükümlerinin sebebi şudur: “Mısır’da bir köle olduğunuzu hatırlayacaksınız... bu yüzden size bu şeyi yapmanızı emrediyorum” (Devarim 24:18).

“Tarlanda hasat yaptığında, bir demeti tarlada unuttuğunda geri dönüp onu almayacaksın” (Devarim 24:20) mitsvasının ve “Bağının üzümlerini topladığında tekrar arkasından toplamayacaksın; bu yabancı, yetim ve dul için kalacaktır” (Devarim 24:21) mitsvasının sebebi benzerdir. Yazı şöyle der: “Ve **Mısır** diyarında bir köle olduğunuzu hatırlayacaksınız; bu yüzden size bu şeyi yapmanızı emrediyorum” (Devarim 24:22).

İsrail’e “şarkı”nın (Devarim 32:1–43) öğretilmesinin amacı, onlara bir tanık olarak hizmet etmesiydi.

Yazı, kan yenmesini yasaklar çünkü kişi “eti ile birlikte hayatı yememelidir” (Devarim 12:23).

Yazı, bir kurbanın kanının mizbeah’ta sunulmasını emreder — can yerine can — “çünkü can sebebiyle kefarete yapan kandır” (Vayikra 17:11).

Tora, bütün kurbanların **Mişkan**’a getirilmesini (Vayikra 5:5) emreder ki **İsrail**, artık “açık tarlada şeytanlara kurban sunmasın” (Vayikra 5:5) — **Mısır**’da yapmaya alışık oldukları gibi (bkz. Vayikra 17:7 ve Rashi).

Yazı açıkça bildirir ki **Pesah** kuzusunun kanının söve ve kapı yanlarına sürülmesinin sebebi şudur: “ta ki Rab, yok edicinin evlerinize girip sizi vurmaya izin vermesin” (Şemot 12:23).

Moşe, **Paro** ile ilk konuşmaya geldiğinde, **İsrail**’in neden Rab’be kurban sunmakla yükümlü olduğunu ona açıklamıştı. Moşe, **Paro**’ya şöyle dedi: “ta ki O, veba veya kılıç ile üzerimize düşmesin” (Şemot 5:3). Bu sır, **Hizkiyahu** olayının anlatımında açıkça açıklanır. Akıllı olan anlayacaktır.

YESOD MORA Bölüm 9

KUTSAL METİNDE AÇIKLANMAYAN MİTİVA SEBEPLERİ

1. Nisan Yeni Ayı, Yom Kippur Tarihi, Sukkot Festivali Tarihi, İkinci Pesah Tarihi, Bir Oğlağın Anasının Sütünde Pişirilmesi vb.

Şair şöyle dedi: “Gözlerimi aç, ta ki Senin yasandan harika şeyleri görebileyim” (Mezmun 119:18).

[Yazı şöyle der:] “Bu ay [yani **Nisan**] sizin için ayların başlangıcı olacaktır” (**Şemot** 12:2). **Nisan**’ın birinci günü [İbranice, **yom ha-molad**] gerçekten yılın başlangıcıdır. **Mişkan** bu günde dikildi (bkz. **Şemot** 40:17). Ayrıca “üç sicimli kordon”³ [yani, Yengeç (**Cancer**)] **Nisan**’ın onuncu gününde baskındır [ki bu, **İsrail**’in **Pesah** kuzusunu Mısır’da ayırdığı gündür; bkz. **Şemot** 12:3]. O sırada güneş kendi yüceliğindedir ve ay kendi “evindedir.”⁴ Göksel cisimler aynı şekilde yedinci ayın onuncu gününde de olumlu bir biçimde hizalanırlar (Vayikra 23:27).

Anma Günü’nün [yani **Roş Haşanah**] anlamını ben daha önce açıklamış bulunuyorum.

Pesah ve **Sukkot**, ay dolunay ve yarım dolunay olduğunda düşer.⁵ **Şemini Atzeret** [Sukkot’tan sonraki gün], ayın yolculuğunda oyalanması nedeniyle tutulur [Tişri ayında].

(Ay ve güneş o zaman olumlu biçimde hizalanmıştır. Onlar “üçüncü hizalanma”da veya “üçüncü görünüşte”dir (üç sicimli kordon) ki buna sevgi hizalanması (**mabbat ahavah**) da denir. Bkz. J.L.X. Krinsky, *Chumash, Mehokekei Yehudah*, **Şemot** 12:13. Hizalanmaların tanımı için *Yesod Mora*’nın Stern baskısının 47. sayfasına bakınız. Creizenach, üç sicimli kordonun ayın yeryüzü etrafındaki seyrinin üçte birini tamamlaması anlamına geldiğini açıklar.

DİPNOT: Gökyüzü on iki “ev”e bölünmüştür. Bunlar kabaca zodyağın on iki bölümüne karşılık gelir. “Güneş kendi yüceliğindedir” ifadesi, koç burcuna (**Aries**) bir göndermedir; bu, güneşin “evi”dir. Bir kişi kendi evindeyken nasıl yüceliğindeyse, güneş de öyledir. Ay’ın evi **Yengeç**’tir (**Cancer**). Stern ve Levin baskılarını izledim; bunlar harfi harfine “biri kendi yüceliğinde ve diğeri kendi evindedir” şeklindedir. Bu aynı zamanda *Tuv Elem*’in de okumalarıdır. **Nisan**’ın onuncu gününde güneş, kendi yücelik yeri olan **Koç**’ta ve ay **Yengeç**’tedir ki bu onun “evi”dir. Onlar üçüncü görünüşte olduklarında, yeryüzüne iyilik saçılır. Waxman ve Baer baskıları şöyle okur: “Biri kendi yüceliğinde ve diğeri kendi utanç evindedir.” Creizenach bunu şöyle açıklar: ay o sırada kendi yüceliğindedir ve **Mars** utanç evindedir.

Hem **Pesah** hem **Sukkot** yedi gün boyunca tutulur. **Pesah**’ın ilk günü **Nisan 15**’e düşer ve **Sukkot**’un ilk günü **Tişri 15**’e düşer. **Pesah**’ın son günü **Nisan 21**’dir ve **Sukkot**’un son günü **Tişri 21**’dir. Ay ayın on beşinde doludur ve yirmi birinde yarım doludur.

Ve **ay**, olumlu hizalanmaya **Tişri 22**’ye kadar girmez. Bu nedenle Sukkot’a bir ek gün eklendi. Fakat ay, **Nisan**’da daha hızlı hareket eder ve olumlu hizalanmaya ayın yirmi birinde girer. Bu nedenle **Pesah** yedi gün boyunca kutlanır.

Sünnet, doğumdan sonra yedi tam güne yakın bir zamanda yapılır, çünkü **Tora**’nın sayma biçimine göre, doğum gününde geriye kalan bir an bile tam bir gün olarak sayılır. Aynı şekilde, yılın son günü de tam bir yıl olarak kabul edilir. Yedinci günün önemi iyi bilinmektedir. Aynı durum yedinci yıl ve yedi “yıl haftası” için de geçerlidir [yani, **Yovel**; bkz. Vayikra 25:8]. **Yovel** yılı — ki bütün kölelerin serbest bırakıldığı yıldır (Vayikra 25:10) — [**Levi**’nin çalışma ömrü] ile örtüşür. Bu nedenle şöyle okuruz: “Ve elli yaşından itibaren, onlar [yani, **Levililer**] için hizmetinden döneceklerdir” (Bamidbar 8:25).

DİPNOT:

Yazı sünnetin sekizinci gün yapılmasını emretmesine rağmen (Bereşit 17:12; Vayikra 12:3), pratikte sünnet yaklaşık yedi tam gün geçtikten sonra yapılır. Böylece, sekiz günün ne ilk günü ne son günü tam bir gün değildir ve gerçekte, eylem gerçekleştirilmeden önce yaklaşık yedi tam gün geçmiş olur.

Harfi harfine: “Yılın bir günü, bir yıl olarak sayılır.” Bu kural bir kral için geçerlidir. Bkz. Roş Haşana 2b: “Bir kral Adar’ın yirmi dokuzuncu gününde atanırsa, o gün onun hükümdarlığının ilk yılı sayılır ve ertesi gün, yani Nisan’ın birinci günü ikinci yılının başlangıcı sayılır.”

Astroloji öğretisine göre, yedinci gün önemlidir çünkü bu günde doğada ve kaderde bir değişim vardır. Bkz. **İbn Ezra** Bereşit 8:5 yorumunda: “Noah çeyrek nöbeti gözlemledi.” Ay, dört nöbete ayrılır. Nöbetler ayın yedinci gününe düşer; bu, ayın bir çeyreğidir. Bu nedenle Noah, kuzgunu gönderdikten sonra güvercini göndermeden önce yedi gün bekledi. Ayrıca bkz. **İbn Ezra** Vayikra 12:2: “Bir çocuk doğuran kadının yedi gün tame olmasının nedeni, günlerin bir çeyreğini tamamlamayı beklemesi gerektiğidir... Yedi günün sonunda bir değişim görülür.”

Yedinci gün, **metzora**, **Nezir**, **niddah**, ölüye dokunan kişi ve diğer ritüeller açısından önemlidir. Bkz. Vayikra 13:5-6, 32-35, 51; 14:9, 32; 15:19; Bamidbar 6:9; 19:12,19.

Yazar (8:2’de) Şabat’ın sebebini daha önce belirtmişti. Burada ise yedinci sayısının Şabat’ın kutsallığının ötesindeki önemini not eder. Bu sayı, Tanrı’nın dünyayı altı günde yaratıp yedinci günde istirahat ettiğine bir hatırlatma işlevi görür.

“Şemita yılı.” Bkz. Vayikra 25:4. **İbn Ezra**’ya göre, yedinci yıl da tıpkı yedinci gün gibi astrolojik bir öneme sahiptir.

İkinci Pesah [Pesah’tan bir ay sonra tutulur; bkz. Bamidbar 9:13], artık yılında [Pesah’ın tutulduğu zamana] karşılık gelir.

“**Bir oğlağı anasının sütünde pişirmeyeceksin**” (Şemot 23:19) şu mitsvalara benzer: “Onu [sürünün veya sürünün dişisini] ve yavrusunu aynı gün öldürmeyeceksin” (Vayikra 22:28), “annesi ile yavrusunu birlikte almayacaksın” (Devarim 22:6), ve “öküz ve eşekle birlikte sürmeyeceksin” (Devarim 22:6).

Hayvanlarla cinsel ilişkinin yasaklanmasının sebebi — “çünkü diyarınızda böyle yapılmayacaktır [yani bir hayvanın cinsel organlarına zarar vermek]” (Vayikra 22:24) — ve “Bir kadın erkeğe ait olan şeyi giymeyecek, bir erkek de kadının giysisini giymeyecek” (Devarim 22:5) mitsvalarının sebebi, bu eylemlerin Tanrı’nın işine aykırı olmasıdır. Yazı benzer biçimde şöyle der: “Hükümlerimi tutacaksınız” (Vayikra 19:19). Bu nedenle keten ve yünden yapılmış bir giysinin giyilmesini de yasaklar.

[Belli deri hastalıklarından şüphe edilen bir kişinin]¹⁶ yedi gün karantinaya alınmasının sebebi iyi bilinmektedir. Aynı şey **niddah** olan kadın (Vayikra 15:25–28) ve doğuran kadın (Vayikra 12:2) için de geçerlidir.

DİPNOT:

Kutsal Yazı, Pesah Kuzusu’nu vaktinde yiyemeyenlere, artık yılda bayramın düştüğü zamana denk olarak, bir ay sonra telafi niteliğinde bir tören yapmaya izin verir.

İbn Ezra'ya göre, bu yasaların amacı hayvanlara zulmü engellemektir. Bkz. **İbn Ezra** Şemot 23:19: "Bir oğlağı anasının sütünde pişirmenin yasaklanmış olması muhtemeldir, çünkü bu çok zalimce bir eylemdir." Ayrıca bkz. Devarim 22:10: "Tanrı yaratıklarına merhamet etti."

Bunlar doğal olmayan eylemlerdir. Çünkü Tanrı cinsiyetlerin ayrı olmasını istedi. Ayrıca insan ile hayvanın cinsel birleşme içinde olmasını istemedi.

Vayikra 19:19. **İbn Ezra**'ya göre, keten ve yün karışımının yasaklanması, Tanrı'nın ayrı kalmasını istediği şeylerin karıştırılmasını sembolize eder.

Değerleme, bir aylık yaştan itibaren başlar; [o zaman ay] kişinin doğduğu zamandaki yerine geri döner. Beş yaşına kadar kişinin değeri beş şekeldir. Bu beş şekel, beş yaşa karşılık gelir. Beş yaştan yirmi yaşa kadar kişinin değeri yirmi şekeldir. Yirmi yaştan altmış yaşa kadar — kişinin zihinsel ve fiziksel gücünün dorukta olduğu dönem — kişinin değeri elli şekeldir. Bu elli şekel, beş yaşa karşılık gelir. Altmış yaşından itibaren miktar beş azalır.

Kadınların değerlemeleri, erkeklerin değerlemesinin yaklaşık yarısıdır. Bunlar şunlardır: üç (bir aydan beş yaşına kadar); on (beş yaştan yirmi yaşa kadar); ve otuz (yirmi yaştan altmış yaşa kadar).

Erkeğin **Azazel**'e gönderilmesi (Vayikra 16:17–22), **metsora**'nın arınma ritüeline benzer. Onun bânini anlamı, kutsal Bilgelerin yazılarında açıklanmıştır. Aynı şey, boynu vadide kırılan düve için de geçerlidir (Devarim 21:6). **İbranice** gramerin sırrını anlayan, **lo ye'aved bo** (Devarim 21:4) ifadesinin anlamını anlayacaktır.

2- Kutsal Metinde Açıklanmayan Mitsva Sebepleri

Rabbi Saadia Gaon, kırmızı düvenin (**parah adumah**) **tame** olanı arındırıp **tahor** olanı akşama kadar **tame** kılmasının nedenini anlamakta kişinin şaşırmasına gerek olmadığını söyler; çünkü bal, onu yiyenin bünyesine göre bazen fayda sağlar, bazen zarar verir.

Tame sığır, **tame** kuş ve suda sürünen şeylerin (Vayikra 11; Devarim 14) yasaklanmasının sebebi iyi bilinmektedir.

Bir fahişenin ücretinin veya bir köpeğin bedelinin Tapınak'a bağışlanması hakarettir; bu yüzden böyle bir eylem yasaktır (Devarim 23:19). Aynı ilke, kusurlu bir hayvanın kurban olarak sunulmasına (Vayikra 22:2–25), kusurlu bir kohenin veya kel bir **Kohen**in kurban sunmasına da uygulanır. Çünkü bu, Tanrı'nın işinin tersidir.

DİPNOT:

Bir kişi, kendi değerini veya bir başkasının değerini Tapınağa bağışlamaya adanmışlık yemini edebilir. Değerleme, **Tora** tarafından Vayikra 27:1–9'da belirlenmiştir.

Harfi harfine, "yerine dönene kadar." Ay döngüyü tamamladığında, yani çocuk bir aylık olduğunda. "Ad shuv el ha-makom", bana göre, "toprağa dönene kadar" (Bereşit 3:19)

ifadesine bir göndermedir. Başka bir deyişle, değerleme bir aylıktan itibaren başlar ve kişi yaşadığı sürece devam eder.

Hayatın en ilk dönemindeki değer on katı. Bu nedenle, kişi elli yaşını geçse bile en yüksek değer elli şekeli asla aşmaz.

Harfi harfine, “ve oradan eksi beş.” Metin belirsizdir. Altmış yaşından itibaren bir erkeğin değeri on beş şekeldir; bu, beş yaşındaki ve yirmi yaşındaki değerlendirmeden beş eksiktir. Bkz. Vayikra 27:7.

Burada, bir kuş “açık kır alana salınır.” Karşılaştır: Vayikra 14:1–7. Keçi, **İsrael**’in günahlarını taşır; kuş ise **metsora**’nın tame’sini uzaklaştırır.

İbn Ezra’nın burada neye gönderme yaptığı açık değildir. *Pirkei de-Rabbi Eliezer*’e göre, erkek, **Samael**’e (**Satan**) gönderilirdi; böylece Yom Kippur’da **İsrael**’i suçlamaması için rüşvet niteliğinde olurdu. İbn Ezra Vayikra 16:8’de, erkeğin **İsrael**’in günahlarını insanların yaşamadığı, **şedim**’in bulunduğu bir yere taşıdığını ima eder. Karşılaştır: “Günahlarımızı denizin derinliklerine atarsın” (Mikha 7:19). Bu şekilde **İsrael**, Yom Kippur’da tüm günahlarından arınmış olurdu. **Metsora** arınma ritüelindeki kuş aynı işlevi görür.

Düve, ıssız bir vadide başı kesilerek hazırlanır. İbn Ezra’ya göre, bu ritüel cinayet günahını taşır.

Devarim 21:4’te şöyle yazar: **asher lo ye’aved bo**, ki iki şekilde çevrilebilir: (1) “üzerinde çalışılmayan (sürülmeyen)” veya (2) “üzerinde çalışılmayacak olan.” İlk yorumda **ye’aved** geniş zaman, ikinci yorumda gelecek zamandır.

Bir cesede temas eden bir kişi yedi gün boyunca **tame** olur. Yalnızca kırmızı düvenin külleriyle serpilerek **tahor** olabilir. Bkz. Bamidbar 19.

İbn Ezra şöyle yazar: “Kişinin yediği yiyecek, onun kendi etine dönüşür” (Vayikra 11:43’a yorum). Dolayısıyla, **tame** şeyler yiyen bir kişi **tame** olur. Bu nedenle, **tame** yaratıkları yeme yasağının sebebi, **İsrael**’in kutsiyetinin korunmasıdır. Bu yüzden Yazı şöyle der: “Kendinizi kutsayın ve kutsal olun; çünkü Ben kutsalım” (Vayikra 11:44).

İbn Ezra, Vayikra 21:5 üzerine şöyle der: “Yazının, **kohanim**’e ‘başlarının üzerinde kellik yapmamaları, sakallarının köşelerini tıraş etmemeleri ve bedenlerinde herhangi bir kesme yapmamaları’ konusunda uyarıda bulunmasının nedeni, başı kel olanın, sakalının köşeleri tıraş edilmiş olanın veya bedeninde kesmeler bulunanın, **Rabbin** huzurunda hizmet etmelerinin yasak olmasıdır.”

Bu, Tanrı’nın insanlar veya hayvanlar için istediği durum değildir. Tanrı, insanların kendilerini sakatlamalarını veya saçlarını kökünden koparmalarını istemez. Bu nedenle, kusurlu veya kel bir **Kohen**, Tapınak’ta hizmet edemez.

Yazı, “onu bolca donatacaksın [yani, özgür bırakılan bir köleye ihtiyaç duyduğu şeyi vereceksin]” (Devarim 15:14) yasasını, “ve hatırlayacaksın ki sen **Mısır** ülkesinde bir köleydin” (Devarim 15:15) ifadesiyle açıklar; ve **Rab**, seni oradan çok büyük bir servetle çıkardı.

Günlerin uzunluğu, anne kuşun gönderilmesi için vaat edilmiştir (bkz. Devarim 22:6–7). Bu vaat, anne kuşun yavrularının alınması için verilmemiştir; çünkü yavruları almak isteğe bağlıdır. Aynı ödülü — yani günlerin uzunluğunu — bizi bu dünyaya

getiren ve günlerimizi uzatacak olan ebeveynlere saygı mitsvası için de buluruz (Şemot 20:12).

Bahsi geçen durum [yani anne kuşu göndermek ile anne-babayı onurlandırmanın aynı ödülü alması], “ve-ha’arakhta”nın [“günlerini uzatasın diye”] geçişli bir fiil olmasındandır (Devarim 22:7).

“Fakat Tanrı’ndan korkacaksın”, “körün önüne engel koymayacaksın ve sağırı lanetlemeyeceksin” (Vayikra 19:14) ifadesinin ardından gelir; yoksa Tanrı, körün önüne engel koyan kişinin görmesini alabilir ve sağıra lanet eden kişinin işitmesini alabilir. Yaşlıya saygı göstermeyi buyuran yasa da bunun gibidir (Vayikra 18:32). Yazı öğretir ki: eğer yaşlıdan korkmazsan, yaşlandığında seni yargılayacak olan Tanrı’dan kork.

Yazı bize putperestlik hakkında şöyle der: “[Benim önümde] başka tanrıların olmayacak” (Şemot 20:3). Bu ifade, “gökleri ve yeri yaratmamış olanlar” (Yirmiyahu 10:10) anlamında anlaşılmalıdır. Yazı ayrıca şöyle der: “Benimle birlikte [gümüş tanrılar, altın tanrılar yapmayacaksın]” (Şemot 20:20), çünkü “siz kendiniz gördünüz ki Ben sizinle gökten konuştum” (Şemot 20:19) ve Moşe’nin açıkladığı gibi, “hiçbir suret görmediniz” (Devarim 4:12) [Tanrı kendini size açıkladığında; o hâlde Tanrı’nın bir görüntüsünü yapmayın].

Ayrıca, “Benimle birlikte gümüş tanrılar, altın tanrılar yapmayacaksın” ifadesinin anlamı şu da olabilir: Bana hizmet ederken tapınmak için bir tasvir yapmaya ihtiyacınız yoktur.

Ben, altın buzağı olayının putperestlik içermediğini zaten açıklamış bulunuyorum. “Yarın **Rab**’be bayram olacaktır” (Şemot 32:5) bunu açıkça gösterir [yani altın buzağının Tanrı’ya yönelmiş bir aracı olduğu, put olmadığı]. Bu ayet, tam olarak Aaron’un halka emrettiği şeydir. **İsrael** halkı Aaron’un emrine göre hareket etti. Böylece şöyle okuruz: “Ertesi gün erkenden kalktılar ve yakmalık sunular sundular” (Şemot 32:6).

Bu ayette kullanılan **Tetragrammaton (YHWH)**, **Elohim** teriminin aksine, yalnızca **Rab**’be gönderme yapar.

DİPNOT:

İbn Ezra, “ve hatırlayacaksın ki sen Mısır ülkesinde bir köleydin” ifadesini böyle yorumlar.

Şemot 20:12 şöyle der: “Babanı ve anneni onurlandır, ki Tanrı’nın sana verdiği toprak üzerinde günlerin uzun olsun.” **İbn Ezra** bunu şöyle açıklar: “Ebeveynlerin, senin günlerinin uzun olmasının sebebi olacaklardır. Onları onurlandırmanın için Tanrı seni uzun bir ömürle ödüllendirecektir.” Böylece, kişinin ebeveynleri uzun yaşamın sebebi olacaktır.

Ve-ha’arakhta, “günleri uzatacaksın” anlamına gelen geçişli bir fiildir; yani “annenin gönderilmesi” mitsvasını yerine getirerek günlerini sen uzatacaksın. Bu nedenle, anne kuşu göndermek ile anne-babayı onurlandırmak aynı ödülü alır.

Yazı, yaşlıya saygı gösterme yasasında, “fakat Tanrı’ndan korkacaksın” der.

Bu nedenle, “ve Tanrı’ndan korkacaksın” (Vayikra 19:31), “kocamış saçın önünde kalkacaksın ve yaşlının yüzünü onurlandıracaksın” (Vayikra 19:31) ifadesinin ardından gelir.

Başka bir deyişle, Şemot 20:3 gerçek tanrılara değil, insanlar tarafından uydurulmuş tanrılara gönderme yapar.

İlk yoruma göre, “Benimle birlikte gümüş tanrılar, altın tanrılar yapmayacaksın” ifadesinin anlamı şudur: Benim bir suretim olmadığını gördünüz; o hâlde Benim hiçbir tasvirimi yapmayın.

İkinci yoruma göre ise anlamı şudur: Bana ibadet ederken herhangi bir tasvire ihtiyacınız yoktur; o hâlde Bana ibadet ederken bir tasvir kullanmayın.

İbn Ezra’nın Şemot 32 üzerine olan girişine bakınız. **İbn Ezra**, bunu burada belirtir; çünkü az önce Şemot 20:20’nin anlamını açıklamıştır ve bu ayet, Tanrı’nın ibadetinde bir tasvir kullanılmasını yasaklar. **İsrail**, altın buzağı yaptığında bu yasağı ihlal etti.

Bu nedenle, halk **Rab**’be ibadet etti; altın buzağına ibadet etmedi.

3. Mişkan’ın Bu Şekilde İnşa Edilmesinin Sebepleri

Akıllı [kişi], **Mişkan**’ın sırrını ve **antlaşma sandığının** sırrını, iki **keruv** arasından çıkan sestten (Şemot 25:22; Bamidbar 7:89) anlayacaktır.

Sandık iki buçuk arşın uzunluğundaydı [ve bir buçuk arşın genişliğindeydi; Şemot 25:10], çünkü levhaların her biri [on sözün yazılı olduğu tabletler] kare biçimindeydi. Uzunluğu genişliğiyle aynıydı. Onlar sandığın içini dolduruyorlardı [yani levhalar sandığın iç ölçüsüne tam uyuyordu]. Sandığın duvarları yarım arşın genişliğindeydi. Sandık bir buçuk arşın yüksekliğindeydi. Bu ölçü, **lechem panim** masasında olduğu gibi (Şemot 25:23–30), ayaklarını da içeriyordu; çünkü Yazı açıkça şöyle der: “onun dört ayağı üzerinde” [**pa’amotav**] (Şemot 25:12). **Pa’am** terimi **İbranicede** sıkça kullanılır. “Köşeler” anlamına gelmez; “ve iki halka” (Şemot 25:12) ifadesi bunu açıkça gösterir. Çünkü [**pa’amotav**]’ı “köşeleri” olarak yorumlayan] müfessirlere göre, metin “halkaların ikisi” şeklinde olmalıydı, “ve iki halka” değil.

Ketoret sunağı (Şemot 30:1–20), **menora** ile **lechem panim** masası arasında, perde dışında [kutsal ile en kutsal arasındaki perde] bulunuyordu. Sunağın yüksekliği — iki arşın (Şemot 30:2) — menora ve masadan daha yüksekti.

On perde (Şemot 26:1) ve onların üzerine yerleştirilen on bir perde (Şemot 26:7) sırrı da bilinir. Aynı şey, ilk perde takımının neden yirmi sekiz arşın uzunluğunda olduğu (Şemot 26:2) ve ikinci perde takımının neden otuz arşın uzunluğunda olduğu (Şemot 26:8) konusunda da geçerlidir.

Bronz sunak (Şemot 27:1–8), çıkıntısının altından sunağın yarısına kadar uzanan bir ağ ile yapılmıştı. Bu, onun gerçek yapım şekliydi.

Efod’un sırrı (Şemot 28:6–12) son derece değerlidir; çünkü iki safir taşının her birine altı isim yazılmıştı. Bir taş sağındaydı ve diğeri solundaydı.

Dikkat et: Taşların üzerinde hiçbir suret yoktu. Bu, [göğün on iki bölümüne] karşılık gelir. Bu bölümler yalnızca zihinle algılanabilir. Onlar, **İsrail** kabilelerinin sayısına karşılık gelirler.

Göğüslük “efodun işi gibi” idi (Şemot 28:15). Kareydi (v. 16) ve dört yönü temsil ediyordu. Her bir taşı (vv. 17–20) bu nedenle diğerinden farklıydı. Göğüslüğe kalıcı olarak yerleştirilen kutular ve halkalar (Şemot 28:23–25), gök ekvatoruna işaret eder. **Urim** (Şemot 28:30) kelimesi kelimesine anlaşılmalıdır. **Tummim** de öyledir; onlar göksel cisimlere işaret ederler. **Tummim** sayısı beşe karşılık gelir. (Kelimenin tam anlamıyla, dairesel sayı. **tummim** sayısal olarak beş sayısına karşılık gelir; bu sayı bütündür ya da tamamlanmış bir sayıdır ve beş hareket eden yıldız (gezegene) işaret eder. Eskilerin yalnızca beş görünür gezegeni bildiği not edilmelidir; yani Venüs, Mars, Jüpiter, Satürn ve Merkür. Beş, dairesel sayı olarak adlandırılır çünkü kendisine geri döner; yani kendi toplamalarında bulunur, s ile çarpıldığında. Örneğin $5 \times 5 = 25$; $25 \times 5 = 125$; $125 \times 5 = 625$ ve böyle devam eder. Bunu, 6 istisnası dışında başka hiçbir sayıda bulmayız.)

Moşe, onları [**urim ve tummim**], göksel cisimlerin — yani yıldız kümelerinin — konumuna göre, **Mişkan**’ı diktiği gün göğüslüğe yerleştirdi. Akıllı olan anlayacaktır.

DİPNOT:

Mişkan, Tanrısal varlığın bulunduğu bir yer olarak hizmet etti. Şemot 25:12’ye bak: “Ve bana bir **mikdaş** yapınlar, ve Ben onların arasında ikamet edeyim.” Ayrıca Şemot 25:40’a bak: “Tanrının gücünün başka yerlere göre daha belirgin olduğu yerler vardır.” **Rabbi Yosef ben Eliezer (Tzafenat Pane’ah)** açıklar ki **İbn Ezra**, **Mişkan** ve onun kaplarının üst dünyanın karşılıkları olduğuna inanıyordu. Bu, Y.L. Fleisher tarafından İbn Ezra’nın kısa Şemot yorumunun edisyonunda alıntılanır. Viyana 1926, s. 235. Rabbi Yosef ben Eliezer, **Mişkan** yorumunda İbn Ezra’yı desteklemek için şu Midraşı aktarır: “Tanrı, Moşe’yi [göğe] yükseltti ve ona [üst dünyayı] gösterdi. Sonra Tanrı Moşe’ye dedi ki: burada gördüğünün bir kopyasını [yeryüzünde] yap.” Midraş Şir Ha-Şirim, Şir Ha-Şirim 3:11 üzerine.

Sandık, Tanrı’nın tahtının — **kissei ha-kavod** — bir sembolü olarak hizmet ediyordu. Tanrı, Moşe’ye sandık aracılığıyla iletiyordu. Şemot 5:22’ye bak: “Ve orada seninle buluşacağım, ve sana konuşacağım sandığın kapağının üstünden, iki **keruv** arasından, İsrail’in çocuklarına emir olarak vereceğim tüm şeylerden.”

Bu, genişlikteki ve uzunluktaki fazladan yarım arşını açıklar. Böylece sandığın içi bir arşın genişliğinde ve iki arşın uzunluğundaydı. Ancak dıştan ölçüldüğünde sandık iki buçuk arşın uzunluğunda ve bir buçuk arşın genişliğindeydi; çünkü duvarları yarım arşın kalınlığındaydı. Bkz. İbn Ezra, Şemot 25:10 üzerine.

Levhaların yerleştirildiği sandığın o kısmının gerçek yüksekliğini bilmiyoruz. İbn Ezra’ya göre Şemot 25:12’de, her levha yarım arşın kalınlığındaydı. İbn Ezra bunu böyle yorumlar; çünkü normal koşullar altında Moşe’nin, her biri bir kare arşın boyutunda olan iki levhayı taşıması imkânsız olurdu.

Kelimenin tam anlamıyla: “iki halka.” Şemot 25:12 şöyle der: “Ve onun için dört altın halka döneceksin ve onları onun dört **pa’amot**’una koyacaksın; ve iki halka onun bir köşesinde [**tzalo**], ve iki halka onun diğer yan köşesinde [**tzalo**].” Cümle, “ve iki halka onun bir köşesinde... ve iki halka onun diğer köşesinde...” ikinci bölümdeki halkaların ilk bölümlerle aynı olmadığını ima eder. Eğer aynı olsaydı, ayet şöyle olurdu: “...dört altın halka döneceksin... **halkaların ikisi** onun bir yan köşesinde, ve **halkaların ikisi** onun diğer yan köşesinde.” Şimdi — ayetin ikinci bölümünde bahsi geçen halkalar sandığın yan köşelerine yerleştirildiğine göre — ayetin ilk bölümünde bahsedilen halkalar başka yere yerleştirilmişti. Bu nedenle **pa’am** terimi “köşe” anlamına gelemmez.

Başka bir deyişle, **ketoret** sunağı, **menora** ve **lechem panim** masası, **kodesh** olarak bilinen Mişkan bölümünde bulunuyordu (Şemot 40:26).

Lechem panim masası bir buçuk arşın yüksekliğindeydi. **Menora**'nın yüksekliğini Tora belirtmez. İbn Ezra, onun sunağın yüksekliğinden daha alçak olduğunu varsayar. Oysa Hahamlar'a göre menora on sekiz **tefaḥ** — yani üç arşın — yüksekliğindeydi. Bkz. Raşi, Şemot 25:35 üzerine.

Onlar, Mişkan'ın ahşap iskeletini doğru biçimde örtecek şekilde, Şemot 26:11–16'da verilen talimatlara göre yapılmışlardı. Perdeler gökleri temsil eder. Tehillim 104:2'ye bak: "O, gökleri perde gibi gerer."

Yani, bir perde takımının neden yirmi sekiz arşın, diğerinin neden otuz arşın uzunluğunda olduğunu bilmemizin nedeni budur.

Mişkan on arşın genişliğinde ve on arşın yüksekliğindeydi. Mişkan'ın yan tahtalarının alt arşını yuvaların içine oturuyordu. İlk perde takımı, Mişkan'ın tepesini ve yan tahtaların açıkta kalan dokuz arşını örtüyordu. İkinci perde takımı ise ilk takımın örttüğü her şeyi ve ayrıca yuvaları da örtüyordu. Bu nedenle ilk takım yirmi sekiz arşın, ikinci takım ise otuz arşın uzunluğundaydı.

İbn Ezra'ya göre **efod**, başkâhinin geleceği öngörmek için kullandığı bir astrolojik aletti. Bkz. İbn Ezra ve Nahmanides, Şemot 28:6 üzerine.

Efod üzerindeki iki taş üzerindeki on iki isim, göğün on iki burcuna karşılık gelir; bunların altısı göğün kuzey bölümünde, altısı güney bölümünde bulunur. On iki isim de iki gruba ayrılır.

Kelimenin tam anlamıyla: "düşünceye." Gök, on iki takımyıldızı içeren on iki bölüme ayrılır. Bu bölümleri belirleyen çizgiler gözle görülemez; sadece zihinle kavranabilir.

Göğüslük benzer bir astrolojik anlama sahipti. Ancak işlevi efodun işleviyle aynı değildi. Tanrısal bolluk İsrail'e **göğüslük** üzerinden inirdi, efod üzerinden değil. Bkz. İbn Ezra, Şemot 28:6 üzerine.

Her taş diğerinden farklıydı; bu, on iki kabilenin her birinin benzersiz olduğunu gösterirdi. Her taş, İsrail üzerine göğüslük üzerinden inen göksel bolluğu simgeliyordu.

Urim kelimesi "ışıklar" anlamına gelir. İbn Ezra büyük olasılıkla bu "ışıklar"ın güneş ve aya karşılık geldiğini kasteder (Simon ve Levin), ancak bunu açıkça söylemez. Ancak Mişkan göklere karşılık geldiğinden ve **urim** "ışıklar" anlamına geldiğinden, İbn Ezra bunun göklerdeki ışıklara — yani güneş ve aya — gönderme olduğunu varsayar. Josephus da Mişkan'ı göğün bir temsili olarak görür.

YESOD MORA BÖLÜM 10 DİNİ YAŞAM

1. Şema

Tanrımızın Tora'sı ne kadar değerlidir. O'nun tanıklıkları ne kadar doğrudur. O'nun sözleri ne kadar güzeldir. Çünkü **Kutsal Yazı**, insan bedeninin dört değişen durumundan söz eder: oturmak, yürümek, yatmak ve kalkmak (bkz. Devarim 6:4–7).

Yukarıda sayılanların tamamı geçişsiz fiillerdir [oturmak, yürümek, yatmak ve kalkmak].

Devarim 28:30'daki **yişkavennah** fiili seni rahatsız etmesin; zira anlamı "onunla yatacaktır"dır. **Yiškavennah**, "Seninle konaklamayacaktır" ifadesindeki **yegurekha** kelimesine benzer; nitekim "Kötülük Seninle konaklamaz" (Tehillim 5:5).

Bilgelerimiz, Talmudik terminolojiyi kullanarak etken biçim **şokhev** ("yatar") ile edilgen biçim **nişkav** ("yatılmış") arasında ayrım yapmışlardır. Ancak **Kutsal Yazı**'daki kullanımda her ikisi de "yatmak" anlamına gelir [her iki biçim de geçişsizdir]; nitekim "İşte, dün gece babamla yattım" ifadesindeki **şakhavti** (Bereşit 19:34) bunu kanıtlar.

Şuna dikkat et: Bir insan yattığında uyanıktır. Buna rağmen **Kutsal Yazı**, "ve o yerde yattı" (**va-yiškav**) (Bereşit 28:11) der ve "orada uyudu" demez; çünkü insanların çoğu uykuda yüzüstü veya yatay durumdadır [bu nedenle **şakhav** bazen "uyumak" anlamında kullanılır]. **Kutsal Yazı**, "Ve David atalarıyla birlikte uyudu" (**va-yiškav**) (Melakhim I 2:10) der; çünkü uyuyan kişi bir cesede benzer.

Bir insan bir yerde dinlendiğinde, oturur. Oturmak, adeta kalkmanın yarı hâlidir. "Kalkmak" (**kimah**), ayakta durmak olarak tanımlanır; nitekim "evde ayakta duracaktır" (**ve-kam**) ifadesinde olduğu gibi (Vayikra 25:30). Dolayısıyla **u-ve-kumekha** ("ve kalktığında") ifadesi "ayağa kalktığında" anlamına gelir.

"Yürümek", bir yerden başka bir yere hareket etmek olarak tanımlanır; oturmanın karşıtıdır. Bir insan yattığında, başından ayağına doğru [yatay] bir çizgi çizilebilir. Bu nedenle ayakta durmak [yani kalkmak], yatmanın karşıtıdır. Tehillim 1:1 şöyle der: "Yürümemiştir... Ayakta durmamıştır... Oturmamıştır." "Yatmamıştır" demez; çünkü bir insan genellikle yatarken uyur.

Tora, "ve onlar hakkında konuşacaksın" (Devarim 6:7) der. Bunun anlamı, "onlar hakkında kalbinde konuşacaksın"dır; nitekim "kendi kalbimle konuştum" ifadesinde olduğu gibi (Kohelet 1:16). "Ve onlar hakkında konuşacaksın" ifadesi aynı zamanda kelimesi kelimesine de alınmalıdır; yani ağızla konuşmayı ifade eder.

Böylece Tanrı, bizlere O'nun yasası üzerinde tüm faaliyetler sırasında ve bedeninin tüm durumlarında tefekkür etmemizi emretmiştir (bkz. Devarim 6:6). **Kutsal Yazı** bunu açıkça, "Ve O'nun yasası üzerinde gece ve gündüz tefekkür eder" (Tehillim 1:2) ifadesiyle belirtir. Şlomo da benzer biçimde, bilgeliğin her durumda aranmasını öğütlemiştir: "Yürüdüğünde sana yol gösterecek; yattığında seni koruyacak; uyandığında [yani ayakta durduğunda veya oturduğunda] seninle konuşacaktır" (Mişlei 6:22).

DİPNOT:

1. Tora şöyle der: "Dinle İsrail, Tanrımız Aşem, Aşem birdir... Ve bugün sana emrettiğim bu sözler kalbinin üzerinde olacak; ve ... evinde oturduğunda, yolda yürüdüğünde, yattığında ve kalktığında onlar hakkında konuşacaksın" (Devarim 6:4-7).

Başka bir ifadeyle, Şema oturma, yürüme, yatma ve kalkma olmak üzere bu dört durumu içerir. İlk bakışta, "yattığında" ifadesi bir sorun ortaya koyar. Ayet, Tanrı'nın sözlerinin uyku hâlindeyken tekrarlanması gerektiğini ima ediyor gibi görünür. Bu nedenle "yattığında"

ifadesi “uyuduğunda” anlamına gelmez; kelimesi kelimesine alınmalıdır. Böylece Tanrı’nın sözlerinin değerli, doğru ve güzel olduğu görülür; yani bilinçli ve özenli biçimde seçilmişlerdir.

2. Yişkavennah genellikle cinsel ilişki eylemine gönderme yapar. Bu nedenle geçişli gibi görünür. Ancak kelime anlamı “yatmak” olduğundan, gerçekte geçişsizdir. İbn Ezra, Devarim 6:6–7’de insan bedeninin değişen durumlarıyla ilgili olan fiillerin tümünün — **be-şokhbekha** (“yattığında”) dâhil olmak üzere; ki bu kelime **yışkavennah** ile aynı kökten gelir — geçişsiz olduğunu ısrarla vurgular.

3. Buradaki nokta şudur: ek, fiilin geçişli olduğunu göstermez. **Yegurekha**, “seni konaklatmak” anlamına gelmez; “seninle konaklamak” demektir. Benzer biçimde **yışkavennah**, “onu yatırmak” değil, “onunla yatmak” anlamına gelir.

4. Rabbinlere göre **şokhev** geçişli bir fiildir ve şin–kaf–bet kökünün etken biçimi, erkeğin kadına nüfuz etmesini ifade ederken; fiilin edilgen biçimi, cinsel ilişki sırasında nüfuz edileni ifade eder.

5. Bu söz, Lot’un kızlarından biri tarafından söylenmiştir. Böylece etken biçim olan **şakhav**’ın geçişsiz olduğu görülür.

6. Başka bir deyişle, “yattığında” ifadesi “uyuduğunda” anlamına gelmez. İbn Ezra bu şekilde yorumlar; çünkü Tora, bizleri uyku hâlindeyken herhangi bir yükümlülük altına sokmaz.

7. İbn Ezra’nın vurgusu şudur: **şokhav**, “yatmak” anlamına gelir. Ancak anlamı zamanla uyumayı ve ölümü de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Cohen ve Simon, s. 174.

2. Şema (Devamı)

[Kutsal Yazı şöyle der:] “Ve bu sözler [kalbinin üzerinde olacak]” (Devarim 6:6). Bunun anlamı şudur: Bir insan, Aşem’nin bir olduğunu ve var olan hiçbir şeyin, Tanrı’ya bağlanmadıkça gerçek bir varlığa sahip olmadığını bilmelidir. Bu nedenle **Kutsal Yazı**, “Ve Tanrın Aşem’yi bütün kalbinle seveceksin” der (Devarim 6:5). Bunun anlamı şudur: “Eğer bu dünyada da ve gelecek dünyada da var olmak istiyorsan, Tanrı’yı sev.” Bu sırrı kitabın sonunda ima edeceğim. Bu [yani Tanrı’yı bilmek ve Tanrı’yı sevmek], bütün bilgeliğin temelidir. Yaratıcı yalnızca Tanrı’dır. Tanrı, tümeli bilmesi yoluyla tikelleri bilir; çünkü tikeller sürekli değişim hâlinindedir.

İnsanın ruhu benzersizdir. Tanrı tarafından verildiğinde, bir kâtibin önüne konmuş bir levha gibidir. Yapılmış [kelime anlamıyla “doğmuş”] şeylere dair kategorik bilgi — dört unsurdan oluşan şeylerin bilgisi — kürelerin bilgisi, yücelik tahtı, Merkava’nın sırrı (bkz. Yehezkel 1) ve Yüce Olan’ın bilgisi Tanrı’nın yazısı olarak bu levhaya [yani insanın ruhuna] kazındığında, ruh, insan hâlâ hayattayken de ve daha sonra gücü, bu dünyadaki yeri [kelime anlamıyla “sarayı”] olan bedenden ayrıldığında da Yüce ve Görkemli Tanrı’ya bağlanır.

Bu nedenle, akıllı bir insanın bu dünyada, kendisine gelecek dünyada fayda sağlamayacak hiçbir şeyi arzulaması doğru değildir. Yasaklanmış cinsel ilişkilerle ilgili olarak **Kutsal Yazı**’nın “Ben Aşem’yim” dediğini görmüyor musun? (Vayikra 18:6). Bunun anlamı şudur: Tanrı’ya bağlanmak isteyen kişi, yakışsız şeylerden uzak durmalıdır. Zira **Kutsal Yazı**’nın yasakladığı kişilerle cinsel ilişkiden kaçınan kişi kutsaldır. O, Yüce ve Görkemli Tanrı’ya yakın olanların topluluğundadır.

Nitekim Asaf şöyle der: “Ama bana gelince, Tanrı’ya yakınlık benim iyiliğimdir” (Tehillim 73:28). Bu sözden önce şu ifade gelir: “İşte, Senden uzaklaşanlar yok olacaklardır.” David de benzer şekilde şöyle der: “Çünkü ruhumu **şe’ol**’e terk etmeyeceksin” (Tehillim 17:10), bedenim [yani etim] oradayken [mezarda]. Zira **şe’ol**, yeryüzünün altındaki mezarı ifade eder. Şu ifadeyle karşılaştır: “Eğer yatağımı **şe’ol**’de kursam, işte Sen oradasın” (Tehillim 139:8).

Kutsal Yazı ayrıca şöyle der: “Bana yaşam yolunu bildirirsin” (Tehillim 16:11). Şair yine şöyle der: “Ama Tanrı ruhumu **şe’ol**’ün gücünden kurtaracak; çünkü beni alacak [**yikaheni**]. Selah” (Tehillim 49:16). **Yikaheni** (“beni alacak”) kelimesi yüce bir duruma işaret eder. Bu, “Ve o [Hanoh] yok oldu, çünkü Tanrı onu aldı” (Bereşit 5:24) ifadesine benzer; “Ve sonra beni yücelikle alacaksın” (Tehillim 73:24) sözü de aynı şekilde [ölümsüzlüğe işaret eder].

3. Kutsallık, Cinsel İlişkiden Uzak Durmayı Gerektirir

[Sinay Dağı’ndaki Tanrısal vahye hazırlık olarak] **Kutsal Yazı** şöyle der: “Bugün ve yarın onları kutsayın” (Şemot 19:10). Ardından Tora, “Bir kadına yaklaşmayın” der (Şemot 19:15). Bu nedenle, bir erkek eşiyle cinsel ilişkide bulunduğu kirli sayılır (Vayikra 15:18) ve yıkanmadıkça dua etmesi yasaktır. Mişna Bilgeleri de, İkinci Tapınak döneminde, üzerine bir damla meni düşen bir derinin bile yıkanmasının [yani mikveye daldırılmasının] adet olduğunu belirtmişlerdir (Vayikra 15:17; Kelim 15:17). Ayrıca meni boşalması yaşayan bir kişinin kutsal et yemesi yasaktır [yani korban etinden] (Vayikra 7:20; 15:16). **Kutsal Yazı**, adet gören kadın ve doğum yapan kadın konusunda da son derece katıdır.

Nazir kutsal bir kişidir (Bamidbar 6. bölüm). Nazir, süresini tamamlayıp tekrar şarap içmek istediğinde bir yakmalık sunu, bir günah sunusu ve bir esenlik sunusu getirmek zorundadır. Ayrıca Buluşma Çadırı’nın girişinde başını tıraş etmelidir. Başının tıraş edilmesiyle ona saygısız davranılır; çünkü o, kutsallığından uzaklaşmakta ve daha aşağı bir duruma inmektedir.

Nazir gibi, bir çocuk doğuran kadın da [belirlenmiş sürenin ardından kocasıyla yeniden ilişkiye girdiğinde] bir yaşında bir kuzu getirir (Vayikra 12:1–8).

Bir tarla sahibi, kaldırma sunusunu [**terumah**; Bamidbar 15:19–21], tahılının ve yağının ilkinin (Devarim 18:4), ondalıkları (Vayikra 23:10; Devarim 18:4; 26:1–11) ve hamurunun bir payını kâhine vermek zorundadır (Bamidbar 15:20). Ayrıca tarlada unuttuğunu bırakmalıdır (Devarim 24:19), tarlasının köşesini [**pe’ah**] ve “toplanan başakları” [**leket**; yoksul, dul ve yetim için; bkz. Vayikra 19:9; 23:22].

Bir bağ sahibi, ilk üç yıl boyunca asmasının meyvesinden yararlanamaz. Dördüncü yılda üzümlerini Yerusalayim’e getirmeli ve orada Tanrı’yı övmelidir (Vayikra 19:23). İlk meyveleri (Bamidbar 18:12–13), şarabın ilkinin (Devarim 18:4) ve çeşitli ondalıkları (Devarim 12:17) kâhine vermelidir. Ayrıca körpe meyveyi ve yere düşmüş meyveyi [yoksullar için] bırakmalıdır (Vayikra 19:10).

Şemita ve Yovel yıllarına ilişkin yasalar (Vayikra 25. bölüm), tarla ve bağ sahipleri için de geçerlidir.

Çoban, yünün ilkini (Devarim 18:4), ilk doğanı (Şemot 13:2) ve doğanların onda birini [kâhine] vermek zorundadır (Vayikra 27:32).

Esenlik sunularından [**şelamim**] yiyen kişi, belirlenmiş kısımlar [sunakta yakılanlar; Vayikra 3:1–5] dışında, budu (Vayikra 7:32), göğsü (Vayikra 7:31), yanakları (Devarim 18:3) ve içkembeyi (aynı yer) [kâhine] vermelidir.

Kutsal Yazı şöyle der: “Herkes elinin armağanına göre” (Devarim 16:17). Bu, kişinin [Tanrı’ya] “Tanrı’nın kendisine verdiği göre” vermesi gerektiğini öğretir. Bu şekilde kutsal mekânda görünme mitsvası yerine getirilir (bkz. Bamidbar 16:16).

Sözün özü şudur: Tanrı adamı Eliyahu ve peygamber Elişa yolu gösterirler. [Dünyadan el çekmişler ve yalnızca Tanrı’ya hizmet etmişlerdir.]

DİPNOT:

9. İbn Ezra’ya göre Tanrı’nın bilgisi yalnızca tümel ve ebedi olana uzanır. İbn Ezra, Tanrı’nın tikeli ancak onun tümel ve kalıcı olanla ilişkisi ölçüsünde bildiğini kabul eder. Bkz. İbn Ezra, Bereşit 18:21 yorumu. Maymonides de İlahi gözetimin, bir kişinin entelektüel gelişimiyle orantılı olduğu görüşündedir. Bkz. *Dalâlat al-Ḥā’irîn* (*Moreh Nevukhim*), 3:18. Bu görüş, Don Yitşak Abarbanel (Bereşit 18:20 yorumu) ve Rabi Hasday Kreskas (*Sefer Or Ha-şem* 2:1) tarafından sert biçimde eleştirilmiştir. Bu eserin 10:4. bölümüne bakınız; Tanrı “uzak ve yakın”dır.

12. İnsan Tanrı’nın suretinde yaratılmıştır. İbn Ezra’ya göre bu, insanın ruhuna işaret eder. Bkz. İbn Ezra, Bereşit 1:26 yorumu. Böylece İbn Ezra, insan ruhunun — Yaratıcısının gibi — benzersiz olduğunu vurgular.

13. Kelime anlamıyla “dört kök.” Bkz. 1. bölüm. Tanrı gibi, insan da ebedi bilgiye erişmelidir. Bu nedenle İbn Ezra, tikellerin bilgisi yerine kategorilerin bilgisinden söz eder.

14. İbn Ezra’ya göre insan, ölümsüzlüğe erişebilmek için hem fiziksel hem de metafizik bilimlerde yetkinleşmelidir. Maymonides, *Dalâlat al-Ḥā’irîn*’in girişinde birincilere **ma’aseh bereşit**, ikincilere ise **ma’aseh merkava** adını verir.

15. İbn Ezra, “yok olacaklardır” ifadesini “hem bu dünyada hem de gelecek dünyada yok olacaklardır” şeklinde anlar.

16. Bu ifade, Tanrı ile birlikte olmayı, yani ölümsüzlüğü anlatır. Bkz. *Mişne Tora, Hilkhot Teşubah* 8:2.

17. Tanrı, Hanoh’a ölümsüzlük bahşetmiştir.

18. Bir kadınla cinsel ilişkide bulunmayın. Başka bir ifadeyle, “onları kutsayın” ifadesi “onlara cinsel ilişkiden uzak durmalarını öğretin” anlamına gelir.

19. Bkz. Berakhot 20b–21a. İbn Ezra, Tora’nın meni boşalması yaşayan bir erkeği, adet gören bir kadını ve doğum yapan bir kadını “tame” ilan etmesinin sebebinin, bunların cinsel faaliyet veya cinsel organlarla ilişkili olması olduğunu düşünür. Ona göre kişi, mümkün olduğunca

cinsel ilişkiden uzak durmalıdır. Daha önceki bir yorumunda şöyle der:
“Akıllı kişi, atamız Yaakov’un yaptığı gibi davranır; o, ‘Aşem benim Tanrım olacak’ diye adakta bulunduğu (Bereşit 28:21), Bet-El’e geldiğinde ‘Aranızdaki yabancı ilahları ortadan kaldırın’ dedi (Bereşit 35:2). Sürüyü bıraktı ve Tanrı’ya hizmet etmek için kendini ayırdı. Rahel öldüğü ve Bilha kirletildiği için, bir daha hiçbir kadınla yatmadı... Bu nedenle **Kutsal Yazı** başka bir yerde ‘Yaakov’un oğulları on ikiye’ der (Bereşit 35:21). Bunu söylemesinin sebebi, Bilha kirletildikten sonra Yaakov’un bir daha cinsel ilişkide bulunmadığını ve dolayısıyla başka çocuk sahibi olmadığını bildirmektir.” (*Yesod Mora*, Bölüm 7, §11).

İbn Ezra, evlenmenin Kitabı bir mitsva olduğuna inanmaz. Bkz. *Yesod Mora* 2:12.

20. Adet gören bir kadın ve doğum yapan bir kadınla ilgili “tuma” yasaları, hem tumanın süresi hem de başkasına veya bir nesneye aktarılması bakımından son derece katıdır. Adet gören kadın için bkz. Vayikra 15:19–24; doğum yapan kadın için bkz. Vayikra 12:1–5. İbn Ezra, Tora’nın meni boşalması yaşayan bir kişiyi, adet gören kadını veya doğum yapan kadını “tame” ilan etmesinin sebebinin, bunların cinsel faaliyet veya cinsel organlarla ilişkili olması olduğunu düşünür.

21. Nazir, şaraptan uzak durduğu için kutsaldır. Bkz. Maymonides, *Dalālat al-Ḥā’irîn* 3:33: “Şarap içmekten uzak durmak da kutsallık olarak adlandırılır; bu nedenle Nazir hakkında ‘kutsal olacaktır’ denir” (Bamidbar 6:5).

22. Nazir olmaktan vazgeçtiği için. Nahmanides de aynı görüştedir. Bkz. Nahmanides, Bamidbar 6:11 yorumu: “Nazir, nazirlik günleri tamamlandığında bir günah sunusu getirmek zorundadır... çünkü o zamana kadar kutsallık ve Tanrı’ya hizmet içinde ayrılmıştı ve ... sonsuza dek ayrılmış olarak kalmalıydı” (Chavel çevirisi).

23. Görünüşe göre İbn Ezra, kadının kurban getirmesini, yeniden cinsel ilişkiye başlayacak olmasıyla ilişkilendirir. Ancak Vayikra 12:6 üzerine yaptığı yorumda, bu kurbanın, doğum sırasında yaşadığı acı sebebiyle zihnine giren kötü düşünceler için kefareti olduğunu söyler.

24. Bu, yukarıda sayılanların neden yoksullara ve kâhine verilmesi gerektiğini açıklar. İbn Ezra’ya göre, Tanrı’ya saygıdan dolayı hak edene bir armağan vermek, Tanrı’ya armağan vermekle eşdeğerdir.

25. Eliyahu’nun ve Elişa’nın yaşamları, bu dünyanın hazlarından ayrılmanın ve Tanrı’ya bağlanmanın insan varoluşunun amacı olduğunu gösterir. Eliyahu, **Kutsal Yazı**’da çileci bir kişilik olarak tasvir edilir (bkz. Melakhim II, 17. bölüm). Elişa, Eliyahu’nun öğrencisi olduğundan, İbn Ezra’ya göre onun da çileci bir yaşam sürmüş olması gerekir.

YESOD MORA-BÖLÜM 11

TANRISAL İSMİN SIRRI

1. İbrani Alfabeti

Tanrı’nın görkemli İsmi’nin sırrını ele almadan önce, İbrani alfabesindeki harflerin bazı anlamlarını zikretmeden bunu tartışmam mümkün değildir.

İnsanların telaffuz ettiği bütün harfler, aşağıdaki beş **ses üretim bölgesinden** birinden doğar: birincisi boğaz, ikincisi damak, üçüncüsü dil, dördüncüsü **diş hattı (ağız önü)**, beşincisi dudaklardır.

Boğazdan **ayin, het, heh** ve **alef** çıkar.

Damak **gimel, yod, kaf** ve **kofu** üretir.

Dil **dalet, tet, lamed, nun** ve **tavı** üretir.

Diş hattında boğumlanan harfler **zayin, samekh, shin, resh** ve **tsadidir**.

Dudaklar ise **bet, vav, mem** ve **pehi** üretir.

İbrani alfabesi yirmi iki harften oluşur. Bu harflerden beşi iki biçime sahiptir [**mem, nun, tsadi, peh** ve **kaf**]. Bunlardan dördü — **nun, kaf, peh** ve **tsadi** — kelimenin sonunda geldiklerinde, tabanlarındaki yatay çizgi yerine dikey olarak uzatılmış bir çizgi alır; bu, kelimenin sona erdiğini belirtir. Bunlardan biri olan **mem**, kelime sonunda geldiğinde kapalı biçimdedir.

2. Kök Harf Olarak Kullanılanlar ile Hem Önek Hem Sonek Olarak Kullanılan Harfler

İbrani alfabesinin yarısı [**gimel, dalet, zayin, het, tet, samekh, ayin, peh, tsadi, kof** ve **resh**] yalnızca kök harf olarak kullanılır. Bunlar hiçbir zaman düşmez. Önek ya da sonek olarak da kullanılmazlar. Bununla birlikte iki katına çıkarılabilirler; **yerakrak** (“yeşilimsi”), **adamdām** (“kızılımsı”) (Vayikra 13:49) ve **sheharhoret** (“esmerimsi”) (Şir HaŞirim 1:6) kelimelerinde olduğu gibi.

İkinci ve üçüncü kök harfler iki katına çıkarıldığında küçültme anlamı oluşur [dolayısıyla **adamdām**, “daha kırmızı” değil “kızılımsı” demektir]. Buna karşılık, birinci ve ikinci kök harfler iki katına çıkarıldığında üstünlük derecesi [İbranice **le-yitron**] oluşur. **yofyafita** (“daha güzel”) (Tehillim 45:3) ve **tisagegi** (“büyüttün, çoğalttın”) (Yeşayahu 17:11) ile karşılaştır.

Alfabenin diğer yarısı [**alef, bet, heh, vav, yod, kaf, lamed, mem, nun, shin, tav**], kimi zaman kök harf, kimi zaman da önek ve sonek olarak kullanılan harflerden oluşur. **Av hamon** — ya da **ot mevin haskel** — bunların hatırlatma işaretleridir. Önek ve sonek olarak, kolay telaffuz edilen harflerin seçilmesi yerindedir; zira bu harfler sıkça seslendirilir.

3. Sonek ve Önek Olarak Kullanılan Harfler

Gırtlaksı harfler, en içten ve en geriden boğumlanan harflerdir. Bunlar **ayin** ile başlar; ardından **het** gelir. Bu iki harfin telaffuzu zordur. Bu nedenle, sünnetsizlerin kullandığı alfabelerde bulunmazlar [yani Hristiyanların alfabesinde yoktur; ancak Araplar tarafından telaffuz edilirler]. Aynı şekilde, çocukluğunda bu harfleri doğal biçimde telaffuz etmemiş olan biri, yetişkinliğinde onları çıkaramaz. Bu sebeple İbraniler, gırtlaksı harfler arasından yalnızca **alef** ve **hehi** önek ve sonek olarak kullanmak üzere seçmişlerdir. Böylece gırtlaksı harflerin yarısı kök harf, yarısı ise önek ve sonek olarak hizmet eder.

İbraniler, damaksı harflerden ilk ikisini, yani **yod** ve **kaf**, bu ayrım için seçmişlerdir; çünkü damak boğaza yakındır ve **yod** ile **kaf**, kök harf, önek ve sonek olarak kullanılan **alef** ve **hehe** yakındır.

İbraniler, dil harflerinin yaklaşık yarısını — iki harfi, **nun** ve **tav** — önek ve sonek olarak kullanmak üzere seçmişlerdir. Dil harfleri beştir [**dalet**, **tet**, **lamed**, **nun** ve **tav**]. Bu nedenle ek bir dil harfi olan **lamed** de önek olarak ayrılmıştır. **Lamed**, telaffuzu kolay olduğu için seçilmiştir. **Lamed**, alfabenin ortasına yerleştirilmiştir; çünkü dil, ses çıkaran diğer organların ortasında bulunur [arkada boğaz, önde dudaklar ve diş hattı arasında]. **Lamed**, diğer harflerin üzerine yerleştirilmiştir; çünkü **lamed** telaffuz edilirken dil yükselir. Ona **lamed** adı verilmiştir; bu ad, **limmud** (“öğrenme”) kelimesiyle aynı kökten gelir; çünkü onun temel işlevi [bir edat olarak] bir şeyin neden meydana geldiğini açıklamaktır. İşte bu, **lamed**in önemli sırrıdır. Bu nedenle **imri li** (“benim hakkımda söyle”) ifadesini okuruz (Bereşit 20:13). Bunun pek çok benzeri vardır.

Diş hattında boğumlanan harflerden dördü — **zayin**, **samekh**, **resh** ve **tsadi** — kök harf olarak ayrılmıştır; geriye yalnızca [bu gruptan kalan harf olan] **shin**, önek olarak hizmet etmek üzere bırakılmıştır. Bu gruptan yalnızca tek bir harfin önek olarak seçilmesinin nedeni, bu seslerin tek başına veya birbirleriyle birleşik hâlde telaffuzunun son derece zor olmasıdır. Nitekim **shin**’in de önek olarak çok sınırlı biçimde kullanıldığına dikkat edilmelidir. **Shin**, **asher** (“ki”) kelimesinin yerini alır; **she-kakhah lo** (“böyle olduğu için”) (Tehillim 144:15), **sha-lamah eheyeh** (“neden ben olayım ki”) (Şir HaŞirim 1:7) ve “çünkü o da ettendir” ifadesindeki **be-sha-gam** (Bereşit 6:3) örneklerinde olduğu gibi.

Zayin, **tsadi** ve **samekh**, ıslık benzeri bir ses üretir ve telaffuzları son derece zordur; bu nedenle önek veya sonek olarak seçilmemişlerdir. Aynı durum **resh** için de geçerlidir. Küçük çocukların, olgunlaşmadan ve beyin bağları güçlenmeden önce bu harfi telaffuz edememeleri bunun açık göstergesidir. İşte bu sebeple [yani ağız önünde boğumlanan bu harflerin telaffuz zorluğu nedeniyle] İbraniler, önek ve sonek olarak hizmet etmesi için iki yerine üç dudaksı harfi — **bet**, **vav** ve **mem** — ayırmayı gerekli görmüşlerdir; dudaksı harflerden **peh** ise [yalnızca] kök harf olarak hizmet eder.

4. İbrani Alfabesinin Dizilişinin Gerekçesi

Alef, alfabedeki ilk harf olarak yerleştirilmiştir; çünkü telaffuzu en kolay gırtlaksı harftir ve **heh**’e göre daha hafif bir boğumlanmaya sahiptir. [Boğazdan en uzak ses üretim bölgesinde oluşturulan] bir dudaksı harf — yani **bet** — **alef**’in yanına yerleştirilmiştir. Aynı şekilde **vav** (bir dudaksı harf), **heh**’i (bir gırtlaksı harfi); **peh** (bir dudaksı harf) ise **ayin**’i (bir gırtlaksı harfi) izler.

Alef ve **bet** önek olarak hizmet eder. Onları izleyen **gimel** ve **dalet**, bunlarla karşıtlık oluşturur; zira **gimel** damakta, **dalet** ise dil ucunda boğumlanan ve yalnızca kök harf olarak kullanılan harflerdir.

Bundan sonra hem önek hem sonek olarak hizmet eden **heh** ve **vav** gelir. Ardından gelen **zayin** ve **het** ise yalnızca kök harf olarak kullanılır. Sonraki harf olan **tet**, bazı

hitpa‘el yapılarında **tav** ile yer değiştirdiği için, **önek–sonek işlevine yakın** bir konumda değerlendirilir.

Tet’ten sonra **yod, kaf, lamed, mem** ve **nun** gelir; böylece burada **hem önek hem sonek olarak kullanılan altı harf** bulunur. Bunları, **samekh, ayin, peh, tsadi, kof** ve **resh** olmak üzere **altı kök harf** izler.

Alef, alfabedeki ilk harf olduğu için önek olarak hizmet eder; ancak sonek olarak kullanılmaz. [Alfabenin son harfi olan] **tav** ise hem önek hem sonek olarak hizmet eder. **Tav**, dişil işaret olarak kullanılır; çünkü yazılı biçimi [ses değeri değil] **heh**’e benzer.

Sessiz **heh**, üçüncü tekil geçmiş zamanda veya tamlayan yapısında **tav**’a dönüştüğünde, **tav** dişil anlamı belirtir. Bu nedenle **hokhmah** (“bilgelik”), “yürek bilgeliği” ifadesinde **hokhmat** biçimine dönüşür (Şemot 35:35). Benzer biçimde, **asah** fiilindeki sessiz **heh** (ayin–sin–heh kökü; “yaptı”), **asetah** (“o yaptı”) biçiminde **tav**’a dönüşür. Aynı durum **banetah** (“o inşa etti”, bet–nun–heh) ve **kanetah** (“o satın aldı”, kof–nun–heh) örneklerinde de görülür.

Ayrıca, “Bu cariyeyi kov” ifadesindeki **amah** (“cariye”, alef–mem–heh) kelimesindeki **heh**’in, “iki cariyeye” ifadesindeki **amahot** biçiminde seslendirilmesi de dikkat çekicidir (Bereşit 31:33). **Tav** — “işaret” anlamına gelir — **heh**’e bir çizgi [yani bir işaret] eklenerek oluşturulduğu için bu adla anılır; bu işaret (**tav**), **heh**’i **tav**’a dönüştürür.

5. Ünlü Harfler

Şimdi ünlü harfler hakkında konuşacağım: **alef, heh, vav** ve **yod**. Bu harfler, Tanrısal İsm’in saygıdeğer yapısının temelini oluşturur.

Alef, birinci tekil şahıs için hem eril hem dişil önek olmaya uygundur. **Heh**, bir ismin sonunda geldiğinde — ister sessiz ister noktalı olsun [İbr. **mappik**; mappikli **heh** seslendirilir] — dişili belirtir. Bir kelimenin sonunda **holam** ya da **shuruk** ile seslendirilmiş bir **vav**, erili belirtir; **yado** (“eli”), **raglo** (“ayağı”) ve **yesovavenhu, yevonenehu, yitzerenhu** (“Onu kuşattı, onunla ilgilendi, onu korudu”) (Devarim 32:10) örneklerinde olduğu gibi.

Yod, önek olarak geldiğinde üçüncü tekil eril şahsı belirtir; **ya‘aseh** (“o yapacak”) örneğinde olduğu gibi. **Yod**, sonek olarak kullanıldığında ise **birinci tekil şahsı** ifade eder ve bu kullanımda **eril–dişil ayrımı yapmaz**. Bu duruma, **u-de‘i u-re‘i** (“bil ve gör”) (Yirmiyahu 2:19) gibi örnekler de dâhildir.

6. Ünlü Harfler (Devamı)

Şuna dikkat edilmelidir ki **alef**, bir kelimenin sonunda geldiğinde daima sessizdir. Bu durum diğer ünlü harfler — **heh, vav** ve **yod** — için geçerli değildir. Ayrıca **alef, heh, vav** ve **yod**’un yer değiştirdiğini [kelime anlamıyla “değişip dönüştüklerini”] ve kimi zaman bir kelimeye eklendiklerini ya da kelimedenden düştüklerini söylemeye gerek

yoktur. Nitekim **İshay** biçiminin, başka yerlerde **Yishay** olarak yazıldığını görürüz (Divrei HaYamim I 2:13–14); yine **he-amon** (alefli, “kalabalık”) biçiminin, **he-hamon** (hehli, “büyük kalabalık”) yerine kullanıldığını görürüz (Yirmiyahu 52:15; karşılaştır: Şemu’el II 18:29). Benzer biçimde, genellikle **heh** ile biten **Marah** kelimesinin **alef** ile yazıldığını “Beni Marah diye çağırın” (Rut 1:20) ifadesinde görürüz; ve normalde **alef** ile yazılan **tomeru** (“siz söyleyin”) kelimesinin, istisna olarak **alefsiz** yazıldığını “Ve Amasa’ya şöyle söyleyin” (Şemu’el II 19:14) ayetinde buluruz.

Bazen **alef**, bir kelimenin ortasında ya da sonunda gelir ve sessizdir; “kardeşinin boynuna sarıldı” ifadesindeki **tzavvar** (“boyun”) kelimesinde olduğu gibi (Bereşit 45:14). **Alef**’in kelime sonunda sessiz olduğu bir başka örnek **het** (“günah”) kelimesidir: “Ve bu senin için günah olur” (Devarim 15:9). Kimi zaman kelime sonundaki sessiz **alef** bir kök harftir; **bari** (“şişman”, bet–resh–alef kökünden) kelimesinde olduğu gibi. Kimi zaman ise **grafik olarak ektir ve fonksiyonel değildir**; **naki** (“masum”) (Yoel 4:19), **he-halekhu** (“gittiler”) (Yehoşua 10:14) ve **eifo** (“nerede”) (Shoftim 9:38) kelimelerinde olduğu gibi.

Bazen **alef**, **etzarekha** (“seni ben şekillendirdim”, yod–tsadi–resh kökünden) ifadesindeki **yod** gibi ya da **etzak** (“dökeceğim”, yod–tsadi–kof kökünden) örneğinde olduğu gibi, **dageş** ile telafi edilir. “Onların meskenleri dehşete düşürülecek” ifadesindeki **yashim** kelimesindeki **alef** (Yirmiyahu 49:20), bu duruma örnektir.

Ayrıca **dageşin heh**’in yerini aldığı durumları da görürüz. “Fırtınanın savurup götürdüğü saman gibi” ifadesindeki **genavattu** (“sürükleyip götürür”) (İyov 21:18) ve “Seni seven onu doğurdu” ifadesindeki **yeladattu** (“onu doğurdu”) (Rut 4:15) buna örnektir. Aynı durum, “ve sahibi onu hapsedmemişti” ifadesindeki **yishmnerennu** kelimesinde de görülür (Şemot 21:36); burada **dageş**, **yishmerenhu** biçimindeki **heh**’i telafi eder. Bu konuda daha fazla ayrıntıya girmeye gerek yoktur.

7. Tanrı’nın İsmi’ni Oluşturan Harfler

Daha önce belirtildiği üzere, bu harfler — **alef**, **heh**, **vav** ve **yod** — Tanrı’nın İsmi’ni oluşturan harflerin sayımına dâhil edilmek üzere seçilmiştir. **Bir** [**alef** ile temsil edilir], bütün sayıların sebebidir; ancak kendisi bir sayı değildir. **On** [**yod** ile temsil edilir], **bire** benzer; çünkü bütün birimleri içerir ve **yeni bir sayısal mertebenin başlangıcını** teşkil eder. **Beş** (**heh**) ve **altı** (**vav**), **yuvarlak sayılar** olarak kabul edilir; zira **beş**, tek sayıların; **altı** ise çift sayıların orta noktasını temsil eder.

8. Ünlü Harflerin Biçimi, Adları ve Önek–Sonek Olarak İşlevleri

Şuna dikkat edilmelidir ki bir cismin uzunluğu, iki nokta arasında çizilen bir çizgiden oluşur [yukarıdan aşağıya]. Buna “genişlik” eklendiğinde, bir başka çizgi elde edilir [bir yandan diğer yana]. Bu iki çizgi, **geometrik alanı** meydana getirir. Bir cisim altı yöne sahiptir; zira derinliği de vardır; dolayısıyla yukarı, aşağı, doğu, batı, ön ve arka yönleri bulunur. Aynı durum, ilk harf olan **alef** için de geçerlidir. Bir cisim “arazları” taşır. “Ben’im” (Şemot 20:2) ifadesi de — **alef** ile başlar — ardından gelen dokuz

ifadeyi taşır. Bir cisim, **sonsuz sayıda parçaya bölünebilir olma potansiyeline sahip olduğu için, alef** ile temsil edilir.

Heh, biçimle ilişkilidir. “İşte” anlamına gelir (örneğin Bereşit 47:23). Belirli artikeli gösterir. **Heh**’in iki çizgisi, dik açı oluşturur [sağ bacak ile üst çizginin birleştiği yer]. Üçüncü bir çizgi yakındadır [üst çizgiye bağlı olmayan sol bacak]. Bu nedenle **heh**, kelime sonunda yer aldığında dişilin işaretidir. **na‘arah** (“kız”), **almanah** (“dul”) ve **averah** (“geçer”) [*ve-ruah averah*, “rüzgâr geçer”] (İyov 37:21) kelimeleriyle karşılaştır; hepsi dişildir ve **heh** ile biter.

Vav, kanca biçimindedir. “Sütunların kancaları” ifadesindeki **vavei** (“kancaları”) ile karşılaştır (Şemot 27:10). **Vav** kelimesi çift seslidir; çünkü dudakların birleşmesiyle üretilir. **Vav**, eril sonektir; zira **heh** dişilin işaretidir. **yishmerehu vi-ḥayyehu** (“onu korusun ve yaşatsın”) (Tehillim 41:3) ve **yirdefehu** (“onu takip edecektir”) örnekleriyle karşılaştır; bunların hepsi **vav** ile biter. **Vav**, ayrıca **asu** (“yaptılar”) ve **tavvu** (“ip eğirdiler”) gibi **çoğul fiil biçimlerinde** de kullanılır; çünkü dudakların birleşmesiyle üretilir. Bu nedenle **vav**, bağlayıcı bir önek olarak da kullanılır; **Re’uven ve-Şimon** (“Reuven ve Şimon”) örneğinde olduğu gibi. **Vav**’ın ünlüleri, diğer dudaksı harflerden herhangi birine önek olarak geldiğinde değişir.

9. Pekiştirici Heh ve Soru Heh’i

Şuna dikkat edilmelidir ki iki tür **heh** öneki vardır:
biri **belirli artikeli** gösteren **belirleyici heh**, diğeri ise **soru bildiren heh**’tir.
Bu iki **heh**’in her birinin kendine özgü **seslendirme biçimi** vardır
[kelime anlamıyla: vokalizasyonları farklıdır].

10. Yod

Yod, hem önek hem sonek olarak kullanılır. Bir kelimenin başına geldiğinde, **tekil ve çoğulda üçüncü şahıs erili** belirtir;
yikhtov (“o yazacak”) ve yikhtevu (“onlar yazacak”) örneklerinde olduğu gibi.

Yod, **üçüncü şahıs öneki** olarak kullanıldığında, dilbilgisel işlevi **birinci şahıs ifade eden alef’in** karşıtıdır.

Ancak **sonek** olarak kullanıldığında, alef’in işlevine benzer; zira bu durumda hem **birinci tekil eril** hem de **birinci tekil dişili** ifade eder.
yadi (“elim”) ve ragli (“ayağım”) kelimeleriyle karşılaştır.

Yod, **çoğulu belirttiğinde seslendirilir; tamlayan (construct) yapısında ise sessizdir**.

yedei nashim (“kadınların elleri”) (Eikha 4:10) ifadesiyle karşılaştır.

11. On Sayısının (Yod) Anlamı

On, bütün toplamların temelidir; zira ondan sonra gelen bütün toplamlar, ya onun bir parçasından ya da parçalarından oluşur; yahut onun iki katına çıkarılmasıyla, onunla çarpılmasıyla ya da bu ikisinin birleşimiyle meydana gelir.

Ayrıca şu da iyi bilinir ki **rüzgâr ile ateş aynı küreye, su ile toprak ise başka bir küreye** mensuptur. Bu iki kürenin, **sekiz başka küre tarafından çevrelendiğine** dair tartışmasız kanıt vardır. Bütün bunlar açıkça **on sayısına** ulaşır.

Bu nedenle sayısal değeri on olan **yod, içindeki her şeyi kuşatan çevreyi** temsil eder.

Yod kelimesi “toplanma” anlamına gelir. “Topluluk” anlamındaki **todah** ve “topluluklar” anlamındaki **todot** kelimeleriyle (yod–dalet–heh kökünden) aynı kökten gelir; “Ve öteki topluluk” (Nehemya 12:38) ve “iki büyük topluluk” (Nehemya 12:31) ifadelerinde olduğu gibi.

Eğer küreler **birinci küreden başlanarak** sayılırsa, **birinci küre kutsal küredir**. Buna karşılık, sayım **onun karşılığından — yani Ay küresinden — başlatılırsa, onuncu küre kutsal küre olur**. Bu nedenle **hem ilk doğan hem de ondalık olan kutsaldır** (Vayikra 27:33).

12. Ünlü Harflerin İlave Boyutları

Ancak başka bir bakış açısından, **birler alanındaki tam sayılar dokuzda sona erer** [on değil; kelime anlamıyla “dokuz tane birim vardır”]. Zira on, **onlar basamağının ilkidir**; bir ise sayı olarak kabul edilmez. Bu nedenle, **birler alanında yalnızca sekiz sayı kalır**. Bunlardan dördü — iki, üç, beş ve yedi — asal sayılardır.

Bir kök olan biri, **bir kareyi, bir temeli ve bir küpü**, çift sayıların ilki olan ikinin karesine eklediğimizde, bu işlem **sayısal yapıların ilk düzenini** ortaya koyar.

Eğer tek sayıların ilki olan üçün karesine bir eklersek, **on elde ederiz**. Böylece **Yah’ı temsil eden Tanrısal saygıdeğer İsim** ortaya çıkar. Eğer beşin karesine bir eklersek, **Tanrı’nın bütün İsmi’ni temsil eden toplamı** elde ederiz [YHVH]. Aynı durum, **yod ve heh harflerinin açılımlarının toplamında** da geçerlidir.

Eğer yedinin karesine bir eklersek, **elli elde ederiz**; bu da **kutsal Yovel yılına** (Vayikra 25:10–12) ve **Şavuot bayramının kutlandığı güne** işaret eder [Pesah’tan elli gün sonra; bkz. Vayikra 23:15–17].

Şimdi [beş sayısıyla ilgili] bir sırrı açığa vuracağım: **beş, kendisinden önce gelen bütün asal sayıları içerir** [yani $2 + 3 = 5$].

Tanrı’nın benzersiz İsmi [Yah], “sihirli kutu”nun üç sayısından **her biriyle** sayısal olarak denktir.

Eğer İsm’in yarısını — yani **Yah’ı**, ki bu **YHVH’nin ilk iki harfidir** — **Yah’ın sayısal değerine** eklersek, **120 elde ederiz**. Aynı durum, **dokuzdan önce gelen bütün çift sayıların karelerinin toplamına bir eklediğimizde** de geçerlidir.

Bu tür sayılar, dokuz ile çarpıldıklarında ve ortaya çıkan sayının **basamakları ardışık olarak toplandığında**, elde edilen sonucun **dijital kökü dokuz olur**.

Birler [yani birden dokuza kadar olan sayılar] **120'ye eklendiğinde 165 elde edilir**. Aynı durum, **Tanrı'nın İsmi'nin yarısının diğer yarısıyla çarpılması** hâlinde de geçerlidir; zira $YH = 15$, $VH = 11$ ve $15 \times 11 = 165$ eder.

Tanrı'nın İsmi'ni oluşturan **ilk harfin karesi** — yod on'u temsil eder — **İsm'in birinci ve ikinci harflerinin karelerinin toplamından çıkarıldığında** [yod–heh: $10 + 5 = 15$], **Tanrı'nın İsmi'nin ikinci harfinin küpü** elde edilir; zira **heh beşi temsil eder** ve $5^3 = 125$ tir.

Tanrı'nın İsmi'nin **ilk iki harfinin karelerinin toplamı** [yod–heh: $10 + 5 = 15$], **Tanrı'nın İsmi'nin ilk üç harfinin karelerinin toplamından çıkarıldığında** [yod–heh–vav: $10 + 5 + 6 = 21$], **Tanrı'nın İsmi'nin üçüncü harfinin küpü** elde edilir; zira **vav altıyı temsil eder**.

13. On Sayısı (Devamı)

[İlahi İsm'in harflerinden biri olan ve **yod** ile temsil edilen] **on** sayısının sırrını açıklamaya devam ediyorum:

Bir çemberin içine çizilmiş eşkenar bir üçgenin **kenarının karesinin**, kenarları çemberin **çapına eşit** olan bir eşkenar üçgenin **yüksekliğinin karesine** eşit olduğu bilinmektedir. Bir eşkenar üçgenin yüksekliğinin karesi, herhangi bir kenarının karesinin **dörtte üçüne** eşittir [Pisagor teoreminde ifade edildiği üzere].

Bir çemberin çapının **üçte biri hizasından** bir kiriş çizildiğinde, kirişin karesi ile [kesişme noktasından itibaren kalan] parçanın karesinin toplamı, çemberin **çapının karesine** eşittir. Başka ölçüler kullanıldığında sonuçlar değişir; yani kirişin karesi ile parçanın karesinin toplamı, çapın karesinden **ya büyük ya da küçük olur** [kirişin çember üzerinde daha yukarıdan veya daha aşağıdan çizilmesine bağlı olarak].

Eğer çemberin **çapı on birim** ise ve bir kiriş çapın **üst üçte birinden**, ikinci bir kiriş de **alt üçte birinden** çizilirse, oluşan üçgenin ya da paralelkenarın **alanı**, çemberin **çevresine** eşit olur.

Bu nedenle, **çapı on beş birim** olan bir çemberin içine çizilmiş eşkenar bir üçgenin **alanının karesi**, tam olarak **beş bin birim** eder.

Çapı on birim olan bir çemberin çevresinin karesi, yaklaşık olarak $987 + 5/9 + (8/9 \text{'un dokuzda biri})$ eder; bunun karekökü ise **otuz bir derece, 25' 36" ve 5"** dir.

Tanrı'nın İsmi'ni oluşturan tüm harfler toplandığında **yetmiş iki** elde edilir. Bu nedenle Bilgeler, bunun — yani **yetmiş iki harfli İsm'in** — Tanrı'nın **açıkça ifade edilen İsmi** olduğunu söylemişlerdir [İbranice: **Shem Ha-Meforash**].

Çapı **ondan küçük** olan bütün çemberlerdeki eşkenar üçgenlerin alanı, çemberin çevresiyle, **çapın ona olan oranına göre** ilişkilidir. Çap **ondan büyük** olduğunda ise bunun **tersi geçerlidir**.

YESOD MORA BÖLÜM 12

İNSAN VAROLUŞUNUN AMACI

1. Tanrı Ezelîdir ve Değişmezdir

Yalnızca yüce olan Rab mübarektir (bkz. Yeşayahu 2:17). O, ezelî Tanrı'dır (bkz. Yeşayahu 40:28). Rab ebediyeti mesken edinmiştir (bkz. Yeşayahu 57:15). O, eskiden beri tahtında oturmaktadır. **Selah** (bkz. Tehillim 55:20).

Tanrı, kendi uğruna var olan ve O'na yakın olanlardan [meleklerden] ya da görkemi için Yüce Olan tarafından O'nun görkemi adına yaratılmış olanlardan etkilenmez (bkz. Yeşayahu 43:7). Mezmurcu da benzer biçimde şöyle demiştir: “Çünkü O emretti ve onlar yaratıldılar” (Tehillim 148:5) [yalnızca Tanrı ezelîdir; geri kalan her şey yaratılmıştır].

Sana, yukarıdaki [yani göksel] cisimleri kullanarak bir benzetme sunuyorum. Büyük dönen kürenin yıldızlarının [yani burçlar küresinin] tek bir hareketi vardır ve birbirlerine olan uzaklıklarının düzeni [yani hizalanmaları] ebediyen sabittir. Yedi hizmetkârın [yani beş gezegen ile güneş ve ayın], her birinin kendisine ait küredeki hareketi de kalıcı biçimde sabittir. Ancak [sabit yıldızların aksine], **merkeze dönük görünen hareketleri** [yani yeryüzünden bakıldığında] değişir; başka bir deyişle değişiyor gibi görünür.

Zira bazılarının doğrusal bir çizgide hareket ettiği görülür. Kimi zaman hızlanırlar, kimi zaman yavaşlarlar. Bazen durur gibi görünürler ve başka zamanlarda geriye doğru giderler. Bir cismin diğerine göre konumu sonsuz biçimde değişir. Kimi zaman kavuşum hâlinde dirler, kimi zaman ayrılırlar. Bazen **yedi görünümünden** birinde hizalanırlar, bazen hizalanmazlar. Kimi zaman büyük kürelerinde yükselirler [apojeye doğru], kimi zaman da küçük kürelerinde.

Bazen ekliptik üzerinde hareket ederler. Bazen ekliptiğin sağında, bazen solunda bulunurlar. Hastalanmazlar ve yok olmazlar [yani **bozulmaya uğramazlar ve değişime tâbi değildirler**]. Işıkları artmaz ya da azalmaz; bu yalnızca göze öyle görünür.

Ay ise [diğer göksel cisimlere kıyasla] daha aşağı bir derecededir; zira ışığı, güneşe olan uzaklığına göre değişir. Gezegenlerin başına gelen her şey [hareket ve parlaklık bakımından] aya da gelir, hatta daha fazlası.

Yukarıda zikredilen bu göksel hareketler ve bunlara ek olarak bazı başka olgular nedeniyle, yeryüzünden doğan her şeyde — ister madenler, ister bitkiler, ister canlı varlıklar olsun — değişim meydana gelir; zira sayısız milyonlarca yıl boyunca [göksel cisimlerin] hiçbir iki düzenlenişi aynı olmayacaktır.

Bu nedenle **Sefer Yetzirah**'da (3:4) şöyle yazılmıştır: [İbrani alfabesinin ilk] on bir harfinden oluşturulabilecek kelimelerin mümkün birleşimleri öyledir ki, ne ağız onları telaffuz edebilir ne de kulak işitebilir. Eğer bu durum böylesine küçük bir sayı için geçerliyse, denizin kıyısındaki kumdan daha fazla olan [yıldızların] birleşimleri için bunun ne kadar daha fazla geçerli olduğu açıktır.

2. Tanrısal İsimler: YHVH ve Elohim

Yeryüzünde insanın ruhu dışında kalıcı olan hiçbir şey bulunmadığı için, yaratılış anlatısında Tanrı'nın görkemli İsmi zikredilmemiştir. Bu anlatıda yalnızca **Elohim** ismi kullanılmıştır; zira Tanrı, melekler aracılığıyla işleyen kudreti bakımından da bu adla anılır. Nitekim konuşma da **safah** ("dudak") ve **laşon** ("dil") olarak adlandırılır. Bu nedenle Bilgeler şöyle demiştir: "Tanrı'nın tam İsmi [YHVH], ancak tamamlanmış bir dünya üzerine çağrıldı" (Bereşit Rabba 13:3).

YHVH ismi, Kayın'ın doğumuna kadar **Elohim** ismiyle birlikte anılır. Havva, Kayın'ı doğurduğunda insan soyunun süreklilik kazanacağını fark etti ve bu nedenle, "YHVH'nin yardımıyla bir adam edindim" dedi (Bereşit 4:1). Bu sebeple Moşe, Firavun'a yalnızca Tanrı'nın görkemli İsmi olan **YHVH**'yi zikretmiştir (bkz. Şemot 5:1). Bu İsim yalnızca İbranilerin Tanrısı'na işaret eder. Bu İlâhi İsmi kudretine mazhar olan kimse, harikalar meydana getirmeye muktedir olur.

Bu nedenle **YHVH** ismi **Kohelet** kitabında yer almaz; zira Kohelet, Tanrı'nın bilgeliğini ve her şey üzerinde geçerli olan İlâhi kudreti ele alır, birey üzerinde tecelli eden özel İlâhi kudreti değil. Bu tür bir kudret Moşe gibi bireylerle ilişkilidir.

Bu yüzden Yitro şöyle demiştir: "Şimdi biliyorum ki YHVH, bütün tanrılardan [Elohim; Tanrı'nın yönetimi altında iş gören meleklerden] büyüktür" (Şemot 18:11); yani YHVH, Elohim'in Elohim'idir.

YHVH ismi kimi zaman özel isim, kimi zaman da sıfat olarak kullanılır. **YHVH Tzeva'ot** ("Orduların YHVH'si") ifadesi bunun kanıtıdır (örneğin I. Şemu'el 15:2).

Tanrı'nın tahtı olan Aron'a da "İsim" denir. Bu adlandırma **Divrei HaYamim** kitabında geçer. **Şemu'el** kitabı, Aron'un neden "İsim" olarak adlandırıldığını açıklar: "Keruvlar üzerinde oturan Orduların YHVH'sinin İsmi onun üzerindedir" (II. Şemu'el 6:2), İbn Ezra'nın anladığı şekliyle. Bu, "Ehyeh Asher Ehyeh" (Şemot 3:14) ifadesine benzer.

Aynı durum, "yedi günün ışığı gibi" ifadesinde de görülür (Yeşayahu 30:26); burada ışık her gün artmış, yedinci günde artışı durmuştur. Bu, öncesinde gelen "yedikat" ifadesini açıklar. Benzer biçimde, "Gelecek ve kuzey kralıyla savaşacaktır" (Daniel 11:11) ve "Onun içinden, ateşin içinden elektrik renginde bir şey çıktı" (Yehezkel 1:4) ifadeleri de aynı yapıyı yansıtır.

3. Tanrı'yı Bilmek

Şimdi dikkatle şuna bak: bir sayısı — tek Tanrı'ya işaret eder — bütün toplamların sırrıdır. Ancak kendisi bir toplam değildir; zira [Tanrı gibi] kendi başına kaimdir ve kendisinden sonra gelen sayılara ihtiyaç duymaz. Bununla birlikte bütün sayılar

birden oluşur. Bir, kendisi sayesinde var olan taraflardan yalnızca birinde, sayıların iki tarafta yaptığını yapar.

Bu nedenle filozoflar insana “mikrokozmos” adını vermişlerdir. Bu, içsel yönetici olan **Metatron**’un sırrıdır. Bu, Bilgelerin sözünü ettiği beş şeyin sırrıdır [yani insan ruhunun Tanrı’ya benzediği beş yön] (Berakhot 10a). Bu nedenle *Shi’ur Komah* şöyle der: “Rabbi Yişmael dedi ki: Yaratıcının bu ölçüsünü bilen kimse, gelecek dünyada bir paya sahip olmayı garanti altına alır. Ben ve Akiva buna kefiliz.”

Akıllı bir kişi, Bir’i şu şekilde bilebilir: Her şey Tanrı’ya bağlı olduğu için Bir’i bilebilir [yani insan, Tanrı’nın dünyadaki işleyişini inceleyerek Tanrı’ya dair bazı yönleri kavrayabilir]. Ancak yaratılmış bir varlık, Tanrı’yı O’nun bütün iyiliği yönünden bilemez [yani insan Tanrı’yı bütünüyle asla bilemez]. Bu durum, gözleri kapalı bir kimsenin üzerinden geçen güneş ışığına benzer. Işık geçip gitmedikçe, güneşin parlak yüzünü göremez. Bu nedenle Kutsal Yazı şöyle der: “Bütün iyiliğimi önünden geçireceğim” (Şemot 33:19).

Tanrı’nın bütün iyiliğine bağlanmak, mecazi olarak Tanrı’nın yüzüne bağlanmak olarak adlandırılır. Yaratılmış varlıkların Tanrı’ya bağlanması ise [Tanrı’nın] sırtını görmek olarak adlandırılır (bkz. *Yesod Mora* 10:2). Kutsal Yazı’nın “ve sırtımı göreceksin” (Şemot 33:19) demesinin anlamı budur. Kutsal Yazı burada mecazi olarak insan bedenine ait ifadeler kullanır; zira konuşan insandır. Aynı şekilde işiten de insandır.

4. Tanrı’ya Bağlanmak

Ruh ilmini öğrenmiş olan kişi, bu şeyleri [yani ruhsal yahut metafizik âlemi] kavrayabilir. Zira bunlar ne cisimdir ne de cisimlere benzer.

Şimdi, İlet — yani bütün varoluşun İlk İleti olan Tanrı — hem uzak hem de yakın olduğu için, İbraniler şöyle demişlerdir: “Zira RAB’bin payı kendi halkıdır” (Devarim 32:9); “Ey RAB, mirasımın ve kâsemin payı sensin” (Tehillim 16:5); “RAB benim payımdır, der canım” (Eikha 3:24). Ayrıca şöyle yazılmıştır: “Onlar senin halkındır ve senin mirasıdır” (Devarim 10:29). Kutsal Yazı aynı şekilde, “RAB onun mirasıdır” der (Devarim 10:9).

Başka ifadeler kullanarak — ki bunlar da aynı derecede doğrudur — Kutsal Yazı şöyle der: “Mübarek olsun RAB, kayam” (Tehillim 144:1). Bir başka ayet şöyle der: “Tanrım, kayam, O’na sığınırım” (Tehillim 18:3). Yine Kutsal Yazı şöyle der: “O senin yüceliğindir” (Devarim 10:21); “Ey övgümün Tanrısı” (Tehillim 109:1); “Yüksek kulem ve kurtarıcım” (Tehillim 144:2). Bir başka ayet de şöyle der: “Merhametimin Tanrısı” (Tehillim 59:11).

Bu nedenle duaların sırrı şu ifadede yer alır: “Seni yücelteceğim, Tanrım, ey Kral” (Tehillim 145:1); “RAB’bi takdis edin, O’nun melekleri” (Tehillim 103:20); “RAB’bi benimle birlikte yüceltin” (Tehillim 34:4).

Bu sır — yani insanın daima Tanrı’nın bilincinde olması, O’nu övmesi, yüceltmesi ve O’na bağlanması — bu bölümün ilkesidir. Nitekim şöyle yazılmıştır: “Bu, RAB’bin kapısıdır; doğrular buradan girer” (Tehillim 118:20).

SONUÇ

Ben, İspanyol olarak anılan Meir oğlu Avraam — İbn Ezra diye bilinen — bu kitabı İngiltere Adası'ndaki Londra şehrinde kaleme almaya başladım. Yazmaya Tammuz ayında başladım ve elyazmasını dört hafta sonra, Av ayında, dört bin dokuz yüz on dokuz yılında (1159) tamamladım.

Bu kitap burada sona ermiştir.

Hamd yalnızca Tanrı'ya aittir.
Kulu Avraam'a gösterdiği
Sevgi dolu iyiliklerinin
Harikulade işleri için.

Açıklama ve Dipnotlar

Tanrı'nın varlığı yaratılıştan bağımsızdır. Göksel varlıklar ve yeryüzündeki mevcudiyetler Tanrı'nın özünü etkilemez. Bkz. Rambam, *Yesodei Ha-Torah* 1:12: “Nitekim şöyle denir: ‘Ben YHVH’yim, değişmedim’ (Malakhi 3:6).”

Süreklilik anlamındadır. İbn Ezra'nın vurgusu şudur: Göksel cisimler yeryüzünde meydana gelen olayları etkiler; ancak kendileri değişmez. Aynı şekilde Tanrı da değişimi meydana getirir, fakat Kendisi değişmez.

Gezegenlerin iki kürede hareket ettiğine inanılırdı: büyük bir küre ve episikl denen küçük bir küre. Episiklin merkezi büyük kürenin çevresi üzerindeydi. Gezegenin bu iki küredeki hareketi, onun görünen hareketlerini açıklar. Bkz. Judah Landa, *Torah and Science* (Hoboken, NJ: KTAV, 1991), Bölüm 4.

Yeryüzünde bulunan varlıklar üçe ayrılır: mineral (maden), bitkisel ve hayvansal.

Kelime anlamıyla “on bire kadar.” Aslında *Sefer Yetsira* (3:4)'ün günümüzdeki nüshaları yedi harften söz eder. Metin şöyledir: “İki taş iki ev inşa eder. Üç taş altı ev inşa eder. Dört taş yirmi dört ev inşa eder. Beş taş yüz yirmi ev inşa eder. Altı taş yedi yüz yirmi ev inşa eder. Yedi taş beş bin kırk ev inşa eder. Bundan sonrası için, ağzın söyleyemediğini ve kulağın işitemediğini hesapla.”

Burada “taşlar” harflere, “evler” ise kelimelere işaret eder. İki harfle iki kelime yapılabilir; örneğin alef ve bet'ten *av* (baba) ve *ba* (gel) gibi.

Bu sayı 39.916.800'dür (Komtiyano, Levin, Simon ve Cohen).

İbn Ezra'ya göre Elohim kelimesi “melekler” anlamına gelir. “Tanrı'ya Elohim denir; çünkü O'nun eylemleri, iradesini yerine getiren ve Elohim diye adlandırılan melekler aracılığıyla gerçekleşir” (İbn Ezra, Bereşit 1:1).

İbn Ezra'ya göre konuşma *safah* (dudak) veya *lashon* (dil) olarak adlandırılır; çünkü konuşmanın bu organlardan çıktığı görülür (İbn Ezra, Bereşit 1:1).

Bu, Tanrı'nın Kendini hangi araçla açığa vurduysa o adla anıldığını gösterir.

Yani Bereşit 2:4'ten 3:22'ye kadar Tanrı, YHVH Elohim olarak anılır. Kayın'ın doğumundan itibaren (Bereşit 4:1) YHVH ismi tek başına kullanılır.

“Hava, Elohim değil YHVH adını kullandı; çünkü artık Tanrısal ruh, göksel cisimlerde olduğu gibi insan soyunun aracılığıyla yeryüzünde de ikamet ediyordu” (İbn Ezra, Bereşit 4:1).

Kutsal Yazı'da Tanrısallık için kullanılan diğer isimler bazen YHVH'ye işaret eder, bazen etmez; fakat YHVH ismi daima yalnızca Tanrı'ya işaret eder.

Bu ismin sırrını bilen kişi, doğa yasalarına müdahale edebilir (İbn Ezra, Bamidbar 20:8).

İbn Ezra'ya göre Elohim, Tanrı'nın doğa yasalarında tezahür eden kudretini; YHVH ise doğaüstü biçimde tezahür eden yönünü temsil eder. Yehuda Ha-Levi de *Kuzari*'nin 5. kitabında benzer bir ayırım yapar.

Yitro, doğa yasalarının askıya alındığını gördüğünde YHVH'nin kudretini kavramıştır.

Creizenach'a göre.

Bkz. İbn Ezra, Şemot 3:15: “Tanrı'nın özel ismi bazen sıfat olarak kullanılır”; yani “evreni ayakta tutan” veya “melekler aracılığıyla iş gören Rab” anlamında.

YHVH, *Tzeva'ot* ile tamlama hâlinde. Özel isimler tamlama hâlini almaz; bu nedenle burada YHVH sıfat işlevindedir.

Kelime anlamıyla “Sandık tarzında.” Levin'e göre. Diğer baskılar “dünya tarzında” şeklindedir.

Böylece Tanrı'nın isminin sıfat olarak kullanıldığı görülür. Bkz. Divrei HaYamim I 13:6.

İbn Ezra'ya göre “Ehyeh Asher Ehyeh”, “Ehyeh” ifadesini açıklar (Şemot 3:14).

“Kuzey kralıyla birlikte” ifadesi “onunla birlikte” ifadesini açıklar.

“Ateşin ortasından” ifadesi, “onun içinden” ifadesini açıklar.

Bir, bütün sayıların temelidir.

Ancak bir, sayı olarak kabul edilmez. Bu görüş Pisagorculara aittir.

Tanrı'nın varlığı da yaratılıştan bağımsızdır.

Tanrı yaratılışın tamamını kuşatır.

Bütün sayılar, kendilerinden önce ve sonra gelen sayıların ortalamasıdır; ancak bir, tek başına ikinin yarısıdır.

Bu nedenle filozoflar insanı mikrokozmos olarak adlandırmıştır.

Metatron, Tanrı'ya en yakın melek olarak kabul edilir.

İbn Ezra *Shi'ur Komah*'ı literal anlamda kabul etmez.

İnsan güneşe doğrudan bakamaz; yalnızca ışığından faydalanabilir.

Bu, Tanrı'nın yüzüne yapışmak mecazıdır.

Tora insanlara hitap ettiği için antropomorfik dil kullanır.

Ruhsal âlemi oluşturan varlıklar kastedilir.

Tanrı hem uzaktır hem yakındır.

Bu ayetler Tanrı'nın halkına yakınlığını ifade eder.

Tanrı'nın bireye yakınlığını ifade eden ayetlerdir.

Duanın temel amacı Tanrı'yı yüceltmek ve O'na bağlanmaktır.

Çeviri: G.D. Aralık 2025